

T.C.

UFUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**TÜRKİYE'DE KAMU DİPLOMASİSİ VE
ORTA DOĞU'YA YÖNELİK FAALİYETLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP ŞAHİN

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. YELDA ONGUN

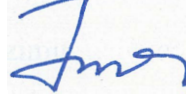
ANKARA

2019

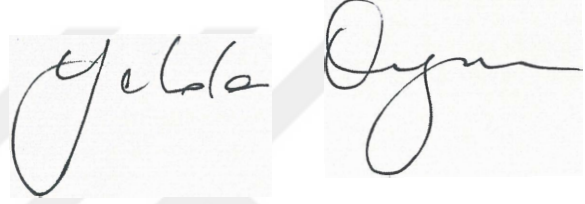
KABUL VE ONAY

Zeynep ŞAHİN tarafından hazırlanan “Türkiye’de Kamu Diplomasisi ve Orta Doğu’ya Yönelik Faaliyetler” başlıklı bu çalışma, 31.07.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Celalettin Sencer İMER (Başkan)

Prof. Dr. Yelda ONGUN (Danışman)

Prof. Dr. S. Cem KARADELİ (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam oluğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının “Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü” arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

† Tezimin/Raporumun bir yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

31/07/2019

Zeynep ŞAHİN

TEŐEKKÜR

Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans eğitimim boyunca bilgilerinden istifade ettiğim tüm değerli hocalarıma, çalışmam boyunca her konuda katkılarını esirgemeyen değerli hocam ve danıŐmanım Prof. Dr. Yelda ONGUN'a, çalıŐmamda teknik yardım sağlayan kuzenim ve dostum ArŐ. Gör. KÜbra ERTÜRK'e, manevi desteğini esirgemeyen dostum Cennet TEKİN ve diğer arkadaşlarıma teŐekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her anımda desteklerini hissettiğim ağabeylerim Fatih ve Ahmet ŞAHİN'i rahmet ve minnetle anıyorum. Her zaman yanımda olan desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli annem Emine ŞAHİN, babam Muharrem ŞAHİN ve kardeŐim Kaan ŞAHİN'e sonsuz teŐekkür ederim.

Ağabeylerim ve Kardeşime...

ÖZET

ŞAHİN, Zeynep. Türkiye'nin Orta Doğu Bölgesi'nde Kamu Diplomasisi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Diplomasi, müzakere sanatı ve ilişkilerin barışçıl ve anlaşmalı bir şekilde yürütülmesini sağlar. Kamu diplomasisi ise bir ülkenin başka bir ülkenin kamuoyuna kendi politikasını ve uygulamalarını kabul ettirme çalışması olarak tanımlanabilir. Kamu diplomasisi, aslında çok uzun zamandır var olan bir alandır. Fakat Soğuk Savaş sonrası sert güç, yerini yumuşak güce bırakmış ve kamu diplomasisi kavramı daha çok uygulanmaya başlanmıştır. Ülkelerin dış politikasını şekillendirmede etkili olmuştur.

Orta Doğu kavramı ise ilk defa Amerikalı Amiral Alfred Thayer Mohan tarafından 1902'de The Persian Gulf And International Relations adlı çalışmada kullandığı bilinmektedir. Fakat dünyanın yuvarlak olduğu varsayımı ile coğrafi olarak orta diye bir yerin varlığından söz edilemez. Kavram coğrafi değil siyasi bir alanı ifade etmektedir. Orta Doğu bölgesi batıda Nil Vadisinden, doğuda Türkistan'ın Müslüman ülkelerine, kuzeyde Doğu Avrupa ve Kafkaslardan, güneyde Hint Okyanusu'na kadar uzanan bölge ele alınmaktadır. On altı ülkeyi kapsayan bu bölgede on üç Arap ülkesi bulunmaktadır. Dünya tarihini bu bölgede başlamış olması, ticaret geçişleri bu bölgede yer alması, zengin yer altı kaynakları, dinlerin merkezî olması ve jeopolitik konumu bölgenin önemini ortaya koymaktadır.

Bu çalışma Türkiye'nin kamu diplomasisini ve Orta Doğu Bölgesine yönelik kamu diplomasisi faaliyetleri ile sınırlandırılmıştır. Ülkemizde oldukça yeni olan bu alan da Türkiye'nin çalışmalarını yürüttüğü farklı kurum ve kuruluşlara yer verilmiştir. Kurum ve kuruluşların siyasi, kültürel, sosyal, ekonomik, askerî, insani yardım gibi faaliyetlerine değinilmiştir.

Çalışmanın asıl amacı, tüm dünyada farklı kavramlara sahip olan kamu diplomasisine katkıda bulunmak ve Türkiye'de kamu diplomasisi faaliyetlerini incelemek ve değerlendirmektir. Literatür taraması yapılarak ortaya konan bu çalışma, Türkiye'nin Orta Doğu Bölgesinde ki kamu diplomasisi faaliyetlerini ele alarak sınırlı olan literatüre katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Türkiye, Kamu Diplomasisi, Orta Doğu, Dış Politika

ABSTRACT

ŞAHİN, Zeynep. Turkey's Public Diplomacy in the Middle East Region, Master Thesis, Ankara, 2019.

Diplomacy provides the art of negotiation and relations to be conducted in a peaceful and understandable manner. Public diplomacy, on the other hand, can be defined as all the efforts to affect and convince another country's public opinion to support or tolerate its own policies and practices. Public diplomacy is a field that has existed for a very long time. However, hard power was replaced by soft power after the Cold War and therefore, the notion of public diplomacy has started to be applied frequently. It was effective in shaping the foreign policies of the countries.

It is known that American admiral Alfred Thayer Mahan used the notion of the Middle East for the first time in an article "The Persian Gulf And International Relations" in 1902. But, with the assumption that the world is round, there is no geographically central place. Middle East region covers lands which is from the Nile Valley in the west to the Muslim countries of Turkestan in the east, from Eastern Europe and the Caucasus in the North to the Indian Ocean in the south. There are thirteen Arab countries and the Middle East region includes sixteen countries. The fact that world history started in this region, trade transitions in this region, rich underground resources, being the center of religions and geopolitical location reveal the importance of the region.

This study is limited to public diplomacy of Turkey and public diplomacy activities of Turkey in the Middle East Region. Public diplomacy is a new topic and this study addresses works conducted by different institutions and organizations in this field in Turkey. Political, cultural, social, economic, military, humanitarian and other activities of institutions and organizations are mentioned.

The main object of the study is to contribute to public diplomacy, which is understood all over the world differently, and to examine and assess public diplomacy activities in Turkey. This study addressing public diplomacy activities of Turkey in the Middle East region contributes to limited literature.

Key words

Turkey, Public Diplomacy, Middle East, Foreign Policy

İçindekiler

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
KISALTMALAR	vii
GRAFİK LİSTESİ	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	x
TABLO LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAMU DİPLOMASİSİ ve ORTA DOĞU’NUN KURAMSAL ÇERÇEVESİ	4
1.Diplomasi	4
2. Kamu Diplomasisi.....	5
3. Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç Kavramlarının Karşılaştırılması	7
4. Kamu Diplomasisinin Uluslararası İlişkiler Teorileri İçindeki Yeri	11
5. Ülkelere Göre Kamu Diplomasisi.....	13
5.1. Amerika Birleşik Devletleri	13
5.2. Birleşik Krallık.....	14
5.3. Rusya Federasyonu	15
5.4. Almanya	16
5.5. Fransa	17
5.6. İtalya.....	18
5.7. Japonya.....	19

5.8. Hindistan Cumhuriyeti	20
5.9. Çin Halk Cumhuriyeti	21
5.10. İsrail	21
5.11. Norveç	22
6. Jeopolitik Kavramı	22
7. Orta Doğu Kavramı	25

BÖLÜM 2: TÜRKİYE’DE KAMU DİPLOMASİSİ 27

1. Türkiye’de Kamu Diplomasisi’nin Gelişimi.....	27
2. Günümüzde Türkiye’nin Kamu Diplomasisi Uygulamaları	31
2.1. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (İletişim Başkanlığı).....	31
2.2. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)	32
2.3. Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB)	34
2.4. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)	36
2.5. Diyanet İşleri Başkanlığı.....	37
2.6. Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD).....	41
2.7. Türk Kızılayı	42
2.8. Yunus Emre Enstitüsü (YEE)	44
2.9. Türkiye Maarif Vakfı	47
2.10. Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY).....	48
2.11. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)	49
2.11.1. İİT - İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezî (SESRIC)	51

2.11.2. İİT - İslam İşbirliği Teşkilatı İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezî (IRCICA)	51
---	----

BÖLÜM 3: TÜRKİYE’NİN ORTA DOĞU BÖLGESİNE YÖNELİK KAMU DİPLOMASİSİ..... 53

1. Orta Doğu Tarihi	53
1.1. Osmanlı ve Orta Doğu	60
1.2. Türkiye ve Orta Doğu	61
2. Orta Doğu Bölgesinin Önemi.....	64
3. Orta Doğu Bölgesinde Siyasi, Ekonomik Ve Kültürel Durum	66
4. Türkiye’nin Orta Doğu Bölgesine Yönelik Kamu Diplomasisi Faaliyetleri	69
4.1. Siyasi Faaliyetler	70
4.2. Kültürel ve Sosyal Faaliyetler	76
4.3. Eğitim Faaliyetleri.....	82
4.4. Ekonomik Faaliyetler	86
4.5. Teknik Kalkınma ve İnsani Yardım Faaliyetleri.....	89
4.6. Askerî Faaliyetler	93

SONUÇ..... 96

KAYNAKÇA 101

KISALTMALAR

AA: Anadolu Ajansı

AB: Avrupa Birliği

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı

AL: Arap Ligi

BAE: Birleşik Arap Emirlikleri

BM: Birleşmiş Milletler

D-8: Gelişen Sekiz Ülke

DBK: Dışışleri Bakanları Konseyi

EİT: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı

FKÖ: Filistin Kurtuluş Örgütü

GSYH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

IMF: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)

IRCICA: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezî

ISESCO: İslami Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu

İHH: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı

İİT: İslam İşbirliği Teşkilatı

İKÖ: İslam Konferansı Örgütü

İSEDAK: İslam Konferansı Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

MAP: Misafir Askerî Personel

OCHA: Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi

OECD: İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı

ORSAM: Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

RIAC: Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi

SESRIC: İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TAF: Türk Arap İşbirliği Fonu

THY: Türk Hava Yolları

TİKA: Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

TÜRKSOY: Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

YEE: Yunus Emre Enstitüsü

YTB: Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Topluluklar Başkanlığı

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Yunus Emre Enstitüsü Merkezlerin Bölgelere Göre Dağılımı:.....	46
Grafik 2: YEE'nin 2017 Yılında Gerçekleştirilen Faaliyetlerin Bölgelere Göre Dağılımı:	81
Grafik 4: Türkiye'nin Resmî Kalkınma Yardımlarından En Çok Yararlanan Ülkeler (2017; Milyon dolar)	90
Grafik 5: TİKA'nın Yıllara Göre Orta Doğu Bölgesine Yardımları.....	91
Grafik 6: Sosyal Altyapılar ve Hizmetler Yardımlarının Alt Sektörel Dağılımı (2017; Milyar dolar).....	91

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: İletişim Başkanlığı Teşkilat Şeması:	32
Şekil 2: TİKA Teşkilat Şeması:	34
Şekil 3: YTB Teşkilat Şeması:	35
Şekil 4: TSK'nın Kuvvet Yapısı:	36
Şekil 5: Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilat Şeması:	38
Şekil 6: AFAD Teşkilat Şeması	42
Şekil 7: Türk Kızılay'ının Yapısı:	43
Şekil 8: Türk Kızılayı Özet Strateji Haritası:	44

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: 2018 Orta Doğu Ülkeleri Petrol Rezervleri (milyar varil) :	67
Tablo 2: Kenan Evren, Turgut Özal, Süleyman Demirel ve Ahmet Necdet Sezer'in Cumhurbaşkanlıkları Dönemindeki Orta Doğu Ziyaretleri:	72
Tablo 3: Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Yurt Dışı Ziyaretleri ve Orta Doğu'dan Gelen Ziyaretler	73
Tablo 4: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Orta Doğu'ya Ziyaretleri ve Orta Doğu'dan Gelen Ziyaretler	74
Tablo 5: Orta Doğu Ülkeleri ve Kardeş Şehir Sayısı.....	78
Tablo 6: Orta Doğu Ülkeleri ve Türkiye Arasında İmzalanan Kültür İşbirliği Anlaşmaları:	79
Tablo 7: Bölgelere Göre Türkoloji Sayıları	80
Tablo 8: Orta Doğu Ülkeleri İle Aramızda Mevut Kültür Değişim Programları ve Eğitim İşbirlikleri :	83
Tablo 9: 2017-2018 Yıllarında Uluslararası Öğrenciler:	85
Tablo 10: Orta Doğu Ülkeleri 2017 GSYH Sıralaması:	86

GİRİŞ

Ülkeler uluslararası arenada karşılaştıkları sorunu iki şekilde çözüme kavuşturmaktadır. Bunlardan biri sert güç, diğeri ise yumuşak güçtür. Soğuk Savaş sonrası değışen dış politika anlayışları ve artan teknolojik gelişmeler ile sert güç etkisini yitirmiş, yumuşak güç daha çok önem kazanmıştır. Yumuşak güç kavramını ilk kez 1990 yılında New York'ta ABD Eski Savunma Bakanı Yardımcısı Joseph S Nye tarafından bir eserde kullanılmıştır. Yumuşak güç faaliyetleri zamanla kamu diplomasisi uygulamalarını da önemli kılmıştır. Yumuşak güç ve kamu diplomasisi arasında net bir fark olmamakla beraber uygulandığı saha, hedef kitle ve süre gibi küçük farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıklara yumuşak güç, hiçbir amaç gözetmeden faaliyetler gerçekleştirirken kamu diplomasisi ülkenin çıkarları doğrultusunda faaliyetler yapması örnek olarak verilebilir. Bu konu hakkında daha kapsamlı bilgiye Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç Kavramlarının Karşılaştırılması başlığında yer verilmiştir. Aslında kamu diplomasisi çok eski zamanlardan beri kullanılan bir alandır. Örneğin; Osmanlı Devleti'nde fetihler yapılırken o bölgede yaşayan gayrimüslim halkların istekleri doğrultusunda hareket edilmiş ve fetihler daha da kolaylaşmıştır. Kamu diplomasisi kavramını ilk olarak literatüre kazandıran 1965 yılında Tufts Üniversitesi öğretim elamanı Edmund Gullion'dur. Türkiye'de ise 30 Ocak 2010 yılında Başbakanlık Genelgesi ile Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü kurulmuştur. Bu koordinatörlük 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile İletişim Başkanlığına bağlı bir daire başkanlığı olarak değışime uğramıştır. Kamu diplomasisi, bir ülkenin başka bir ülkenin kamuoyuna kendi politikasını uygulama ve kabul ettirme çalışması olarak tanımlanabilir. Bu politikalar siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal gibi birçok alanda olmaktadır. Ulusal çıkarlar ve alanlar göz önüne alındığında kamu diplomasisinin önemi ortaya çıkmaktadır. Birçok devlet kamu diplomasisi faaliyetlerini yabancı kamuoyu gözünde olumlu imaj çizebilmek için gerçekleştirmektedir.

Türkiye, coğrafi olarak Asya ve Avrupa da toprağı bulunması neticesinde çok önemli bir konumda yer almaktadır. Türkiye, konumu itibari ile Orta Doğı ülkesi sayılmaktadır. Orta Doğı'nun yer altı zenginlikleri ve sanayinin merkezî olan Avrupa ülkeleri arasında transit geçiş ve enerji aktarımında Türkiye'nin önemi ortaya çıkmaktadır. Türkiye, konumu itibari ile dünya üzerinde bulunan petrol ve doğal gaz rezervlerinin yarısından fazlasına yakın olması avantajındadır.

Orta Doğu kavramı ise ilk kez Amerikalı Alfred Thayer Mahon tarafından 1902’de Arabistan ve Hindistan arasındaki bölümü anlatmak için kullanılmıştır. Fakat dünyanın yuvarlak olduğu gerçeği ile ‘orta’ diye bir yerin mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Batı merkezli olan bu kavram 20. yy ile beraber eserlerde kullanılmaya başlamıştır. Bu kavram coğrafiden daha çok siyasi bir niteliktedir. Yer altı kaynakları olarak zengin olan bu bölge 16 ülkeyi kapsamaktadır. Bunlar; Türkiye, İran, Irak, Suriye, Bahreyn, Filistin, Ürdün, İsrail, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt, Yemen, Mısır, Lübnan, Umman’dır. Bu ülkelerden Türkiye, İran ve İsrail hariç on üç ülke Arap ülkesidir. Çalışmanın Orta Doğu bölgesi ile sınırlandırılmasını bölgenin uzun yıllar Osmanlı hâkimiyetinde olmasından dolayı ortak bir geçmişe, kültüre, dine sahip milletler olmamızdır. Türk dış politikası uzun yıllar Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’ün ‘Yurtta sulh cihanda sulh’ söylemi üzerine oturtulmuştur. Sert güçten daha çok diplomasi ve diyaloga önem verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra uzun süre kendi içinde gelişimini tamamlamaya çalışmış, daha sonra uluslararası arenaya çıkmıştır. Özellikle 2002 sonrası dönemde dışı açılım artmış, Orta Doğu Bölgesine ve kamu diplomasisi alanına daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. Komşularla sıfır sorun politikası izlenmeye başlamıştır. Orta Doğu bölgesine önem verdikçe ilişkiler gelişmiş, ilişkiler geliştikçe kamu diplomasisi faaliyetlerimiz kolaylaşmıştır. Bölge ülkeleri içerinden GSYH açısından ekonomisi en büyük olan ülke Türkiye’dir. Bu da Türkiye’yi ekonomik açıdan bölge ülkeleri arasında önemli bir konuma getirmektedir. Kamu diplomasisinde en önemli husus ekonomidir. Ekonomi ne kadar güçlü ise faaliyetler o derece etkili olur. Bu sebeple Türkiye, ekonomiye daha çok önem vermelidir.

Çalışmanın birinci bölümünde kavramsal ve kuramsal çevresinden bahsedilmiştir. Kamu Diplomasisi ile Orta Doğu kavramlarına yer verilmiştir. Konuyu daha iyi anlayabilmek için ilk başta diplomasi kavramı üzerinde durulmuştur. Diplomasi uluslararası devletlerin ikili veya çok taraflı anlaşmalar yaparak ilişkilerini geliştirmesi olarak tanımlanabilir. Kamu diplomasisinin farklı tanım ve özelliklerine değinilmiştir. Bu özellikler arasında ülkeler arasında ilişkileri daha sağlıklı yürütmek, ülkenin tanıtımını yapmak, millî çıkarlar ve politikalar ekseninde faaliyet gerçekleştirmek, bir konu hakkında doğru bilgiyi dünyaya yaymak gösterilebilir. Türkiye’de kamu diplomasisi başlığı olan ikinci bölüme gelmeden diğer ülkelerde kamu diplomasisi faaliyetlerinin nasıl olduğuna dair G-

8 ülkelerini (Kanada hariç) içerisine alan on bir ülkenin kamu diplomasisine değinilmiştir. Daha sonra Orta Doğu kavramı üzerinde durulmuş daha iyi anlaşılması için ise jeopolitik kavramına da çalışmada yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Türkiye’de Kamu Diplomasisi başlığı altında ilk başta Türkiye’de kamu diplomasisinin tarihsel gelişimine yer verilmiştir. Daha sonra Türkiye’de kamu diplomasisi uygulamalarında öne çıkan ulusal ve uluslararası kurumlara yer verilmiştir. Ulusal kurumlar kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarıdır. Örneğin çalışmada yer alan Yunus Emre Enstitüsü, Kızılay ve Maarif Vakfı sivil toplum kuruluşlarıdır. Kamu kurumları ise; Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, TİKA, Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Topluluğu, AFAD, TSK, Diyanet İşleri Başkanlığı’na yer verilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı başlığında Diyanet Vakfı’na da değinilmiştir. Uluslararası kurumlar ise TÜRKSOY ve İslam İşbirliği Teşkilatıdır. Bütün bu kurumların çalışmalarına ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve asıl bölümü olan Türkiye’nin Orta Doğu’ya Yönelik Kamu Diplomasisi başlığında ise, ilk başta bölgeyi tanımak için Orta Doğu’nun tarihinden öneminden ve siyasi ekonomik ve sosyal durumundan bahsedilmiştir. Türkiye’nin Orta Doğu Bölgesi ile ilişkileri hakkında bilgi verilmiştir. Türkiye’nin Orta Doğu Bölgesine Yönelik Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinde ise ikinci bölümde bahsedilen kurum ve kuruluşların bölgede ki siyasi, kültürel ve sosyal, eğitim, ekonomik, teknik kalkınma ve insanı yardımlar ve askerî faaliyetlerinden ayrıntılı olarak bahsedilmiştir. Lider ziyaretleri, film- dizi sektörü, turizm, kültür ve eğitim anlaşmaları, yardımlar, proje ve programlar ele alınmıştır.

Bu çalışma literatür taraması ile ortaya çıkmış ve nicel anlatım yöntemi kullanılmıştır. Konu ile ilgili kitap, makale, internet siteleri ve diğer belgeler taranmıştır. Aynı zamanda ilgili kurumlar ile birebir görüşme gerçekleştirilmiştir. Kamu diplomasisinin yeni bir kavram olması ve son zamanlarda ilgi gören bir alan olması ile çok sınırlı olan kaynaklara katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

BÖLÜM 1: KAMU DİPLOMASİSİ ve ORTA DOĞU’NUN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1.Diplomasi

Diplomasi kelimesinin Türk Dil Kurumu çevrimiçi sözlüğünde karşılığı;“uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü, yabancı bir ülkede ve uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme işi ve sanatı, bu işte çalışan kimsenin görevi mesleği, bu görevlilerin oluşturduğu topluluk ve güç bir görüşme sırasında gösterilen ustalık ve beceriklilik” (<http://www.tdk.gov.tr>, 2018) olarak tanımlanmaktadır.

Oxford İngilizce Sözlüğüne göre diplomasi, “uluslararası ilişkilerin müzakere ile yürütülmesi, bu ilişkilerin büyükelçi ve elçilerle desteklenmesi ve kontrol edilmesi şeklindedir” (<https://en.oxforddictionaries.com>, 2018). Fransızca Universalis Ansiklopedisi’ne göre ise diplomasi, devletlerin dış ilişkilerinin barışçıl şekilde yürütülmesindeki resmî usul ve ekipmanların hepsidir.

Bu tanımlardan yola çıkarak diplomasi kavramı müzakere sanatı olup, dış politikanın tamamlayıcısı ve uluslararası diplomaların sanatı ve hüneri şeklinde tanımlayabiliriz.

Kısaca diplomasisinin tanımını yapacak olursak ülkelerin dış politika anlayışlarında siyasi etki aracıdır. Uluslararası ilişkilerin sert güç ile değil, barışçıl yol ve araçlarla yürütülmesidir. (Kodaman & Akçay, 2010, s. 75)

Diplomasi, bir hükümetin bazı konulardaki kanı ve görüşlerinin diğer devletlerin liderlerine iletilmesidir. Diplomasi, müzakere sürecidir. Bu süreç ise devleti temsil eden şahıslar ile gerçekleşir. Temsil edenler daha çok devlet başkanı veya bakanlardır. Diplomasi devletlerarasında ki sorunları barışçıl yollar ile çözülmesi olarak ifade etmiştik. Bu yüzden “ikili ve çok taraflı diplomasi”, “diplomatik çözümler” ve “sorunların barışçıl ya da diplomatik yöntemlerle çözülmesi” kavramları bu anlama gelen ve sık kullanılan kavramlardır. Diplomasi, hükümetlerin dışişleri bakanlığına bağlı diplomatların uyguladığı bir meslek olduğu için bunlarla ilgili protokol konularını, atanma ve görevin sona ermesini, diplomatların sahip oldukları ayrıcalık ve muafiyet konularını ifade etmek için kullanılmaktadır. Diplomasi mesleğinin gelişimi ve bunu

gerçekleştiren diplomatları ilgilendiren konuları içermektedir. Başka bir ifade ile diplomasi ifadesine kurumsal bir anlam yüklenmekte ve diplomasi aşamasında yer alan birimlerin ve yerleşik diplomatik kurumların gelişimi ele alınmaktadır (Arı T. 9., 2011, s. 335-340).

2. Kamu Diplomasisi

Kamu diplomasisi deyişinin ilk kullanımı Ocak 1856'da London Times'de bir çalışmada yer almaktadır. Bir başka deyişle kavramın orijinali, Amerikan değildi. Kavram London Times'da Başkan Franklin Pierce'in duruşunu eleştiren bir parçada, nezaketin eş anlamlısı olarak kullanılmıştı. Gazetede şu ifade yer almaktaydı: "Amerika'nın devlet adamları anlamalıdır ki, eğer bizim üzerimizde bir etki yaratmak gerekiyorsa, kendi halkları için de örnek olmak zorundalar ve kamu diplomasisi kadar çekici çok az şey var." Kavram, Ocak 1871'de New York Times tarafından bir kongre tartışmasını anlatırken alıntılanmıştır. New York'dan bir demokrat, Samuel S. Cox, "şeffaf, kamu diplomasisine inandığını belirtmiştir (Cull, 2009, s. 19-20). Kamu diplomasisinin bu dönemde bir tür kamuya açık, şeffaf diplomasi anlamını içerdiğini göstermektedir.

Gelişen bilgi ve teknoloji ortamında Alvin Toffler'in (Toffler, 2008, s. 457) dediği gibi, üçüncü dalga toplumları 'telekomünikasyon toplumu' olarak adlandırılmaktadır. 20.yy'da kitle iletişim araçlarının artması ile teknolojik ve ekonomik olarak kuvvetli ülkelerin zayıf olanlara oranla üstünlüğü ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte kamu diplomasisi kavramı ortaya atılmış ve kullanılmaya başlanmıştır. 1950'lerde kamu diplomasisinin anlamı uluslararası enformasyon ve propaganda yönüne doğru evrilmiştir. Kavramı modern literatüre kazandıran ise, 1965 yılında Tufts Üniversitesinde öğretim elemanı olan Edmund Gullion'dur. Buradan yola çıkarak kamu diplomasisi yüzyıllardır yaşayan toplulukların arasında uygulamaların kavramsal olarak dile gelmesidir, diyebiliriz. Üniversitenin Edward Murrow Kamu Diplomasisi Merkezi'nde bir broşürde kamu diplomasisi bilgi ve fikirlerini değerlendirerek şu gibi anlamlandırılmıştır. (Sancar, 2012, s. 79):

"Kamu diplomasisi, uluslararası politikaların düzenlenmesi ve yürütülmesi sonucunda kamu tutumlarının etkilenmesi ele almaktadır. Geleneksel diplomasisinden farklı olarak uluslararası ilişkiler boyutlarını, devletlerin farklı

devletlerdeki kamuoyunu oluşturmalarını, özel grupların etkileşimini ve bir devletin ve bunların birbiriyle olan ilgi alanlarını, dışışleri raporlarını ve bunların politikaya etkisini, işi iletişim olanlarla diplomatlarla ve dış temsilciler arasındaki iletişimi ve de kültürler arası iletişim zamanını kapsamaktadır.”

Kamu diplomasisi son zamanlarda sıkça kullanılmaya başlamıştır. Fakat birçok kişi için açık olmayan bir kavramdır. Kavramın açıklanmasında daha çok her ülke kendi ulusal amaç, kültür ve hedeflerini tanıtarak yabancı kamuoyunu etkilemesi ön plana çıkartılır. Bu ‘etkileme’ faaliyetinin ehemmiyeti arttığı kabul edilmektedir. Kamu diplomasisini geleneksel diplomatik faaliyetten farklılıkları alanında tartışmalar devam etmektedir (İskit, 2012, s. 159).

Buradan yola çıkarak Kamu diplomasisinin çeşitli tanımlarına bakacak olursak (<http://www.kamudiplomasisi.org>, 2018);

- *“Mark LEONARD’a göre Kamu Diplomasisinin esas amacı, köklü ilişkiler inşa etmektir. Diğer ülkelerin gereksinimlerini, kültürlerini, insanlarını anlamak; bakış açılarını paylaşmak, yanlış algulamaları düzeltmek, ortak paydalar bulmak kamu diplomasisinin başlıca hedefidir. Kamu diplomasisi, bir ülkenin imajının ve bilinirliğinin, bireysel etkileşim için uygun ortam yaratabilecek bir güç olduğu varsayımına dayalıdır.*
- *Hans N. TUCH’a göre Kamu Diplomasisi; Medyanın uluslararası ilişkilerdeki rolünü, hükümetlerin kamuoyuna dayanarak kendini geliştirmesini, bir ülkenin özel kuruluşlarının diğer ülkelerin kuruluşlarıyla hükümet dışı etkileşimde bulunmasını ve tüm bu uluslararası sürecin, politika geliştirme ve dış ilişkilerin yönlendirilmesi üzerindeki etkisini kapsamaktadır.*
- *Jarol Manheim’e göre Kamu Diplomasisi; algulamaları yönetebilme ve yabancı kamu sektörlerini hedefleriniz doğrultusunda yönlendirebilme sanatıdır.*
- *Nicholas CULL’a göre Diplomasisi; uluslararası bir aktörün, yabancı bir halk ile yakaladığı bağlantı yoluyla uluslararası ortamı yönetme girişimidir.*
- *François Bernard HUYGHE’a göre Kamu Diplomasisi; yabancı halkları olumlu yönde etkilemeye yönelik bir politik aksiyondur. Direkt olarak kamuoyunu hedefler, fikirlerin ve düşüncelerin uluslararası dolaşımını sağlar. Aynı zamanda özel gruplar arasında bir etkileşim oluşturur.”*

Bu çeşitli tanımlardan yola çıkarak kamu diplomasisinin özellikleri ise; kamu diplomasisi ile devletlerarasında ilişkiler daha sağlam zeminde yürütülür. Millî menfaatler, uluslararası tanıtılır. Bu tanımlar ile devletlerin prestiji ve itibarı artar. Ülkelerin iç ve dış politikasına yol gösterir. Liderler arası iletişim artar. Değişik ve farklı fikirlerin dünyada dolaşımına sebep olur. Bir konuda çıkan asılsız haberlerin çürütülmesini sağlar. Bilgilerin doğru bir şekilde yayılmasını sağlar (<http://www.kamudiplomasisi.org>, 2018).

Ulusal çıkarlar ve alanlar göz önüne alındığı zaman kamu diplomasisi, göz ardı edilmeyecek bir alandır. Birçok devlet uluslararası pozitif etki edebilmek için aktif kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmektedir.

Başarılı ve aktif kamu diplomasisinin önemli şartı akılcı, ikna edici ve yetkililerin söylemlerinin tutarlı olmasıdır. Uluslararası hukuka ters olan, adaletin olmadığı, korkutma, işgal gibi gayri meşru tekniklere dayanan politikayı savunmak ve uluslararası anlatmak mümkün değildir. Mesela insan haklarını ihlal eden, başka bir devletin sınırlarını işgal etmiş ve uluslararası sert güç unsurlarına başvuran bir devletin kamu diplomasisi faaliyetlerinde başarılı olması beklenemez. İsrail'in Filistin'i işgali, Orta Doğu'daki çatışmalar buna örnek olarak gösterilebilir. (<https://kdk.gov.tr>, 2018).

3. Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç Kavramlarının Karşılaştırılması

Yumuşak güç kavramını literatüre kazandıran ABD Eski Savunma Bakanı Yardımcısı Joseph S Nye'dir. 1990 yılında New York'ta yayınladığı "Bound To Lead: The Changing Nature Of American Power" adlı eserinde ilk kez bahsedilmiştir.

Dış politika ve diplomatik hedefler için gücün merkez noktasından hareketle sert ve yumuşak güç kullanılmaktadır. Yumuşak güç kavramının ne olduğuna girmeden önce Morgenthau (Morgenthau, 1970, s. 4-10)'ya göre güç terimi;

"Bu kavramın içeriği ve kullanılış şekli de, siyasal ve kültürel çerçevede belirlenir. Güç (veya iktidar) insanın insan üzerinde kontrolü ve devam ettirmesini sağlayacak olan her şeyi içerebilir. Bu açıdan, güç bu amaca hizmet eden bir toplumsal ilişkiyi; fiziksel şiddet kullanımından bir insanın bir başka insanın aklını ve düşüncesini kontrol etmesini sağlayan en görünmez psikolojik

bağlantılara kadar her şeyi kapsar. Güç (veya iktidar) Batı demokrasilerinde olduğu gibi, moral eklerce disiplin altına alınmış ve anayasal güvencelere kavuşturulmuş bulunduğu zaman olsun, meşruiyet ve hukukiliğini kendi sahip olduğu kuvvetinden başka hiçbir yerde bulunmadığı kaba kuvvet şekline girdiği zamanlarda olsun güç (veya iktidar) insanın insan üzerinde ki egemenliğini içerir.” (Morgenthau, 1970, s. 4-10)

Sert güç, insanları zorlar. Yumuşak güç ise insanları zorlamaz ve insanlarla iş birliği kurar. Gücü doğrudan doğruya olmayan yollarla kullanan yumuşak güç, bir ülke açısından uluslararası politikada hedeflediği neticeler ile ilgili kendi değerlerinin beğenilmesini, dış politikadaki hedefleri için başka ülkelerin onun amaçları doğrultusunda takip etmesini, temsil ettiği yapıya imrenilmesini, açıklık ve refah seviyesine ulaşılmasını istemektedir. Yani yumuşak güç, başka ülkeleri ve toplumları cezp etmek, kendine çekerek değiştirmek, istenilen şeylerin diğer ülke ve toplumlar tarafından istenmesini sağlamak ve diğer insanların önceliklerini düzenleyecek biçimde siyasi gündemi belirleme hüneri olarak (Nye J. S., 2003, s. 10-11) tanımlanmaktadır.

Yumuşak güç muhatabını baskı ve zorlamadan, ondan istediğin sonuçları sağlamaktır. Yani sizin istediğiniz şekilde algılanmasını, para ve zor kullanmadan kendi tarafına çekme becerisidir. Dış politika, kültürel ve ahlaki değerlere dayanmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası normlar tarafından silah kullanımına kısıtlamalar getirilmesi, kamuoyunun tepki göstermesi gibi nedenlerden dolayı ülkeler sert güç enstrümanlarına daha az başvurmaya başlamıştır. Devletlerin alternatif araçlara yöneldiği bu dönemde ‘başkalarının kararını etkileme metotlarına yenileri eklenmiş ve böylece yumuşak güç kavramı ortaya çıkmıştır. Amerika’nın Sesi Radyosu, propaganda filmleri ve küresel ölçekli kültür politikaları o dönemin yumuşak gücü uygulamalarına örnek olarak verilebilir.

Yumuşak gücün uluslararası siyasetin işleyişindeki anlamı ise, bir ülkenin başka bir ülkeden çekim gücünü kullanarak istediğini almasıdır (Telci, Yumuşak Güç ve Düşünce Kuruluşları, 2015, s. 523).

Son zamanlarda uluslararası ilişkilerin yöntem ve etki alanını değiştiren temel dinamik yumuşak güçtür. Yumuşak güç önceden uluslararası bütin dünyaya

yayılmış önemli güç merkezlerini değiştirdiği gibi, devletlerin birbirini etkileme becerisini arttırmış ve yeni dünya düzenini türlü amaçlar üzerine kurgulamıştır (Kissinger, 2012, s. 785). Yumuşak güç, karşı tarafi cezbeden değerlerden meydana gelir.

Uluslararası çerçevelerde yumuşak gücü ile ön plana çıkan ülkeler ABD, İngiltere, Almanya, Rusya, Çin'dir. Türkiye'de özellikle AK Parti dönemi ile birlikte yumuşak güç ile ilgili politikalar geliştirilmiştir. Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı, AFAD, Yunus Emre Enstitüsü bu amaca yönelik kurumlardır. Bunun yanında diziler, iktisadi birlikler, sivil toplum kuruluşları gibi devletten bağımsız olarak yumuşak güç aktörleri devreye girmiştir.

Yumuşak güç, toplam olarak üç kaynaktan oluşmaktadır. Bunlar (Nye J. S., 2005, s. 100):

“-Hükümet Politikaları ve Dış Politika: Ahlaki ve meşru olarak otoriter görülen içeriklerden oluşur.

-Kültür: Hedef kitleye cazibeli gelen noktalarda kültür kaynağı kullanılır.

-Siyasi Değerler: Ülke içerisinde ve dışında çekicilik kaynaklarıdır.”

Yumuşak güç ve kamu diplomasisi arasındaki ilişki Nye'a göre ise; (Nye J. S., 2005), *“yumuşak güç olarak kamu diplomasisi, yumuşak güç kaynakları olan kültür ve değerleri, değişim programları, kültürel ve bilgilendirme faaliyetler düzenleyerek politikaya dönüştürülmesi ve yürütülmesi”*dir.

Yumuşak güç, kamu diplomasisinde sempati uyandıran programların uygulanması ile çalışmaktadır. Nye, yumuşak gücün uluslararasıda kullanılmasını gündem belirleme, çerçeveleme gibi kamu diplomasisi yöntemleri ile gerçekleşebileceğine değinmiştir. Başka bir deyişle kamu diplomasisi ve yumuşak gücü ortaya çıkaran ve uygulayan eğitim, kültür ve sosyal faaliyetler ile sempatisini yükselten programlarla yürütülür. Kamu diplomasisinin temel unsuru ise ekonomidir. Nye, yumuşak güç kaynaklarının kamu diplomasisiyle güce ve politikaya benzeşebileceğini iddia etmiştir. Ayrıca yumuşak güç kavramını, kamu diplomasisi çerçevesinde tekrardan kavramsallaştırmayı denemiştir. 1965 yılında adı konan kamu diplomasisi kavramı ile 1990'da kavramsallaştırılan yumuşak güç kavramlarının tarihsel olarak ortaya çıkışı birbirlerinden farklı olduğu ortadır.

Farklı bir deyişle, bu iki kavram sonradan Nye tarafından birleştirilmiştir. Nye, kamu diplomasisinin temel amacı olan kamuoyu oluşturmayı devletlerin yumuşak gücüne oturtmuş ve bu anlamda yumuşak güç argümanının asılına kamu diplomasisini koymuştur. Nye'in öne sürdüğü diğer şey ise, kamu diplomasisi araç değildir. Yumuşak güç kaynaklarını kullanan bir diplomasi biçimidir. Bunun yanında kamu diplomasisi, sadece yumuşak güç kaynaklarından oluşmamaktadır. Devletler kamu diplomasisi ile yumuşak gücün yanında halkla ilişkiler ve iletişim (medya, gazete, radyo, TV, sinema, yayınlar ve internet) kaynak ve araçlarını da kullanmaktadır. Kamu diplomasisi, muhtevası, amaçları ve araçlarıyla Nye'in ileri sürdüğü gibi yumuşak gücün ve onun bir aracı olmanın ötesinde farklı bir diplomasi tarzıdır (Ekşi, Türkiye'de Kamu Diplomasisi: Ortaya Çıkışı, Kurumsal İnşaa Süreci Ve Uygulanışı (2002-2013), 2014, s. 49).

Yumuşak güç ve kamu diplomasisi kavramları dış politika tekniğidir. Birbirleri ile de oldukça yakın anlamlardır ve aynı araçları kullanırlar. Yumuşak güç kavramı taşıdığı amaç, uygulandığı alan, kullandığı kurum ve organizasyonlar, hedeflediği kitle ve uygulandığı süre bakımından kamu diplomasisinden ayrılan yönleri mevcuttur.

Yumuşak güç kavramını, resmî olmayan organlar tarafından uygulanarak başkasını etkileme gücü şeklinde söyleyebiliriz. Kamu diplomasisi ise, hedeflenen sonuçların elde edilmesi amacıyla millî menfaatlerin devlet kurumlarının yön vermesi ile resmî, yarı resmî ve resmî olmayan organlar tarafından uygulanması şeklinde açıklanabilir (Karadağ H. , 2016, s. 47).

Yumuşak güç ve kamu diplomasisi kavramaları arasında çok bariz bir şekilde fark bulunmamaktadır. İki kavram da benzer şekilde ele alınmış ve birbirleri yerine kullanılmıştır. Fark sadece şu şekilde açıklanabilir: Yumuşak güç resmî olan ya da resmî olmayan tüm kurum ve kuruluşlar ile uygulanır. Kamu diplomasisi ise, ülkelerin menfaati ön plana çıkar. Bu menfaatler içinde faaliyetler resmî organlar tarafından yürütülür. Millî düşünce ve çıkarlar kamu diplomasisinin mihenk taşıdır. Kamu diplomasisi faaliyetleri içinde ulusal, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları kullanılır. Aynı zamanda bu iki kavramı birbirinden ayıran diğer unsur ise, uygulamalar sonucunda elde edilen veya hedeflenen verilerdir. Kamu diplomasisi, uyguladığı faaliyetler neticesinde somut sonuçlara odaklanır. Millî politika ve düşünceleri direk ya da dolaylı yoldan iletilmesini ister. Fakat bu

durum yumuşak güç için geçerli değildir. Yumuşak güç hiçbir fayda beklemeden faaliyetleri gerçekleştirir.

Sonuç olarak kamu diplomasi uygulamalarında bir sonuç ve hedef vardır. Kamu diplomasisi yumuşak gücün amaç odaklı halidir (Karadağ H. , 2016, s. 55-56).

20.yüzyılın sonlarına doğru ekonomik güç, askerî güç, sosyal ve kültürel güç, jeopolitik güç ve nüfus gücü gibi yumuşak güç de önemli konuma gelmiş ve millî güç öğelerinden birisi olmuştur.

4. Kamu Diplomasisinin Uluslararası İlişkiler Teorileri İçindeki Yeri

Teorileşme çabaları kapsamında uluslararası ilişkiler alanına ilk olarak Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte, yaşanan savaşın acılarından kaynaklanan liberalizmin etkisi altında idealizm düşüncesi hakim olmuştur. Milletler Cemiyeti'nin kurulmasıyla bu düşünce akımı devletlerin çıkarlarının barış koşulları altında gerçekleştirilebileceğini savunmaktaydı. Daha sonra meydana gelen İkinci Dünya Savaşı, idealizm akımının başarısızlığı ile sonuçlanmıştır. Böylece realizm akımı güç kazanmıştır.

Liberalistler için ise devlet, dünya siyasi sistemin önemli unsuru olarak tanımlanmaz. Devlet daha çok siyasi sistem içinde ki diğer önemli unsur olarak ele alınır. *“Liberalistler için dünya global manada yeni bir bağımlılık dönemine girmiştir. Liberaller için kamu diplomasisinin bir ülkenin kültürü(değerleri), idealleri (politik, ekonomik, sosyal sistemi) ve ulusal çıkarlarına değer oluşturmak için uygun ortamı sağlayacak stratejiler üretmektir“* (Ünal, 2017, s. 103).

Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile devletlerin kamu diplomasisi uygulamaları giderek uluslararası politikada etkisini arttırmaya başlamıştır. Kamu diplomasisi disiplin haline dönüşme gayretine girmiştir ve teorik olarak da açıklanma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Yaptığım araştırmalar sonucunda realist bakış açısınca daha uygun olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca 'yumuşak güç' kavramını ortaya atan Joseph S. Nye'in kamu diplomasisi ile realizm arasında çelişki olmadığı, hatta ilişkilendirilebilir diye tespiti vardır. Bu tespitini 'Gücün Geleceği' adlı kitabında farklı argümanlarla da desteklemiştir. Realizm ve yumuşak güç arasında herhangi bir fark olmadığını belirtmiştir.

Realizme göre güç ve ulusal çıkar iki asıl öğedir. Realist okulun önemli temsilcilerinden olan Morgenthau 'Uluslararası Politika' adlı eserinde bu gücün unsurlarını coğrafya, ekonomik güç, nüfus, ulusal karakter, ulusal güç, askerî hazırlık derecesi, diplomasinin ve devletin niteliği olarak ifade etmektedir. Kamu diplomasisinin etkin şekilde kullanılması için önemli etken ekonomik güçtür. Ekonomik güç temel ve tamamlayıcı olandır. Çünkü ekonomik güç olmadan teknoloji, askerî, tarım gibi alanlarda ilerlemek mümkün değildir. Ulusal karakter ve ulusal moralin üst seviyede tutulmasında ekonomik gücün rolü oldukça fazladır.

Realizmin tanımladığı güç kavramı ve kamu diplomasisi arasında her ikisinin de insan doğasına hitap etmesinden dolayı yakın ilişki vardır. Morgenthau'ya göre realizm, rasyonel bakış açısı ile dünyayı kusurlu şekilde ele almış, sebep olarak da dünyanın insan doğasına özgü güçler tarafından şekillendirilmiş olduğudur. Dünyayı iyileştirmek için de bu güçlerle beraber çalışmanın gerekli olduğunu savunmaktadır. Kamu diplomasisinin uygulamalarının amacında bir ülke başka bir ülkenin insanların düşüncelerini etkilemek ve bireylerden oluşan toplumu yönlendirerek kamuoyu oluşturmaktır. Buradan da yola çıkarak kamu diplomasisinin insan doğasını algılaması bakımından realizm ile eş değer bakış açısı ortaya koymaktadır.

Realizm çıkar kavramı ile de gücü tanımlamaktadır. Devletlerin uyguladığı dış politikanın ana amacı millî çıkarların karşılanması olduğu için realizm, çıkar kavramının üzerinde durmuştur. Kamu diplomasisinde de benzer şekilde her ülke kendi millî çıkarları çerçevesinde faaliyet gösterdiği için benzerlik göstermektedir.

Morgenthau'ya göre bir ülkenin dış politikasının amacı ne olursa olsun, bir ülkenin itibarı dış politikasının uygulanmasında her zaman önemlidir; üstelik bazen başarısında veya başarısızlığında tek belirleyici etken budur. Özellikle güç mücadelesinin yalnızca politik baskı ve askerî güç kullanma gibi geleneksel politik metotlarla uygulanmasından çıkarak insanların düşünceleri üzerinden meydana gelen bir mücadele halini alan prestij, önemli bir politik silah durumuna gelmiştir. Ona göre bu mücadelenin ana enstrümanı propagandadır (Karadağ H. , 2016, s. 79). Propaganda ve kamu diplomasisi devletin çıkarlarına hizmet eden iki metottur. İkisi de benzer ve çoğu zaman aynı enstrümanları kullanır. Fakat temel

ve önemli fark görevin icrasını kamu diplomasisi en iyi, propagandanın ise en kötü yöntemleri kullanarak gerçekleştirmesidir.

Morgenthau realist bakış açısı ile ‘kamuoyu’ kavramını da ele almıştır. Kamu diplomasisi faaliyetlerinde de hedef kitle, öncelikle diğer ülkenin kamuoyudur. Realist çerçevede ve kamu diplomasisi çerçevesinde yapılan kamuoyu kavramı birbirlerinden farklılık göstermemektedir.

Tüm bunlardan yola çıkarak realist teori ve kamu diplomasisi benzerliklerine değinilmiş ve realist görüş, devletlerin dış politikada uyguladığı kamu diplomasisi disiplinde mevcut diğer teorilerden daha çok önem arz etmekte olduğu sonucuna varılmıştır.

5. Ülkelere Göre Kamu Diplomasisi

Kamu diplomasisini daha iyi anlayabilmek ve uluslararası etkinliğini karşılaştırmalı olarak görebilmek için ülkelerin kamu diplomasisi anlayışlarına kısaca değinilmiştir.

5.1. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri, Birinci Dünya Savaşı sonrası Kamu Enformasyon Komitesi, İkinci Dünya Savaşı sonrası ise, Savaş Bilgi Ofisi kurumları ile bu alanda faaliyet gerçekleştirmiştir. Daha sonra ABD’de kamu diplomasisi faaliyetleri beş kurum ile gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bunlar; Broadcasting Board of Governors, Dışişleri Bakanlığı, Beyaz Saray, USAID (Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Kuruluşu) ve Savunma Bakanlığı’dır. Bu kurumlar arasında koordinasyonu gerçekleştiren başka bir birim mevcut değildir. Ama kamu diplomasisi faaliyetleri planlama ve uygulama döneminde kurumlar işbirliği yapmaktadır.

Amerika uzun süre boyunca özgürlük, eşitlik ve fırsat gibi hayati önem taşıyan fikirleri savunmuştur. Amerika ayrıca; açık ve eşit rekabet, ortaklarla çalışma, kamu yararını ön planda tutma, başkalarının haklarına saygı duyma ve bütün sivil seçenekleri tüketmenin ardından savaşa başvurma gibi etkinliklerin etik bir şekilde yapılmasının üzerinde durmuştur. Bu şekilde Amerika, 20.yy küresel güç olarak kendi meşruiyetini ve güvenirliliğini inşa etmiştir. Ancak Amerika Birleşik Devletleri, Japonya’ya attığı iki atom bombasıyla dünya genelinde sarsılan imajını

başta Marshall Yardımları olmak üzere diğer yardımlarla düzeltme gayretine girmiştir. 2001 yılında ABD’de meydana gelen terörist saldırıları ardından Amerika, ilk Afganistan’a sonra Irak’a saldırı yapmış ve bu ülkeleri işgal etmiş bu da Amerika’nın yumuşak gücünü iyice azaltmış ve kamu diplomasisi çabalarını sonuçsuz bırakmasına sebep olmuştur. Günümüzde Amerikan Kamu Diplomasisi şimdiye kadar olduğundan daha savunmacı bir tavır almış konumda bulunmaktadır.

Yer markalaştırma, Amerika Birleşik Devletleri’nin dünyadaki bağlılığı, hedefleri ve niyetlerini çeşitli yollar ve kanallar aracılığıyla iletmeyi amaçlayan kompleks bir fenomendir. Mickey Mouse, Madonna ve Brad Pitt sadece dünyadaki insanların kalplerine hükmeden bir Amerika için değil; aynı zamanda global politik ve askerî gündemi oluşturan bir Amerika için de ekranda rol modeller olarak konumlandırılmaktadır (Erzen, 2014, s. 66).

5.2. Birleşik Krallık

On dokuzuncu yüzyıl lider devleti olan Britanya’nın temel kaynakları şu şekildedir (Aydemir, 2018, s. 220):

“Sanayi, politik birlik, finans ve kredi, donanma, liberal kurallar (yumuşak güç), ada yerleşimi (savunma kolaylığı) on dokuzuncu yüzyılda Britanya, üç kamu yararına özen göstermiştir:

- Avrupa’nın önemli devletleri arasında güç dengesini korumayı hedeflemiştir.

-Serbest bir ekonomik sistemi desteklemiştir.

-Denizlerde serbest dolaşım hakkı ve korsanlığın önüne geçmek gibi uluslararası müşterek alanları korumaya çalışmıştır.”

Birleşik Krallık, jeopolitik olarak önemli bir konumda yer almaktadır. Atlantik ve Kuzey Amerika arasında köprü vazifesindedir. Bu konum uluslararası ilişkilerde gücünü etkin şekilde kullanması ve nüfusunun dünya çapında kullanma kabiliyetini kolaylaştırmıştır.

Birleşik Krallığın kamu diplomasisi faaliyetleri, asıl olarak üç kurum ile gerçekleştirilmektedir. Bu kurumlar: İngiliz Dışişleri Bakanlığı, British Council

ve BBC Dünya Servisi olarak sıralanmaktadır. Bu kurumlar haricinde İngiliz kamu diplomasisine destek veren başka kurumlarda mevcuttur. Bu kurumların kamu diplomasisi faaliyetlerine, etkin ve etkili kullanımı, faaliyetlerin başarısını da önemli oranda etkilemektedir (Erzen, 2014, s. 85).

Kültürel diplomasiyi her alanda uygulayan British Council'in uluslararası faaliyet alanlarına örnek olarak; İngilizce eğitimi, kitap fuarları, Britanya'nın sinema endüstrisine sağlanan destekler, müziğe katkı, tiyatroya destek, hoş görü ve diyalog için düzenlenen etkinlikler verilebilir.

Uluslararası yayınlarda, BBC World Service tartışmasız dünyanın en çok bilinen ve dinlenen radyo yayıncısıdır. Yüz elli milyon dinleyicisi vardır ve yarısı Afrika ve Orta Doğu'dadır. Dış İşleri Bakanlığı'nın desteği ile finanse edilen BBC World Service, kırk üç farklı dilde, internetten ve FM'de 130'u aşkın başkentte yayın yapmaktadır.

İngiliz kamu diplomasisi ticaret, dış politika, siyaset, dil, eğitim gibi öğeleri başarılı ve planlı bir şekilde uygulamaktadır. Bunların yanı sıra markalaşma unsurunu da çeşitli örneklerle uygulamaktadır. Uluslararasıda İngilizcenin çok fazla yaygınlaşması ve evrensel dil olması İngiltere'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinde avantajıdır. Dil ile kültürel ve sosyal diplomasi gerçekleştirilmektedir. (Kalın, 2019).

5.3. Rusya Federasyonu

Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Gürcistan, Estonya, Letonya, Ukrayna, Beyaz Rusya, Moldova, Azerbaycan, Kırgızistan, Özbekistan, Litvanya, Tacikistan, Ermenistan, Türkmenistan, Kazakistan ve Rusya Federasyonu bağımsızlığını ilan etmiştir (Aydemir, 2018, s. 152).

Rusya, dış çekiciliğini yeniden inşa etmeye ve dış politikasını yumuşak güç ilkesine göre şekillendirmeyi tercih etmiş, fakat Rus politikacılar kavramı yanlış yorumlamışlar ve başarısızlık göstermişlerdir. Rusya iç problemlerini çözememekte, yolsuzluk, insan haklarının kötüye kullanımı gibi birçok problem işini zorlaştırmakta idi. Kremlin, Rusya'nın uluslararası ilişkilerini imajını arttırmak için kamu diplomasisine 2005 yılından beri oldukça önem vermiş ve milyonlarca dolar ayırmıştır. Kremlin, Rusya'nın dünyadaki imajının yabancı

gazeteciler tarafından oluşturulduğunu düşünmektedir. Bu sebeple 2005 yılından beri Putin, Rusya'nın Batı medyasındaki olumsuz yayınlara karşı koymuş ve ülkenin imajını arttırmak için çalışmıştır. Strateji olarak ise Rusya hakkında olumlu hikâyeler anlatılmasını seçmiştir. Rus tarihî ile kültürel mirasının teşviki Rusya'nın kamu diplomasisinde oldukça önemli yer edinmiştir. Tarih ve kültür ile vatanseverlik amaçlanmıştır. Rus dili ile kültürünün popülerleştirilmesi hakkında çalışmalar yapılmıştır. Rusya'nın kamu diplomasisi amaçlarında olumsuz imajın giderilmesi, ekonomik bağların korunması, uluslararası kuruluşlar ile ilişkilerin geliştirilmesi yer almaktadır (Aydemir, 2018, s. 152-154).

Rus hükümetinin kamu diplomasisinde önemli faaliyetlerden biri de Russia Today'dir. Rusya'nın ilk uluslararası haber kanalıdır. 100 ülkede kanalı bulunmakta ve kırk yedisinde haftalık 100 milyon izleyici kitlesine ulaşmaktadır. Rusya'nın kamu diplomasisi uygulamalarında bir başka girişim ise, The Russkiy Mir Foundation'dır. Dışişleri Bakanlığı ile Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın ortak projesidir. Ayrıca kamu ve özel fonlar tarafından desteklenmektedir. 2007 yılında Putin Rusça'nın öneminden bahsetmiş ve birçok halkın ve milyonlarca insanın ortak mirası olduğuna değinmiştir. Yine aynı yıl, Rusya'nın ulusal mirası ve kültürünü tanıtmak, Rusça'nın öğretim programlarını yurtdışında desteklemek için Russkiy Mir Foundation'ı kuran kararnameyi imzalamıştır. Kamu diplomasisi uygulamaları için Rusya, The Russian International Affairs Council (RIAC)'dan da yararlanmaktadır. Rusya'nın çok taraflı ağ projeleri ve girişimleri için uygun koşullar yaratmaya odaklanan RIAC, Rus dış politikası ve kamu diplomasisi girişimleri için stratejik bir noktada hizmet sunmaktadır (Aydemir, 2018, s. 154-158).

5.4. Almanya

Almanya'nın kamu diplomasisi faaliyetleri, farklı kurumlar tarafında uyum içersinde gerçekleşmektedir. Almanya, bugün kendini, diyalogların ve arabuluculuğun bir aracı olarak görmekte olsa da Nazi geçmişi ile kültürel emperyalist ve propaganda yaklaşımına sahip ülke olması buna ters düşmektedir.

Alman kamu diplomasisinin başlıca aktörü Dış İşleri Bakanlığı'dır. (Auswartiges Amt. AA). Diğer aktörler; Yurtdışı Kültürel İlişkiler Enstitüsü, Federal Hükümet Basın Yayın ve Bilgilendirme Dairesi, Almanya'nın televizyon ve medya

yayıncısı Deutsche Welle, Goethe Enstitüsü ve Federal Teknik Yardım Ajansı'dır. Almanya kamu diplomasisinde sürekli iletişim ve değişime büyük önem vermektedir. Bu bağlamda kültür ve eğitim politikası açısından Alman Akademik Değişim Servisi de ülkeye hizmetlerde bulunmaktadır. Ülkeler ve insanlar arasında köprüler kurma hedefi ile kamu diplomasisi görevini yerine getiren servis, 1925'den beri Almanya ve yurtdışındaki yaklaşık iki milyon araştırmacıya fon sağlamaktadır. Altmış ülkede temsilciliği bulunan servis, dünyanın en büyük akademik destek organizasyonudur. Bu servis, Türk-Alman Üniversitesi'nin kuruluşunun koordinasyonunda ve bu projenin hayata geçirilmesinde Araştırma Bakanlığı (BMBF) ile görev almıştır. Türkiye ve Almanya arasında özel bir ilişkinin olduğuna dikkat çeken bu projede bağlılık ve diyalog için kurumsallaştırmanın altı çizilmiş ve Mayıs 2008'de Türk-Alman Üniversitesi'nin kuruluş antlaşması imzalanmıştır (Aydemir, 2018, s. 191).

Almanya'nın uluslararası işbirliğinde en önde gelen kurum Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GİZ- Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH)'dur. Alman Federal İşbirliği ve Kalkınma Bakanlığı (BMZ) GİZ'i görevlendiren kurumlardan ilkidir. Federal kurum olan GİZ, günümüzde 120 civarında ülkede faaliyet gerçekleştirmektedir. Devamlı gelişmeyi hedefleyerek uluslararası işbirliğinde dünyanın her yerinde yaşamaya elverişli bir gelecek için çalışmalar yapmaktadır (<https://tuerkei.diplo.de>, 2019).

5.5. Fransa

Fransa, medeniyetini dünyaya yaymak için her yıl yaklaşık bir milyon dolar harcama yapmaktadır. Ülkenin yumuşak gücünü Paris, son elli yılda oldukça arttırmıştır. Turist çekme açısından hem Amerika'nın, hem de Avrupa'da ki diğer ülkelere kıyasla öndedir. Fransa'nın yumuşak gücünün en baskın yönlerinden birini oluşturan dili 'La Francophonie' Fransa için stratejik bir önemdedir. Yakın zamana kadar uluslararası diplomasi dili olarak kabul edilen Fransızca, Afrika Kıtası'nın yaklaşık yarısında konuşulmaktadır (Aydemir, 2018, s. 197-198).

Fransız kamu diplomasisinde kültür politikası oldukça önemlidir. Aynı zamanda kültürel diplomasi, Fransız kamu diplomasisinin bel kemiğidir. Fransa bu çerçevede Frankofoni'nin uluslararası bir dil olarak statüsünü güçlendirmek için çabalamakta ve yabancı eğitim sistemlerinde Fransızca'yı desteklemektedir.

Fransa'nın kültürel diplomasi için sorumluluğu Ocak 2011'de kurulan Institut Français yürütmektedir. Fransa kültürünü yurtdışında teşvik eden bir diğer aktör ise Alliance Française'dir. Her yıl her yaştan 450 binden fazla kişi Fransızca öğrenmek için gelmekte ve altı milyondan fazla insanda sunulan kültürel etkinliklere katılmaktadır. Fransızca eserlere erişimi kolaylaştıran Alliance Française'nin dünyaca ünlü YAHOO, VINCI, Nestle Waters, L'oreal Paris gibi ortakları mevcuttur. (Aydemir, 2018, s. 199-201)

Fransa'nın kamu diplomasisinde en önemli aracı medyadır. Görsel-işitsel alanda France 24 ve TV5Monde'den yararlanmaktadır. Radyo istasyonları ise Radio France Internationale ve Monte Carlo Dualiya'dır. France 24 her gün her saat İngilizce, Fransızca ve Arapça yayın yapan üç ayrı TV kanalından oluşmaktadır. Bu kanalın üç ayrı dilde internet sitesi de mevcuttur. 177 ülkede haftanın her günü 250 milyon haneye yayın yapan France 24'ün kurulmasında Irak Savaşı etkili olmuştur. BBC ve CNN'e alternatif kanal olarak Fransa tasarlamıştır. Fransa, kamu diplomasisinde radyo yayıncılığına da önem vermektedir. Fransa'nın uluslararası radyo yayını Radio France Internationale'dir. Fransızca ve on iki dilde yayın yapmaktadır. Fransa'nın Araplara yönelik bir radyo istasyonu mevcuttur. Arapça yayın yapan kamu radyo istasyonu olan Monte Carlo Dualiya, kamu diplomasisinde Araplara yönelik etkili bir uygulamadır (Aydemir, 2018, s. 201-203).

5.6. İtalya

İtalya çok partili cumhuriyet yönetimine sahiptir. Dünya'nın en büyük on ekonomisi arasında yer almaktadır. Avrupa'nın ise dördüncü büyük ekonomisine sahiptir. İtalya'nın zengin kültürü ile geniş yumuşak gücü vardır. Dünya'nın en popüler mutfaklarından birine sahiptir. Galeri, müze, opera dili, güçlü bir futbol kültürü ve rekabetçi bir moda endüstrisi İtalya'yı öne çıkaran yumuşak güç unsurlarıdır. İtalya'nın en büyük yumuşak gücü kültürüdür. Milyonlarca turist her yıl İtalya'ya gitmektedir. Büyük etkinliklerin düzenlendiği organizasyonlarda kültür merkezlerinden biri olan İtalya'nın antik kültüründen elde edilen saygı, kültürel ve yaşam tarzı ülkenin yumuşak gücünü etkileyici unsurdur (Aydemir, 2018, s. 205-206).

İtalya'nın üst düzey kamu diplomasisi programı bulunmaktadır. Birleşik Devletler'de de İtalya'nın kamu diplomasisi uygulamaları oldukça güçlüdür (Gouveia & Plumridge, 2005, s. 42). İtalya'da ulusal markalarda kamu diplomasisi uygulamaları ile ilişkilidir. Ulusal markaların kullanımı, insanların İtalya'ya dikkatini çekmesi ve ülkenin kalitesinin gösterilmesinde yararlı bir araç olarak görülmektedir. İtalya Kültür Enstitüsü (Istituto Italiano di Cultura), Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı'nın kamu diplomasisinde özel bir yeri vardır. İtalyan Kültür Merkezleri geniş ve zengin faaliyetlere imza atmaktadır. İtalya'nın kamu diplomasisini yürüten Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı'nın bir başka uygulaması, İtalya'nın arkeolojik, antropolojik ve etnolojik misyonlarıdır. İtalya'nın kamu diplomasisinin de kitle iletişim araçları da büyük öneme sahiptir. İtalya'nın uluslararası yayıncılığı 1930'larda kurulmuş ve uluslararası yayın faaliyetinde bulunan kamu diplomasisi aracı Radiotelevisione Italiana'dır (RAI). RAI Kuzey Amerika'da İngilizce ve İtalyanca olarak hizmet vermekle başlamış daha sonra Güney Amerika'da İspanyolca ve Portekizce olarak genişletmiş, böylece kamu diplomasisi ağını medya vasıtası ile kullanmıştır (Aydemir, 2018, s. 206-208).

5.7. Japonya

Japonya'da Kamu Diplomasisinde önemli iki aktör bulunmaktadır. MOFA ve Japon Vakfı.

MOFA, en önemli kurumdur. Bu kurum yabancı ülke vatandaşları ve yurtdışı medyası için hedeflenen halkla ilişkiler faaliyetlerinin yanı sıra, deniz aşırı elçilikleri ve konsolosluk ofisleri aracılığıyla kültürel değişim programları yürütmektedir (Erzen, 2014, s. 87).

Japon Vakfı ise sanat ve kültür alışverişi, Japonya dili yurtdışı eğitimi ve Japon yurtdışı çalışmaları ve entelektüel değiş tokuşlar olarak program ve faaliyetlerini yürütmektedir. İlk faaliyeti ise savaştan zarar gören ülkelerin yararına projeler olmuştur.

BBC Dünya Servisi Anketine göre Japonya, dünya çapında en olumlu özellikleri ile anılan ülkelerden biridir. Özellikle Güneydoğu Asya'da ve Filipinler'de olumlu anlayış söz konusudur.

5.8. Hindistan Cumhuriyeti

Hindistan'da kabul edilen yumuşak güç unsurları; zengin kültür ve tarih, teknolojik ilerleme, Bollywood, geniş ve etkili diaspora, çok taraflı kurumlar aracılığı ile küresel nüfusa açıklık, yoga, dinî çeşitlilik, politik çoğulculuk olarak sınırlanabilir.

Hindistan, II. Dünya Savaşı sonunda barışçıl bir diplomasi izlemiştir. Hint müziği ve sineması hem bölge ülkelerinde hem de dünya çapında şöhrete kavuşmuştur. Araştırma merkezleri ve laboratuvarların gelişmişliği, mühendislik ve teknolojiye yaşadığı ilerleme Hindistan'ın yükselen prestijini altını çizmektedir. (Alagöz, 2011).

İngiliz köşe yazarı Martin Wolf Hindistan'ı, düşük yaşam standartları ile koca bir ekonomisi olan anlamına gelen “prematüre süper güç” olarak adlandırmaktadır. Hindistan'ın etkili bir diasporası ve film endüstrisi Bollywood, yıllık üretilen film sayısı açısından özellikle Asya ve Orta Doğu kısımlarında Hollywood'u geçen en büyük film endüstrisi olarak bütün dünyada kabul görmektedir (S.Nye, 2011, s. 173).

2006 Mayıs ayında Hindistan Dışişleri Bakanlığı, Hindistan'ın yükselen uluslararası konumuyla orantılı olarak ülkenin imajını daha iyi yansıtmayı amaçlamak, kilit politikalarda küresel ve yeterli düşünceleri etkilemek için Kamu Diplomasisi Dairesi kurmuştur. Kamu Diplomasisi Dairesi, kültürel diplomasisinin önde gelen aracı Kültürel İlişkiler Konseyi (ICCR) tarafından da desteklenmektedir. Kamu Diplomasisi Dairesi Twitter, Facebook ve YouTube'da ki hesapların üzerinden düzenli güncellemeler yaparak sadece hedef kitleye ulaşmayı amaçlamamakta, aynı zamanda kamuoyunu dinlemenin önemini de göstermektedir (Aydemir, 2018, s. 138).

Hindistan, son yıllarda uluslararası eğitim alanında güçlü bir konuma gelmiştir. Özellikle Hint Hükümeti çalışmalarını Hindistan'da sürdürmek isteyen uluslararası öğrenciler için çeşitli burslar vermektedir. Aynı zamanda kamu diplomasisi alanında Hindistan Dışişleri Bakanlığı tarafından India Perspectives dergisi çıkarılmaktadır. India Perspectives dergisi on altı dilde basılmakta ve yüz yetmiş ülkeye dağıtılmaktadır. Hindistan'ın zengin kültürü ve geleceği hakkında

dikkat çeken bilgiler yer alan dergide, bilim ve teknoloji alanında da çeşitli makalelerden oluşmaktadır.

Dünyada Hindistan'ın ekonomik büyümesi, teknolojiye ilerlemesi, askerî kapasitesinin artması dışında bir de yoksulluğu, iç müdahalelerin devamlılığı, terörist saldırıları, insan haklarında problemler, Hint kamu diplomasisinde engel teşkil etmektedir. Bu sebeple Hint elçilik ve konsolosluklar kamu diplomasisi alanında daha fazla çalışmalı, yabancı üniversiteler ve kuruluşlarla eğitim ve profesyonel değişim programlarının stratejik planlama ile gerçekleşmesi gerekmektedir.

5.9. Çin Halk Cumhuriyeti

Çin gerekli hammadde ve enerjiye güvenle erişebilmek için güvenli ve oturmuş uluslararası ortama gereksinim duymuştur. Bunu göz önüne alarak barışçıl bir dış politika izlemiş ve beş koşulun gerçekleştirilmesi gerektiğini öne sürmüştür. Bu beş şart: *“Diğer ülkelerin egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı, mütekabiliyete dayalı olarak saldırmazlık, başka devletlerin işlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı faydadır (Erzen, 2014, s. 74).”*

Çinli liderler olumlu imaj geliştirmek için kamu diplomatik araçlarını etkin şekilde kullanmaktadır. Çin son yıllarda sert güç ile yumuşak gücü birleştirmeye çalışmakta ve böylece kamu diplomasisi ile daha çok ilgilenmektedir. Çin kamu diplomasisinde uzun vadeli görev olarak Çin'in yükselişini tamamladıktan sonra, gücünü nasıl kullanacağını tam olarak göstermektir. Yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetlerini ve faaliyetlerine bağlantılı olarak vermek istediği mesajları medya vasıtası ile bütün dünyaya duyurmuştur.

Fakat Çin rejiminin söylemleri ile eylemleri birbiri ile çelişkiler arz etmektedir. Politik rakipler siyasi görüşleri nedeniyle gözaltına alınmakta veya tutuklanmakta, liberal dergi ve gazeteler çeşitli sebeplerle kapatılmaktadır. Bu yüzden insan haklarını çiğnemekte olduğu imajını hiçbir politik diplomasi faaliyeti değiştiremeyecektir.

5.10. İsrail

İsrail Filistin'de yaptığı işgal ve insan haklarına ihlal ile dünya kamuoyunda olumsuz bir imaja sahiptir. 2008 yılının son ayında Gazze'de uyguladığı hukuk

dışı politikalar bunun örneklerinden sadece biridir. İsrail ise, üzerindeki bu olumsuz imajı kırmak için kendi haklılığını anlatan internet siteleri kurmuştur. ‘Life in Israel’ adı ile Kamu Diplomasisi faaliyeti başlatmıştır. Burada İsrail’in kültürel, tarihî, yaşam tarzı gibi konular hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca İsrail yeni iletişim teknolojilerini etkin bir şekilde kullanmaktadır.

5.11. Norveç

Norveç’in nüfusu yaklaşık 5 milyondur. Küçük bir ülkedir ve yaygın kullanılan bir dile sahip değildir. Uluslararası ticaret alanında marka olmuş şirketlere sahip değildir. Yurtdışına ihraç edeceği uluslararası popüler kültürü de mevcut değildir. Bu gibi olumsuzluklara sahip olsa da Norveç’te kişi başına düşen millî gelir 66 bin avrodur. Ekonomik açıdan güçlü ve NATO’nun kurucu üyelerinden biridir.

Orta Doğu barış sürecinde İsrail-Filistin arasında ki barışı sağlama çabaları Norveç’in dış politikasının başarısı olarak değerlendirilmektedir. 1993 yılında ABD başkanı Bill Clinton’un arabuluculuğunda gerçekleşen Yitzhak Rabin ve Yaser Arafat el sıkışmasının perde arkasında Norveç vardır.

2004 yılında Norveç Dışişleri Bakanı Jan Petersen, yapmış olduğu bir konuşmada, Norveç kamu diplomasisinin üç kısımdan oluştuğunu ifade etmiştir. Bu kısımları; Norveç’in kültürel alanda tezahürü, ticari tanıtımı ve genel kapsamlı ülkesel olarak tanıtımı şeklinde açıklanmıştır (Karadağ H. , 2016, s. 167).

Norveç’in küresel gücünü Orta Doğu ve diğer bölgelerde anlaşmazlık durumunda sorunların çözümünde oynadığı roller ve bütçesinden ayırdığı fonlar sayesinde ihtiyacı olan ülkelere yapmış olduğu yardımlardan anlıyoruz.

6. Jeopolitik Kavramı

Jeopolitik kelimesinin Türk Dil Kurumunda ki karşılığı “*Coğrafya, ekonomi, nüfus vb.nin bir devletin politikası üzerindeki etkisi. Bir devlette bir bölgede uygulanan politika ile o yerin coğrafyası arasında ki bağıdır. Bir devletin saldırgan nitelikteki gelişmesini, ekonomik ve siyasi coğrafya açısından haklı kılmaya yönelik siyasi öğretisi.*” şeklinde üç anlamı bulunmaktadır. (<http://www.tdk.gov.tr>, 2019)

Jeopolitik kavramı özellikle uluslararası arena da yaşananları açıklayabilmek ve anlayabilmek için önem taşımaktadır. Başta Birinci Dünya Savaşı olmak üzere devamında yaşanan olaylarda jeopolitik görüşlerin katkısı olduğu görülmektedir (İlhan, 1999, s. 17).

Jeopolitik kavramı ilk kez İsveçli bir siyasi coğrafyacı olan Rudolf Kjellen (1863-1922) 1905 yılında Stormakterra (Büyük Güçler) adlı eserinde kullanmıştır. Yunanca'da ki geo/yer/arz ve politik kelimelerinin bir araya gelmesi ile oluşmuştur (Bingöl & Demir, 2017, s. 28). Jeopolitik kavramının ilk kullanımı farklı olarak çalışmada yine Kjellen'in 1916 da yayınladığı 'Devlet Bir Hayat Şekli' kitabında ele alınmaktadır (İşcan, 2004) .

Aynı zaman da Alman Federik Ratzel (1844-1904), Fransız Vildal de la Blanche (1845-1918), Amerikalı Alfred Thayer Mahan (1840-1914) gibi siyasi coğrafyacı insanlar geliştirdikleri teori ve görüşler ile kavramın gelişmesinde büyük yardımları olmuştur. Birçok farklı tanım yapılmış olsa da ortak olarak devlet, coğrafi faktör ve politika kavramlarının üzerinde durulduğu görülmektedir. Türkiye'de jeopolitik konusunda önemli eserlere imza atan Suat İlhan, 1971 yılında yaptığı tanımı, 1999 yılında yazdığı bir eserde tekrar ele almış ve şu şekilde tanımlamıştır.

"Bir milletin, milletler topluluğunun(ittifaklar gibi) veya bir bölgenin, var olan coğrafi alanda, değişmeyen unsurları ve değişen unsurları dikkate alarak, güç değerlendirmesi yapan, etkisi altında kaldığı o günkü dünya güç merkezlerini, bölgedeki güçleri araştıran, değerlendiren, hedefleri ve hedeflere ulaşma şart ve aşamalarını inceleyen, belirleyen bir bilimdir." (İlhan, 1999, s. 19)

Jeopolitik 20.yüzyılın emperyal düşünce dünyasının ürünü olmakla beraber, coğrafya üzerinden açıklamak amacıyla kullanılmaya başlayan bir kavramdır. Bu açıdan baktığımızda jeopolitik devletlerin genişleme arzuları ile hayatta kalabilme çabalarını bilimsel bir çerçeveye sokmada kılıf olma görevini görmüştür. Devlet merkezli bilimin tehlikeli tarafını da dünya savaşları ve soğuk savaş mücadelelerinde görmekteyiz (Eken, 2015, s. 21-22).

Kavramın Anglo-Sakson ekolünün istihbarı ve stratejik anlamda toplumsal tabakalara, zihniyete ve hareketliliğe daha fazla önem vererek yumuşak gücü de temel almış ve başarısında bu yumuşak güç unsurlarının rolü mutlaktır. Bundan

dolayı jeopolitiğin sosyolojik temelli bilim dalı olduğu söylenebilir (Eken, 2015, s. 23). Jeopolitiğin sosyolojik temelleri göz ardı edilemez. Bu stratejik denklemin yanlış ifade edilmesine sebep olur. Çünkü insan faktörü, tüm meteryal faktörlerin ötesinde bir çarpan etkisine sahiptir (Davutoğlu, Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu, 2014, s. 34-37).

Jeopolitiğin siyasi ve coğrafya ile olan ilişkisi nedeniyle siyasi coğrafya ile aynı şey olduğunu düşünen isimler olmuştur. Fakat benzerlikler olsa da bu kavramlar birbirlerinden farklıdır. Genel anlamda siyasi coğrafya dünya yüzeyinin incelenmesi bir devletin nüfusu ve coğrafi konumu gibi kaynaklar arasında ki ilişkileri incelemektedir. Söz konusu devletin yürüteceği dış politika siyasi coğrafyanın konusu değildir. Bu yüzden siyasi coğrafya, siyasi nitelik taşımaktadır. Hâlbuki jeopolitik, ülkelerin dış politikaları ile doğrudan ilgili dinamik bir yapıdır (Bingöl & Demir, 2017, s. 30). Jeopolitik siyasi coğrafyadan doğan farklı bir bilimdir.

19.yy da sömürgecilik hız kazanmıştır. Küresel boyutta mücadele yaşanmış bu da jeopolitiği önemli bir konuma getirmiştir. Daha önce adı geçen isimler tarafından geliştirilen jeopolitik teoriler söz konusu hakimiyet mücadelesine/emperyal yayılmacılığa hem stratejik bir hedef hem de meşruiyet zemini kazandırmışlardır (Davutoğlu, Stratejik Derinlik, 2002, s. 102-103).

Jeopolitik imgeler dünyası, temsil ve söylemler etrafında organize olur. Bu anlamda önemli örnek haritalardır. Çünkü bir benlik merkezî ve diğerlerinin olduğu çevre bölgeleri temsil eder. Tarihsel olarak farklı haritaların karşılaştırmaları yapılarak farklı söylemler ve temsiller ortaya çıkartılabilir. Ancak Orta Doğu kavramı düşünüldüğünde tarafsızmış gibi görünen bu kavramın 'bir merkezînin yokluğunda anlamsız' ortaya çıkmaktadır. Bu kavramı duyduğumuzda aklımıza belli başlı ülkeler¹ gelse de hangi merkez noktaya göre orası Orta Doğu'dur sorusu akla gelir (Eken, 2015, s. 27).

Jeopolitiğin bir unsuru kamu diplomasisidir. Buna örnek olarak Amerikan Dışişleri Bakanlığı destekli Farda Radyosu verilebilir. 2002 yılının Aralık ayında Prag merkezli Farsça müzik ve haber yayınlayan radyo İran halkı ve diasporasına yönelik olarak kurulmuştur. Fakat önemli olan radyonun amacı sadece Amerika

---

¹ İran, Irak, İsrail, Mısır, Lübnan, Suudi Arabistan..

için olumlu izlenim yaratmak değil, aynı zamanda özgürlük için mücadele ve self determinasyon hakkını teşvik etmektir. Yani kamu diplomasisi sadece olumlu izlenim oluşturmamakta, aynı zamanda Amerika'nın ismi geçmeden, onun dış politika hedeflerini destekler söylemlerdir. Buna karşılık olarak İran ise, jammer kullanmış radyonun İran'da dinlenmesini azaltmaya çalışmış, bölgede İran nüfusunu arttırma hedefli Al-Alam adlı, Arapça yayın yapan televizyon kanalı kurmuştur (Eken, 2015, s. 28).

7. Orta Doğu Kavramı

İnsanlar yaşadıkları hayatı kolaylaştırmak için yeryüzünü belirli kriterler etrafında isimlendirmiştir. Örneğin Müslümanları tanımlarken İslam Dünyası, aynı coğrafi kıtayı paylaşan devletler için Afrika gibi tabirler kullanmışlardır. Bu şekilde adlandırmalar yapılırken aynı dine inanmak ya da aynı etnik kimliğe sahip olmak, aynı coğrafi bölgede yaşamak gibi 'ortaklık' esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Fakat Orta Doğu diye adlandırılan bölgenin ortaklık noktası oldukça sınırlıdır. Başta Türk, Arap ve Farslar olmak üzere onlarca farklı etnik unsur bulunmaktadır. Bu çeşitlilik dinî yapıda da mevcuttur. Üç semavi dinin yanında daha alt gruplarda ifade edilecek yüzlerce inanç bu coğrafya da bulunmaktadır (Bingöl & Demir, 2017, s. 24).

Diğer taraftan Dünya'nın bir küre şeklinde olduğu varsayıldığında 'orta' diye bir tabirin mümkün olmadığı anlaşılmaktadır (Jr. & Davidson, 2008, s. 27).

Orta Doğu kavramının kullanılmaya başlanması Yakın Doğu tabirinin ortaya atılması ile başlamıştır. Avrupalılar Hindistan ve Çin'e gidene kadar kendilerinin doğusundaki tüm bölgelere genel olarak doğu adını vermiş, bu ülkeler ile tanıştıktan sonra onları uzak doğu, Müslüman ülkeleri yakın doğu diye adlandırmıştır (Jr. & Davidson, 2008, s. 27). Orta Doğu kavramına ilişkin bir takım tartışmalar bulunmaktadır. Bununla birlikte bu kavramın Anglo-Sakson dünyanın bir ürünü olarak ilk defa Amerikalı bir amiral olan ve aynı zamanda jeopolitik ile ilgili çalışmalar yürüten Alfred Thayer Mohan tarafından 1902'de The Persion Gulf And International Relations adlı çalışmada kullandığı bilinmektedir (Özlük, 2007, s. 141-145). Mohan'ın Orta Doğu kavramını kullandığı çalışması büyük ilgi görünce The Times tarafından yeniden basılmıştır. Daha sonra Times bu sefer kavramı başlıkta kullanan Vanatine Iganitius Chirol'un

(1852-1929) Orta Doğu Sorunu (The Middle Eastern Question) adlı makalesi yayınlanmıştır. Böylece Orta Doğu kavramının literatüre girmesine önemli katkı sağlamıştır. 1911 yılında Hindistan'da kral naibi olan Lord Curzon resmî konuşmasında Hindistan'ın coğrafyasını ifade ederken Orta Doğu tabirini kullanmış böylece yarı resmî bir nitelik kazandırmıştır (Dursun, 2005, s. 1234-1236).

Orta Doğu tabiri daha çok coğrafi değil, siyasi bir yaklaşımın ürünü olduğu için bölgenin sınırları da dünya da yaşanan siyasi olaylara göre değişiklik göstermektedir. Osmanlı Devleti Balkanlardaki topraklarının bir bölümünü yitirmesi üzerine burası için kullanılan Yakın Doğu ifadesi kullanım değerini kaybetmeye başlamış, söz konusu topraklar artık 'öteki' olarak tanımlanan Osmanlı Devleti hâkimiyetinden çıkmış, bu nedenle 'doğu' tabirinin dışında kalmıştır. Yakın Doğu olarak adlandırılan bölgenin bir bölümü Avrupa ve Balkanlara dâhil edilirken bir bölümü de Orta Doğu'ya dâhil edilmiştir. Böylece Yakın Doğu coğrafyası daralmıştır. I.Dünya Savaşı ve sonrasında ise Orta Doğu toprakları Mısır'a kadar genişleme göstermiştir. II. Dünya Savaşından sonra ABD, Yakın Doğu ve Orta Doğu kavramları birlikte kullanmış, bu toprakları kendi etki sahası olarak görmeye başlamıştır. Orta Doğu ve Yakın Doğu kavramları bu tarihten itibaren resmîyet kazanmıştır. Birleşmiş Milletler (BM) Orta Doğu kavramını değil, nesnel bir coğrafi açıklama olarak Batı Asya kavramını kullanmayı tercih etmiştir (Dursun, 2005, s. 1233-1237).

Orta Doğu Bölgesinin kapsadığı alan konusunda bir uzlaşmaya varılamamıştır. Fakat çalışmanın sınırları çizilebilmesi için coğrafi bir hattın belirlenmesi gerekmektedir. Orta Doğu coğrafyası batıda Nil Vadisi'nden, doğuda Türkistan'ın Müslüman ülkelerine, kuzeyde Doğu Avrupa ve Kafkaslardan, güneyde Hint Okyanusu'na kadar uzanan bölge ele alınmaktadır.

BÖLÜM 2: TÜRKİYE'DE KAMU DİPLOMASİSİ

1. Türkiye'de Kamu Diplomasisi'nin Gelişimi

Türkiye'nin dış politika anlayışı, ilk başta Osmanlı Dönemine ve Cumhuriyet'in kuruluş yıllarına dayanmaktadır. Altı yüz yıl varlığını sürdürmüş olan Osmanlı Devleti, bugün bağımsızlığını kazanmış yaklaşık otuz beş civarında devleti hâkimiyeti altında yönetmekteydi. Bu nedenle, Osmanlı diplomatik tarihî aynı zamanda bu devletlerinde tarihî sayılmaktadır (Yurdusev, 2010, s.47). Dolayısıyla bugün bu devletlerin olumlu veya olumsuz tüm tutumlarında Osmanlı algısı kaçınılmazdır. Bu coğrafyalarda sosyal ve siyasal alanda Osmanlı izleri bugünde etkisini göstermektedir. Bu çerçevede Türkiye'nin var olan ve potansiyel kamu diplomasisi kaynağının büyük oranda Osmanlı Dönemi birikimine dayandığını söyleyebiliriz.

Türkler, Asya, Orta-Doğu, Kuzey Afrika ve Avrupa coğrafyasında yaşamını sürdüren milletlerle ortak bir tarihe, akrabalığa, kültüre sahiptir. Çünkü Türkler Selçuklular döneminde başlayan yayılma siyaseti, Osmanlı Döneminde de artarak devam etmiştir. Osmanlı Devleti, uluslararası ilişkilerini sert güç kullanarak devam ettirmiş, diğer devletler ile diplomatik ilişkileri askerî güç tarafından şekillenmiştir. Osmanlı Devleti, "ad hoc" adı verilen diplomasiyi kullanmıştır. Bu diplomasi mantığı ise uluslararası savaşın bir araç olarak görülmesidir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükseliş dönemlerinde bu diplomasi yöntemi kullanılmaktaydı (Kodaman & Akçay, 2010, s. 82).

Avrupa devletlerinin birçoğu 15. ve 16. yüzyıllarda devamlı diplomasi uygulamalarını benimsemeye başlamıştır. Fakat yukarıda da bahsedildiği gibi Osmanlı Devleti ad hoc diplomasi şeklini 18. Yüzyıla kadar sürdürmüştür. Bunun nedeni olarak da Osmanlı Devleti Dar-ül Harb olarak isimlendirdiği Avrupa devletlerini kendinden güçsüz görmesi ve Avrupadansa Asya ile ticaret yapmayı tercih etmesinden dolayı temsilci bulundurma ilişkilerinin ticareti etkilemesinden dolayı gereksiz görmesidir. (Yinanç, 2008, s. 23).

18. yy ile birlikte Osmanlı Devleti zayıflamaya başlamıştır. Askerî güç etkinliğinin azalması ile diplomasinin gerekliliğini anlamaya başlamıştır. Duraklama dönemi ile birlikte merkezî sistem sarsılmış ve devleti güçten düşürmeye başlamıştır. İçte anlaşmazlıklar devam ederken Avrupa'dan gelen

tehditlerin artması sonucunda uluslararası resmî diplomasi ilişkileri geliştirilmeye başlanmıştır. Devamlı diplomasi uygulamasına geçiş bir mecburiyet olarak ortaya çıkmıştır. İlk olarak Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın Sadrazamlığı zamanında (1718-1730) Avrupa'daki gelişmeleri takip etmek için 28. Mehmet Çelebi, elçi olarak Fransa'ya gönderilmiştir. Yine aynı dönemde Viyana'ya şebender (konsolos) yollanmıştır (Tuncer & Tuncer, 1997, s. 47).

I.Dünya Savaşı başlamadan önce Osmanlı Devleti dış politika da ülkeler ve bölgesel güçlerle ittifak yaparak her alanda özellikle idari ve sosyal alanda yenilikler yapma yoluna gitmiştir. Böylece devletin ayakta kalması amaçlanmıştır. Fakat Osmanlı Devleti, duraklama dönemine kadar diplomaside önemli olan elçiliklerin seçimini yaparken eğitim, şöhret, onurlu kişilerden olmasına özen göstermiş duraklama dönemi ile birlikte elçilerin deneyimsiz olmaları sonucunda yer aldıkları devletler ile kurdukları ilişkiler havada kalmış veya Rum ve Ermeni rehberlere bağlılığa yol açmıştır. Bu nedenle Osmanlı Devleti son zamanlarda diplomasi alanında da başarısızlıklar yaşamış, bu da yıkılmasını hızlandırmıştır (Tuncer H. , 2005, s. 56).

Özellikle duraklama döneminde yapılan diplomasi faaliyetleri ve uluslararasıdaki tavrı ile Osmanlı Devleti kısmen ve kısa zamanda devlete zaman kazandırmıştır. Fakat I. Dünya Savaşı ile istemsizce ittifakın parçası olmuş ve yıkılmasına mani olunamamıştır. Avrupa hızla gelişmesini sürdürürken Osman Devleti çeşitli yenilik hareketleri yapsa da içten ve dıştan yükselen müdahale ve çatışmalar ile uluslararası başarı sağlanamamıştır. Avrupa'da yaşanan, ekonomik, askerî, teknolojik ve kültürel gelişmelerin tehlikeli etkisi karşısında Osmanlı Devleti'nin elinden hiçbir şey gelmemiştir. Cumhuriyet'in ilanı ile Türk dış politikasının temel hedefi "*Türk milleti ve devletinin refahı, mutluluğu ve varlığının devamı ve Türkiye'nin kendi gücüne dayanarak temin edilmesi*" olarak ifade edilmiştir (Yinanç, 2008, s. 31).

1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı ile Türk dış politikası Mustafa Kemal Atatürk'ün "*Yurtta barış, dünyada barış*" söylemi üzerine şekillenmiştir. Böylelikle Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikanın temel amacının içte ve dışta sert güce başvurmadan barışçıl bir politika izlemesi gerektiği anlatılmıştır. (Ünal, 2017, s. 137). Bu şekilde dış politika da yumuşak güç ve kamu diplomasisinin önemi ortaya çıkmaya başlamıştır.

1930 ve sonrasındaki yirmi yıl boyunca uluslararası küresel ve bölgesel örgütlenme çabaları önem kazanmıştır. Türk dış politikasının temeli ise diğer devletler ile iyi ilişkiler kurmak, ekonomi ve siyasi alanda gelişme yaşayarak itibarını arttırmaktır. 1930- 1950 yılları Türkiye'nin iç ve dış politika da tekrar yapılandığı zamandır (Erzen, 2014, s. 44).

1950-60'lı yıllar Türkiye'nin iç sorunlar yaşadığı dönemdir. Türkiye 1949 yılında çok partili hayata geçiş yapmıştır. 1950 yılında Demokratik Parti, Türkiye'nin liberal sistemle uyumu için Batı-ABD ile ekonomik ve siyasal ilişkilerin gelişmesine önem vermiş ve hız kazandırmıştır. Gizli oy açık sayım ilkesi getirilmiştir. Bu süreçte Türkiye Sovyetler Birliği ile de iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Fakat 27 Mayıs 1960 yılında yaşanan darbe ile dış ilişkiler kesintiye uğramıştır. Bu darbe ile Türkiye içte ve dışta itibar kaybı yaşamıştır. 1960 sonrası neredeyse on yılda bir yaşanan 1970 muhtırası, 1980 darbesi Türkiye'nin gelişmesini sekteye uğratmıştır. Yenilik hareketlerini yavaşlatmıştır. Aynı zamanda Türkiye son 40 yılda terör eylemleri ile meşgul olmuş, bu da uluslararası imajını zedelemiştir. Sürekli olarak yaşanan askerî müdahaleler ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal gelişiminin durmasına sebep olmuştur. Türkiye uluslararası arenada üçüncü dünya ülkesi olarak anılmaya başlamıştır. Bu nedenle de Türkiye dış basında ve kamuoyunda olumsuz bir imaja ve algıya muhatap olmuştur (Ünal, 2017, s. 138).

1950'liler de Türkiye'de Dışişleri Bakanlığı'nın basınla ilişkileri de yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu da ilişkilerin düzenlenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. 1955'de bakanlıkta basın bürosu kurulmuştur. Bu büronun şefi aynı zamanda dışişlerinin sözcülüğü görevini de üstlenmiştir. 1958 yılında bu büro Enformasyon Dairesi Genel Müdürlüğü haline getirilmiştir. Öncelikli görevleri (Yavaşgel, 2012, s. 25):

“Bakanlık makamını Türk ve yabancı yazılardan ve olaylardan haberdar etmek, uluslararası olaylar hakkında Türkiye'nin görüşünü basın mensuplarına anlatmak, yanlış haberleri yalanlamak, yanlış düzeltecek doğru açıklamalar yapmak ve Türkiye'nin dış siyasasının ana çizgilerini yabancı basın mensuplarına açıklamak olarak sıralanmıştır. Yine bu dönemde kültürel ilişkileri geliştirmek için Dışişleri bünyesinde Kültür İlişkileri Dairesi kurulmuş ve bu birim siyasal ve kültürel tanıtımla görevlendirilmiştir.”

1980 yılında yaşanan askerî darbe ile Türkiye'nin Avrupa devletleri ile ilişkileri tekrar durma noktasına gelmiştir. Türkiye bu dönemde içinde ki sorunlarla baş etmeye çalışmış, dış politika ile ilişkilerini ikinci plana itmiştir. Soğuk Savaşın sona ermesi ve 1980 sonrası Turgut Özal döneminde ise Türk dış politikası daha aktif bir dönem geçirmiştir. Lider ziyaretleri artmıştır. Daha sonra koalisyon dönemlerinde kendi içimizde anlaşmazlıklar dış politikaya da yansımıştır.

Türkiye'de 2002 yılından günümüze kadar gelen zamanda ise dış politika ve iç politikada denge kurulması için adımlar atmıştır. Komşularla sıfır sorunlu ilişkilerin olmasını Orta Doğu, Balkanlar ve Kafkaslar ile yakın, ABD, Avrupa ülkeleri ve AB gibi kuruluşlar ile rekabet değil, anlaşmalı ve tamamlayıcı politikayı tercih etmiştir (Özcan, 2010, s. 171). Bu dönemde Türk dış politikası uluslararası sorunların çözümünde sert güçten çok diplomasiye ve diyalogu önemseyen politika izlemiştir. 2009 yılında Dışişleri Bakanlığına getirilen Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu kavramsal çerçeve oluşturmuş ve söylemlere tutarlı politika izlemeyi tercih etmiştir. Arap Yarımadası, Balkanlar, Kafkasya gibi birçok bölge ülkeleri ile iyi ilişkiler kurulmaya başlanmıştır. İran ile Batı ülkeleri arasında arabuluculuk girişimleri olmuştur. Bölgesel ve küresel örgütlerde yer almış, böylece uluslararası sesini duyurmayı hedeflemiştir (Erzen, 2014, s. 21).

Türkiye İslam ülkeleri arasında uzun dönemli parlamenter demokrasiye sahip ülkedir. Kültür farklılıklarını yansıtan, Avrupa'dan Asya'ya, Asya'dan Orta Doğu'ya kültürlerin kendisi üzerinden iletişim gerçekleştirilebildiği bir köprü görevindedir. Türkiye hem Orta Doğu, hem Avrupa da toprağı bulunan bir ülkedir. Coğrafi avantajlarından yararlanan Türkiye'nin Orta Doğu'da önemli bir ağırlığı vardır ve ilişkiler uyumlu ilerlerken Avrupa Birliği'ne girmeye de çalışmaktadır. Uluslararası politika da tüm ortakların çıkarlarına yönelik olarak kazan kazan siyaseti izlemektedir. Orta Doğu'da ortaya çıkan sorunlarda diyalog ve müzakerelerin yegâne yol olduğu belirtilen, Avrupa ekonomisi ve küresel ekonomiyle ilişkisi gün geçtikçe artan Avrupa Birliği için doğal gaz hususunda Rusya'ya alternatif transit olan, sanayi ve hizmet sektöründe hızla büyüyen bir ülkedir (Hermann, 2011, s. 202-229).

Türkiye yumuşak gücü ile amacı, Asya'dan Balkanlara, Balkanlardan Orta Doğu'ya kadar cazibe merkezî olmaktır. Türkiye kamu diplomasisi üzerinde yaptığı yatırımları ile düşünce ve politikalarının hem bölgesel, hem de küresel

güçlere kabul ettirmeyi amaçlamaktadır (Aydemir, 2018, s. 160). Türkiye kamu diplomasisi adı altında faaliyet yürütse de bunu resmîleştirmekte oldukça geç kalmıştır. Kamu diplomasisi adı ile ilk adım 2010 yılında atılmıştır. Kavram ülkemizde yeni olduğu için tanıtımı ve reklamı yeterli değildir.

2. Günümüzde Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Uygulamaları

Ülkemizde kamu diplomasisi uygulamaları çeşitli kamu kurumları sivil toplum kuruluşları ile gerçekleşmektedir. Ülkemizin çeşitli uluslararası örgütlere üyeliği kamu diplomasisi faaliyetlerimizi etkilediği için uluslararası kurumlara da yer verilmiştir.

2.1. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (İletişim Başkanlığı)

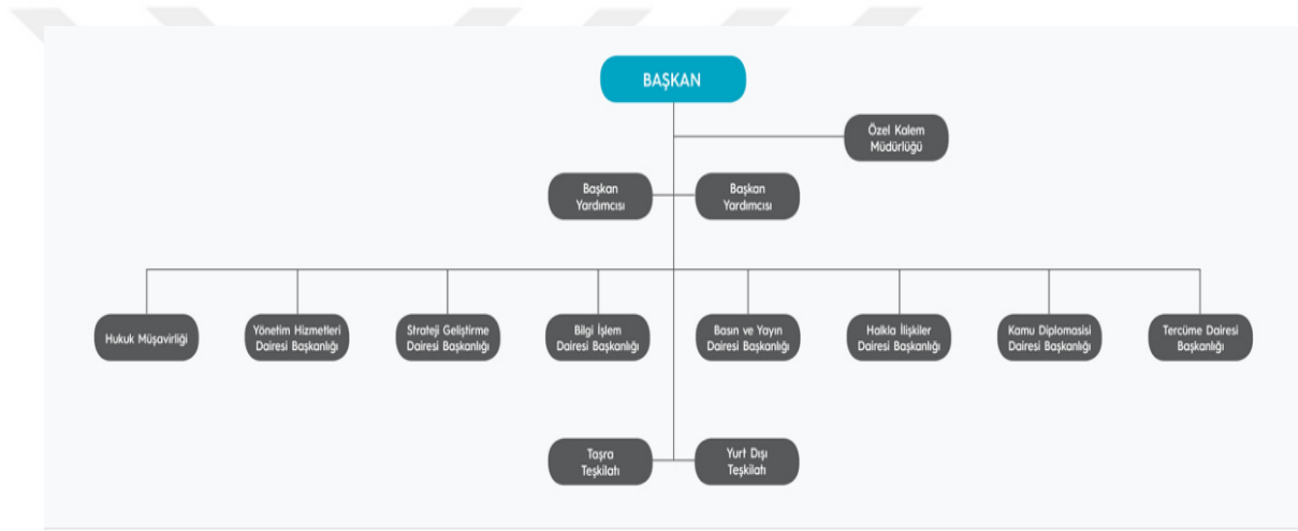
Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nün hukuki altyapısı 30 Ocak 2010 tarihinde ve 27478 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Başbakanlık Genelgesi ile oluşturulmuştur. Kuruluş amacı ise, *“yurtdışında çeşitli yardım ve destek faaliyetleri yürüten kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamaktır”* (Karadağ H. , 2016, s. 209). Türkiye'nin uluslararası arenada tanıtımına yön vermek ve bölgesel güç niteliği kazanması için katkıda bulunmaktır. Aynı zamanda uluslararası alanda aktif rol almasına doğrudan katkı sağlamak amaçları arasındadır (Gültekin, 2015, s. 51-52). Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nün faaliyet alanları ise; Devletin önde gelenleri ile iletişim kurmaktır. Düşünce kuruluşları ile o ülkenin milletini etkilemek ve tanıtım yapmaktır. Akademik toplantılar gerçekleştirerek diğer ülkelerde Türkiye'yi anlatmak olumlu bir profil çizmektir. Başka ülkelerin gazeteci, yazar, senarist gibi önde gelenlerini Türkiye'ye davet ederek çalışmalarında ülkemizin tarihî ve kültürel güzelliklerini anlatmalarına vesile olmaktır. Yurt dışında Türkiye'yi anlatan yüksek lisans ve doktora öğrencilerini ülkemize davet etmektir (Ünal, 2017, s. 148).

Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, 24 Temmuz 2018 tarihli ve 30488 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 14 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulan Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'na bağlanmıştır. Başkanı ise Prof. Dr. Fahrettin Altun'dur. Türkiye markasını güçlendirmek hedefiyle yola çıkmıştır. Başkanlığın temel faaliyet alanlarından iletişim gerçekçi, sürdürülebilir ve sağlıklı bir zeminde yürütmek için ulusal ve uluslararası kamuoyları ile her düzeyde

anlamak ve anlatmaktır (<https://www.iletisim.gov.tr>, 2019a). Misyonu ise; ülkemizde var olan tüm kurumları çevrelemektir. Ortak dil ile hem yurtiçinde, hem de yurtdışında kapsamlı bir strateji oluşturmaktır. Ülkemizin kamu diplomasisi alanında uyguladığı politikalar ve projeleri devamlı ve etkili olabilmesi için çalışmaktır. Öncelik olarak medyayı takip etmek ve bu konuda alakalı makamları bilgilendirmektir. Aynı zamanda basına da önem veren bu kurum basının gelişmesini ve basında çalışanların işlerini daha kolay yapabilmesi için stratejiler geliştirmektedir. Kurumun en mühim misyonu ise devlet ile vatandaşın arasındaki iletişimi güçlendirecek çalışmalar yapmaktır. (<https://www.iletisim.gov.tr>, 2019b):

Şekil 1: İletişim Başkanlığı Teşkilat Şeması:

Kaynak: (<https://www.iletisim.gov.tr>, 2019b).

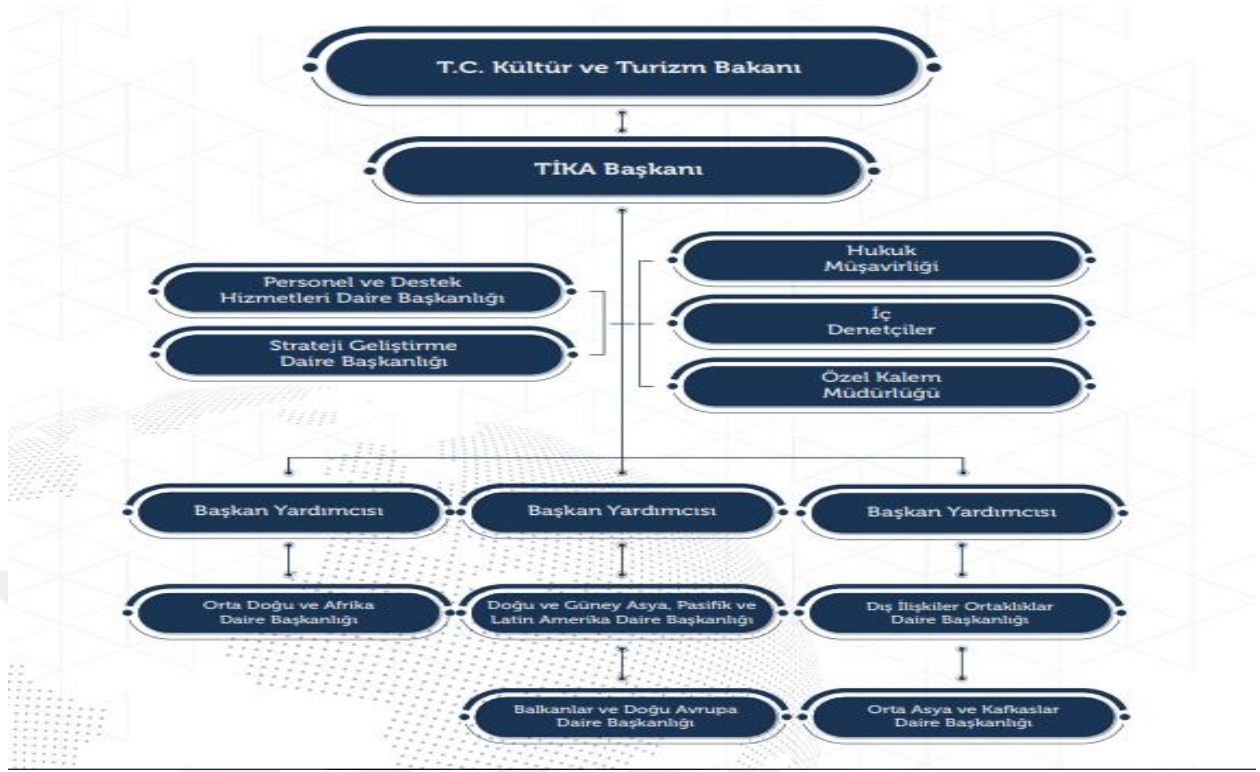
2.2. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

1991 yılında Soğuk Savaş bitmiş ve dünya büyük değişimlere tanık olmuştur. Bunlardan biriside Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması ve birçok yeni devletin bağımsızlığını kazanmasıdır. Ortak tarihî ve kültüre sahip olduğumuz bu yeni ulus devletler Türkiye'den büyük beklenti içindeydiler. Serbest pazar ekonomisinden uzak olan bu ülkeler geçiş sürecinde donör ülkelerin, Dünya Bankası ve IMF'nin yer aldığı kalkınma işbirliği programlarından yararlanmaya başlamıştır. Bu nedenle başta Türk Cumhuriyetleri olmak üzere, ülkemizin tarihî kültürel bağlarla bağlı olduğu bütün coğrafya ile güçlü bir ortaklık geliştirmeliydi. TİKA 1992 yılında 480 sayılı Kanun Hükmünde

Kararname ile Dışışleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuştur. Kronolojik olarak değişimlerine bakacak olursak TİKA 1999 yılında Başkanlığa bağlanmış, 2001 yılında 4668 sayılı “*Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun*” yayımlanmıştır. 2011 yılına gelindiğinde ise uluslararası arenada değişimler yaşanmıştır. Bunun neticesinde işbirliklerin artması için TİKA, yeniden yapılanmaya gitmiştir. 24 Ekim 2011 yılında 656 sayılı Kanun ile teşkilatın ismi ve kanunu yenilenmiştir. Adı da Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) olarak değişmiştir. Büyümesine devam eden TİKA her gecen yıl çeşitli ülkelerde ofisler açmış ve her milletten insanlar için farklı projeler geliştirmiştir. 15 Temmuz 2018 tarih ve 30479 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan “*Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*”nin “*Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*” başlıklı 37'nci bölümünde yer alan “*Kuruluş ve Teşkilat*” başlıklı 521. maddesinde, TİKA kamu tüzel kişiliği kazanmış ve Turizm Bakanlığına bağlı olarak uygulamalar ve projeler gerçekleştirmektedir. Günümüzde 59 lkede 61 Program Koordinasyon Ofisi ve 150 devlette projeler yürütmektedir. (<https://www.tika.gov.tr>, 2019a)

TİKA Program Koordinasyon Ofisleri toplam 52 ülkede bulunmaktadır. Bunlardan sadece 6 tanesi Orta Doğu Bölgesinde bulunan ülkelerdir. Filistin, Irak, Mısır, Ürdün, Yemen (<https://www.tika.gov.tr>, 2019b). Buradan da anlaşılacağı üzere TİKA faaliyetlerini Orta Doğu Bölgesinde bu ülkeler çevresinde gerçekleştirmektedir.

Şekil 2: TİKA Teşkilat Şeması:

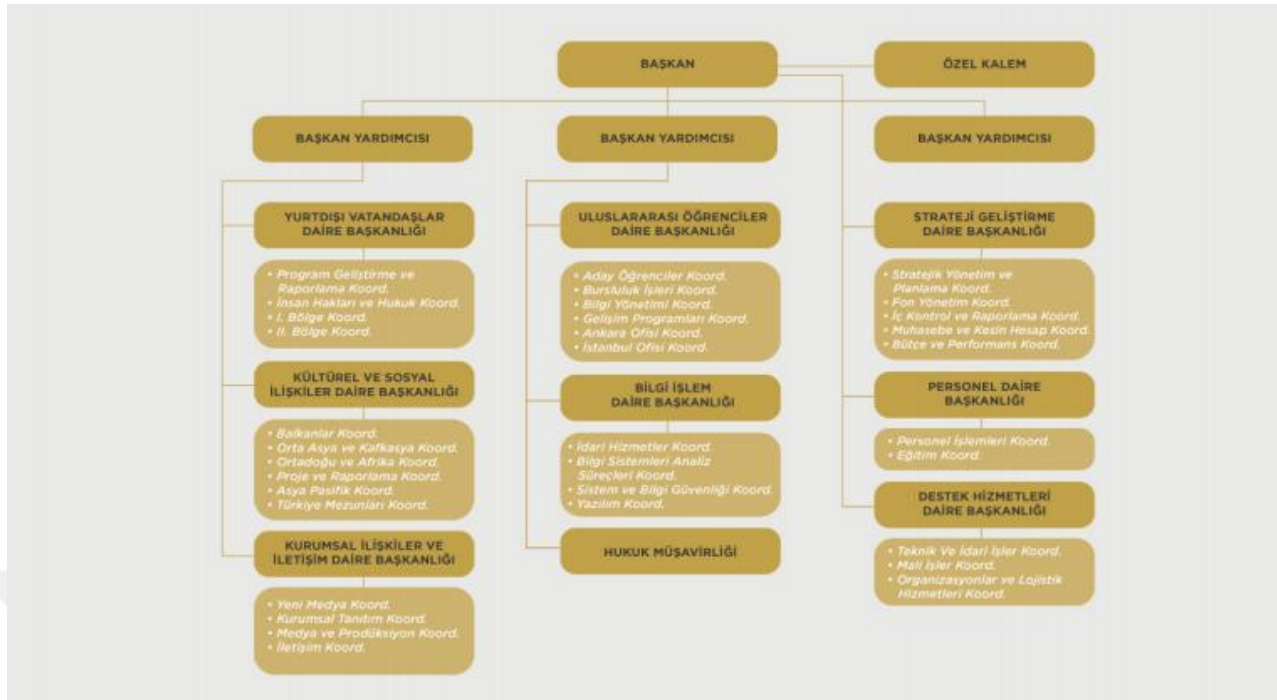

Kaynak: (TİKA Faaliyet Raporu, 2018), s 26.

2.3. Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB)

Kasım 2002 ile Temmuz 2007 yılları arasında görev yapan Yasama Meclisi döneminde, yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın sorunlarının araştırılması ve sorunların çözümü için önlem alınması amacıyla Meclise sunulan araştırma önermeleri doğrultusunda bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir. Araştırma Komisyonu raporuna ilişkin strateji belgesi ve projeler neticesinde, “*Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı*, 6 Nisan 2010 tarih ve 27544 sayılı *Resmî Gazetede* yayımlanan 5978 sayılı “*Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun*” ile kurulmuş”; 15 Temmuz 2018 tarihli “*Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (Kararname Numarası: 4)*” ile yeniden düzenlenmiştir. Özel bütçeye sahip bir kuruluş olup, faaliyetlerini farklı unvan ve statüdeki toplam 305 personel ile yürütmektedir (YTB Stratejik Planı, 2019a) S.13.

Şekil 3: YTB Teşkilat Şeması:

Kaynak: (YTB Stratejik Planı, 2019b) S.24.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın kurulması ile birlikte, Türkiye yurtdışında yaşayan Türk vatandaşları için çalışmalar gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda ortak tarih ve kültürel mirasa haiz olduğumuz başka Türkî devletler ve vatandaşlarıyla da olan ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır. Kurumun üzerine almış olduğu koordinasyon görevi (Gültekin, 2015, s. 65);

“Yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarına, soydaş ve akraba topluluklarına yönelik ilgili, yetkili kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılacak çalışmaların koordinasyonunun bir plan dâhilinde yapılmasını sağlamak, bu alanlara yönelik belirlenmiş hedeflere hangi stratejilerle ulaşılabileceğini tespit etmek ve başarıya ulaşmasını sağlamaktır.”

2017 yılı ile birkaç öne çıkan gelişme; dünyanın farklı bölgelerinde 32, Türkiye Mezun Derneği kurulmuş, 163 ülkeden alınan 106.550 başvuru sonucunda 5.378 öğrenci Türkiye burslusu olmaya hak kazanmış, Türkçe öğretecek eğitimciler yetiştirmek için Sakarya Üniversitesi ile YTB arasında ilk defa işbirliği protokolü imzalanmıştır. THY ile ana sponsorluk işbirliği imzalanmış ve 2017 yılı itibari ile de 52 üniversite de aktif protokol bulunmaktadır. Yürütülen faaliyetler yurtdışı vatandaşları kapsamında, kardeş toplulukları kapsamında ve Türkiye bursları

kapsamında olmak üzere çeşitli alanlarda gerçekleştirilmektedir (2017 YTB Faaliyet Raporu, 2019).

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının gerçekleştirmiş olduğu çalışmalar, Türkiye'nin kamu diplomasisindeki mesajlarının doğrudan olmasa da dolaylı olarak verilmesine aracılık yapmaktadır. Türk lobisinin gücünü yükseltmek, yurtdışında yaşayan vatandaşlarımız ile bağları sağlamlaştırmak ve başka ülkelerden eğitim için Türkiye'ye gelen yabancı uyruklu öğrencilerde pozitif bir Türkiye algısı oluşturmak için Yurtdışı Türk ve Akraba Toplulukları Başkanlığı'nın çalışmaları oldukça önemli kamu diplomasisi faaliyetleri olarak değerlendirmektedir (Çiçek, 2015, s. 98).

2.4. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)

Türk Silahlı Kuvvetlerinin görevi (<https://www.tsk.tr>, 2019a);

“Silahlı Kuvvetlerin vazifesi; ülkemize gelecek herhangi bir yerden tehditlere ve tehlikelere karşı Türk milletini müdafaa etmektir. Askerî gücün gelişmesini sağlamak ve Türkiye Büyük Millet Meclisi kararıyla yurt dışında verilen görevleri yapmak ve uluslararası barışın sağlanmasına yardımcı olmaktır.”

Şekil 4: TSK'nın Kuvvet Yapısı:

“Türk Silahlı Kuvvetleri, kuvvet yapısı Genelkurmay Başkanlığı Karargâh ve Karargâha bağlı birlikler ile Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ve Hava Kuvvetleri Komutanlığından meydana gelmektedir.” şeklinde ifade edilmektedir. Aynı zamanda barış zamanının da İçişleri Bakanlığına

bağlı olarak görev yapan ve sefer durumunda Kara ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bünyesine dâhil olan Jandarma Genel Komutanlığı ile Sahil Güvenlik Komutanlığından meydana gelmektedir. (<https://www.tsk.tr>, 2019b)

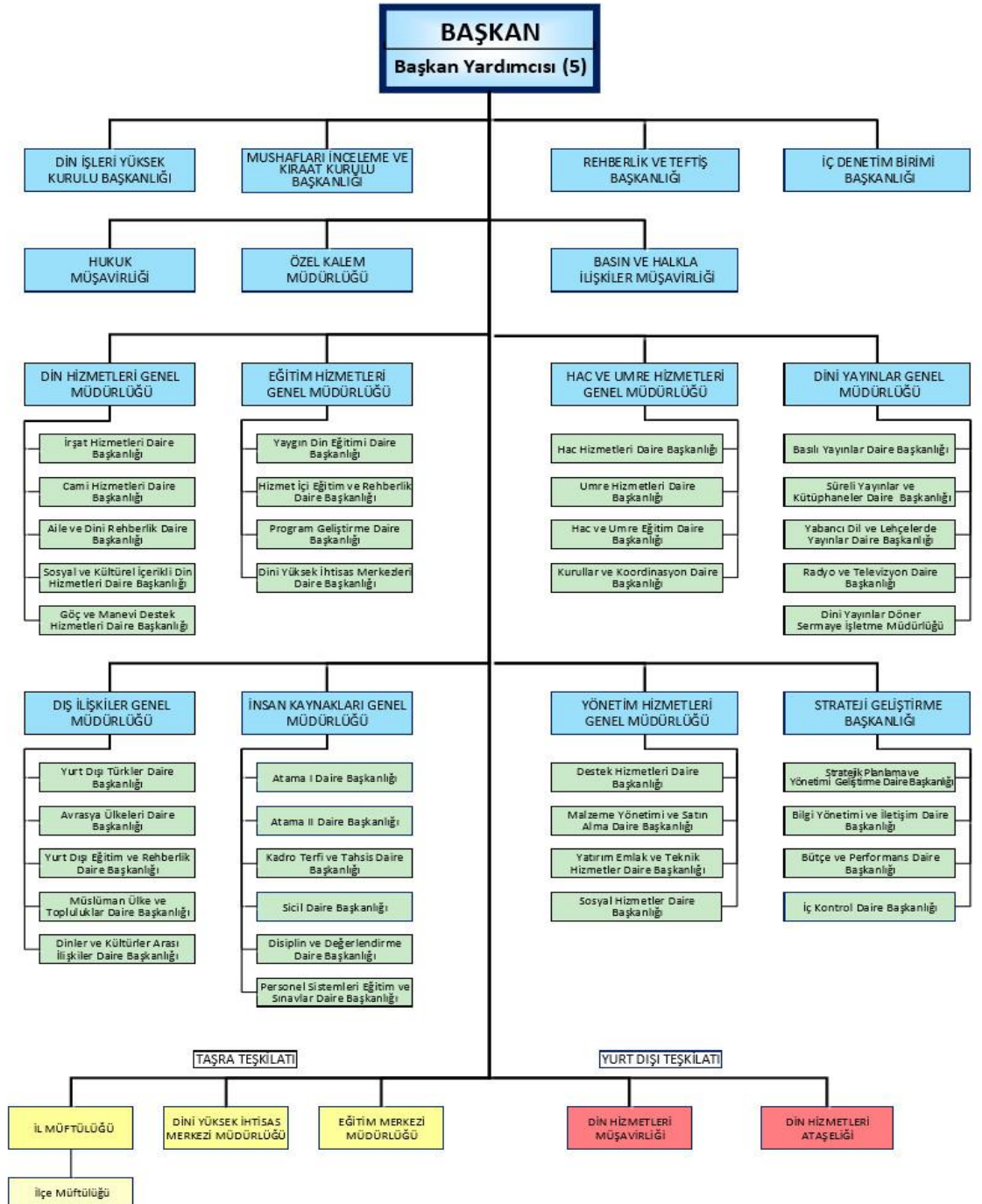
Sahip olduğu araç, gereç, donanım, ulaştırma vasıtaları, teknolojik haberleşme kapasitesi ve oturmuş hiyerarşik yapısı ile daha organize bir yapıdır. Emir komuta birliği ile zor koşullarda bile görev yapabilme yeteneğine sahiptir. TSK savaşma durumu dışında yurtdışında gerçekleştirdiği faaliyetleri ile de Türkiye'nin elindeki kamu diplomasisi uygulamalarından biridir. Görev aldığı Barışı Destekleme Harekâtları ile Balkanlar'da Bosna ve Kosova, Asya Kıtası'nda Afganistan ve Orta Doğu'da Lübnan ve Suriye gibi birçok yerde ücretsiz olarak hizmet yapmış ve bölge halkının takdirini kazanmıştır. Türkiye, Ekim 2001'de, TBMM'nin 722 sayılı Kararı ile Afganistan'da ki askerî harekâta katkıda bulunmaya başlamış fakat millî hassasiyet ve kısıtlamalar dolayısı ile TSK operasyonel faaliyetlere değil, emniyet ve asayiş görevlerini icra etmişlerdir. TSK Afganistan'da sağlık hizmetlerinin yanı sıra ülke insanların verimliliğini arttırmak için bilgisayar, halıcılık, dikiş, marangozluk ve Türk dil kursları açılmıştır. Gençler meslek edinmeye teşvik edilmiştir. Kabil çevresinde 14 yerde 42 tane meslek kursuna, 2007-2010 yılları arasında 1306 Afgan gence katılım sağlanmıştır. Daha da önemlisi baskı altında olan kadın ve kızlar Türklere duyulan güven ile evden çıkmalarına müsaade edilmiş ve kurslara kayıtlar sağlanmıştır. Aynı şekilde Kosova'da da Türk Askerî Birliği'nin olduğu bölge sivil halk için dost evi olarak algılanmıştır. Bosna ve Lübnan'da dâhil görev yaptığı her yerde gönülleri fetheden TSK personeli, Türkiye'nin kamu diplomasisinin önemli bir parçasıdır (Karadağ H. , 2016, s. 223-225).

2.5. Diyanet İşleri Başkanlığı

Diyanet İşleri Başkanlığı 3 Mart 1924 tarihli 429 sayılı Kanun ile kurulmuştur. Şuan ki teşkilat yapısı ise 2010 tarihli 6002 sayılı Kanun ile belirlenmiştir. Başkanlık, hiyerarşik olarak genel müdürlük düzeyinden müsteşarlığa yükseltilmiştir. Başkanın görev süresi 5 yıl ile sınırlıdır. Bir kişinin en fazla iki kez bu göreve gerçekleştirebileceği karara bağlanmıştır. Şuan ki başkan ise Prof. Dr. Ali Erbaş'tır. Başkan yardımcılarının sayısı üçtür. Uluslararası verilen din hizmetlerinin yasal alt yapısı sağlamlaştırılmıştır. Cami haricinde gereken din

hizmetlerinin önü açılmıştır. Başkanın kamuoyunu din konusunda aydınlatması için imkânları kullanması gözetilmiştir. (<https://www.diyamet.gov.tr>, 2013).

Şekil 5: Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilat Şeması:

Kaynak: (<https://www.diyamet.gov.tr>, 2012a)

Laiklik ilkesinin izinde, siyasi düşüncelerin haricinde milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaçlamaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görevleri ise dinimizin inanç, ibadet ve ahlak temelleri ile ilgili çalışma yapmak, din konusunda vatandaşları bilgilendirmek ve ibadet mekânlarını yönetmek başkanlığın görevleri arasındadır. Devamlı bilgi üretmek, bilgiyi paylaşmak ve güncel sorunlara açıklık getirmektir. Yurt dışındaki vatandaşlarımız asimile olmadan, kendi asıl kimliklerine ait kalmalarına ve yaşadıkları toplum ile düzen içinde olmalarına katkıda bulunmak önemlidir. Aynı zamanda Türkiye'nin yurtdışında dinî konudaki deneyim ve birikimlerinin tanıtılması, İslam Dini'nin doğru anlaşılmasının sağlanması, dünya genelinde ve ülkemizde din ile ilgili tartışmaları yakından takip etmek ve bu konuda vatandaşlara doğru bilgiler sunmak başkanlığın temel ilke ve hedefleri arasındadır (<https://www.diyamet.gov.tr>, 2012b).

Kamu diplomasisi faaliyetlerine katkıda bulunan çalışmalarda ilk olarak uluslararası kurultay ve sempozyumlar tertiplemek yer almaktadır. Daha sonra yurtdışında vekâletle kurban kesimi yapmak gelmektedir. Eğitim alanında ise, uluslararası ilahiyat programı ve ilahiyat alanında lisans, yüksek lisans, doktora öğrenimi için yabancı öğrencilere burs vermek, yabancı uyruklu Müslüman gençler için değerler eğitimi projesi kapsamında öğrencileri Türkiye'de bir süre misafir etmek, yabancı uyruklu dinî alandaki personele Türkiye'de hizmet içi eğitim kursları vermek, çeşitli dinî yayınları yabancı dillere çevirerek farklı ülkelere dağıtılması sayılabilir. Kardeş şehir projeleri kapsamında belirli ülkelere cami, mescit gibi ibadethane inşaatları ve restorasyonları gerçekleştirmek gibi faaliyetleri vardır (Karadağ H. , 2016, s. 235).

Uluslararası toplantı ve sempozyumlar kamu diplomasisi örneği olarak verilebilir. Bunlar: (Karadağ H. , 2016, s. 235-236) (<https://disiliskiler.diyamet.gov.tr>, 2018):

- *İlki 1-3 Kasım 2006 tarihinde gerçekleştirilen I. Afrika Dinî Liderler Zirvesi'nin, II.'si 46 Afrika ülkesinden 125 temsilcinin katılımı ile 21-25 Kasım 2011'de İstanbul'da gerçekleşmiştir.*
- *12 ülkeden din adamı, bakan, bakan yardımcısı ve bazı gazetecilerin bulunduğu 80 kişi, 2012 yılı Ramazan ayında iki gün boyunca İstanbul'da misafir edilmiştir.*
- *Çin Halk Cumhuriyeti'nde kutlanan 2013 Türk Yılı etkinlikleri çerçevesinde Diyanet İşleri Başkanlığı, Çin Devlet İşleri Başkanlığı ve Çin İslam Cemiyeti iş*

birliği ile 13-18 Eylül 2013 tarihleri arasında Ningzia Eyaleti'nin başkenti Yinchuan'da "Türk İslam Kültür ve Sanat Etkinlikleri" düzenlenmiştir.

- *Diyanet İşleri Başkanlığı ev sahipliğinde "I. Latin Amerika Ülkeleri Müslüman Dinî Liderler Toplantısı" 12-16 Kasım 2014 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirildi.*
- *Diyanet İşleri Başkanlığının İstanbul'da 29 – 30 Ocak tarihlerinde İstanbul'da düzenleyeceği Mescid-i Aksa ve Kudüs'ün önemine dikkat çekmek amacıyla "Vahyin Kutsadığı Şehir: Kudüs" adlı toplantıya, Pakistan, Endonezya, Irak, Ürdün, Azerbaycan, Kazakistan, İngiltere, Fransa, Kenya, Somali, Uganda başta olmak üzere Avrupa, Asya ve Afrika'dan 20 ülke katılmıştır."*

Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş, Orta Doğu ülkelerine de ziyaretler gerçekleştirmektedir. 2018 yılında Katar, Ürdün, Suudi Arabistan ve İran'a gitmiş buralardan gelen çeşitli bürokratları da ülkemizde ağırlamıştır (<https://disiliskiler.diyamet.gov.tr>, 2019).

Türkiye Diyanet Vakfı ise 13 Mart 1975 tarihinde o zamanın Diyanet İşleri Başkanı Dr. Lütfi Doğan, Diyanet İşleri Başkan Yardımcıları Dr. Tayyar Altıkulaç ve Yakup Üstün ile Özlük İşleri Müdürü Ahmet Uzunoğlu tarafından kuruldu. Bakanlar Kurulu Kararı ile kamu faydasına faaliyet gösteren ve izin almaksızın yardım toplayabilen bir vakıftır. 1.001 şube, 145 ülkede faaliyet, 3920 (yurtiçinde 3817, yurtdışında 103) cami, 25.000 öğrenciye eğitim imkanı, 430.000 hisse kurban, 1.871,072 kişiye ramazan yardımı gerçekleştirmiştir. Bu yardımlar Orta Doğu Bölgesinde 3 ülkeye ulaşmaktadır. Yemen'e Aralık 2018 yılı itibarı ile 30.000 kişiye acil insani yardım, 16 Yemenli öğrenciye Türkiye'de eğitim imkânı, 9.798 hisse kurban, 5.700 gıda kolisi, 10.500 kişilik iftar, 2 su kuyusu yardımı yapılmıştır. Suriye, 41 Suriyeli öğrenciye Türkiye'de eğitim imkânı, savaşta zarar gören 270 caminin tadilatı, 12.625 hisse kurban, 11.750 gıda kolisi, 117.200 kişilik iftar, 100 bin Kur'an-ı Kerim yardımı gerçekleştirmiştir. Son ülke olarak ise Filistin'e, 8 Filistinli öğrenciye Türkiye'de eğitim imkanı, Gazze İslam Üniversitesinde 161 öğrenciye eğitim desteği, 9 cami inşası, 6.978 hisse kurban, 4.200 gıda kolisi, 5.820 kişilik iftar, 10.520 Kur'an-ı Kerim, 13 su kuyusu yapılmıştır (<https://tdv.org/tr-TR/>, 2019).

2.6. Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD)

Ülkemizde yaşanan doğal afetler bazı kurumların eksikliğini gözler önüne sermiştir. Bu konu da ilk adım 1939 yılında yaşanan Erzincan depremi sonrası atılmıştır. Erzincan depremi ülkemizde meydana gelen en büyük doğal felakettir. 1959 yılında 7269 sayılı “*Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun*” ile ilk düzenleme yapılmıştır. Daha sonra ise 1988 yılında afet bölgelerine çabuk ve etkili yardım sağlanması için yönetmelik çıkarılmıştır. Fakat yine de herhangi bir kurum için adım atılmamıştır. Kurumun eksikliği ise 1999 Marmara Depremi ile hissedilmiştir. Deprem ile çok fazla can ve mal kaybı yaşanmıştır. Bu felaket neticesinde gerekli yardım ve çalışmaların gerçekleştirilmesi için koordineli çalışacak faaliyetler tek bir yerden yürütülecek bir yapının varlığına karar verilmiştir. Afetlerde görev alan *İçişleri Bakanlığı’na bağlı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’na bağlı Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Başbakanlık’a bağlı Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü kapatılarak 2009 yılında çıkarılan 5902 sayılı yasa ile Başbakanlık’a bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) kurulmuştur. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile ilgili yapılan düzenlemeler kapsamında, 15 Temmuz 2018 tarihinde yayınlanan 4 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır. Kurum ile görev ve yükümlülükler tek bir yerde toplanmıştır. Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı’nın görevleri ise afetleri önlemek, yaşanmış afetlere müdahale edip sonrasında iyileştirmek için planlar yapmak. Hızlı bir şekilde faaliyet göstermek için çalışmalar yapmaktır. Faaliyet gösteren farklı kurum ve kuruluşların uyumlu çalışmasını gözetmektedir. (<https://www.afad.gov.tr>, 2019a):*

AFAD’ın kurulması henüz yeni olsa da ülkemizde ve yabancı ülkelerde faaliyetler göstermiştir. Örneğin Orta Doğu ülkelerinden olan Yemen, İran ve Suriye’nin yanı sıra yardıma muhtaç birçok ülkeye hızlı bir şekilde müdahale etmiştir.

Şekil 6: AFAD Teşkilat Şeması

Kaynak: (<https://www.afad.gov.tr>, 2019b).

2.7. Türk Kızılayı

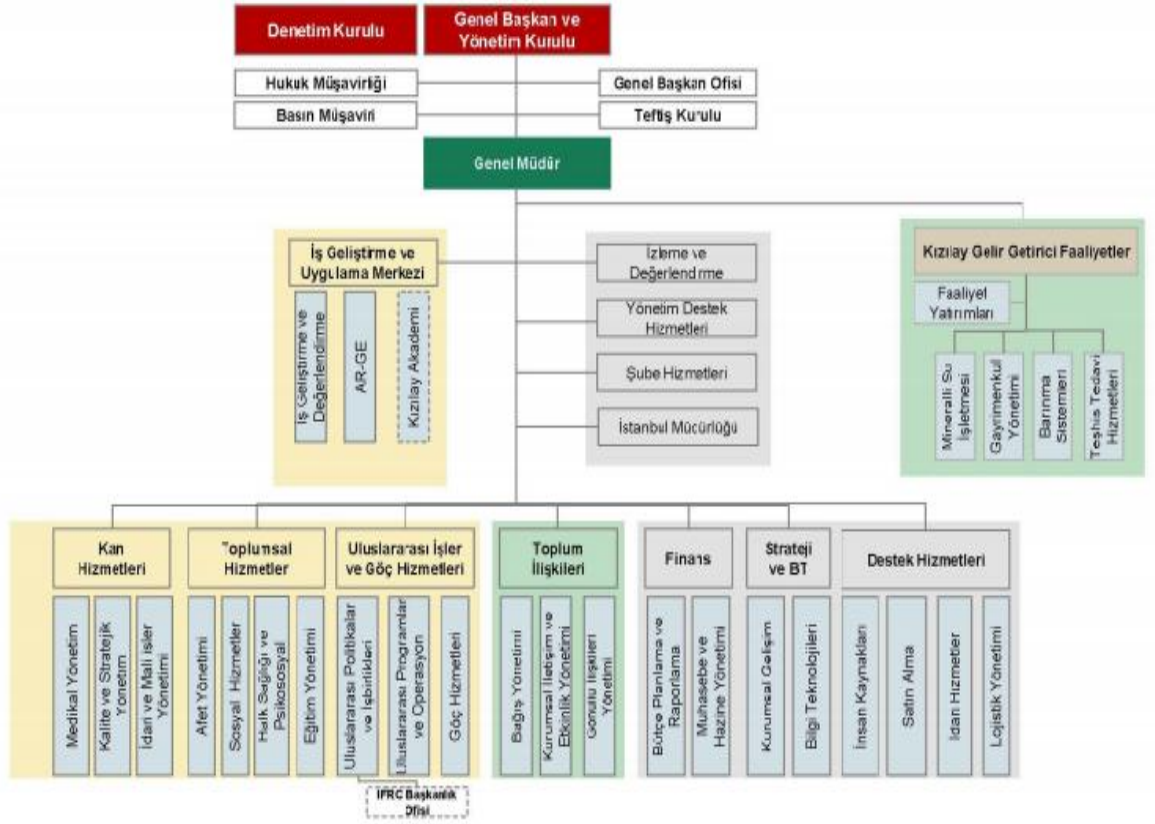
Kızılay, Türkiye'nin insani yardımlarında çok önemli bir paya sahiptir. Kızılay'ın varlığı çok eski zamanlara kadar dayanır. Haziran 1868 tarihinde "*Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti*" adı altında kurulmuştur. Daha sonraları isminde değişiklik yaşanmıştır. 1877 yılında "*Osmanlı Hilali Ahmer Cemiyeti*", 1923 Cumhuriyet'in ilanı ile "*Türkiye Hilaliahmer Cemiyeti*" 1935'te "*Türkiye Kızılay Cemiyeti*", 1947'de ise "*Türkiye Kızılay Derneği*" olarak değişime uğramıştır. Kızılay adını Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk vermiştir. Kızılay nerede ve ne zaman olursa olsun hiçbir ayırım gözetmeksizin yardım eli uzatmakta ve faaliyetler gerçekleştirmektedir. Amaçlarından biri de insan sağlığını korumaktır. İnsanların daha barışçıl bir ortamda yaşamaları için çalışmalar

yapmaktadır

(<https://www.kizilay.org.tr>, 2019a).

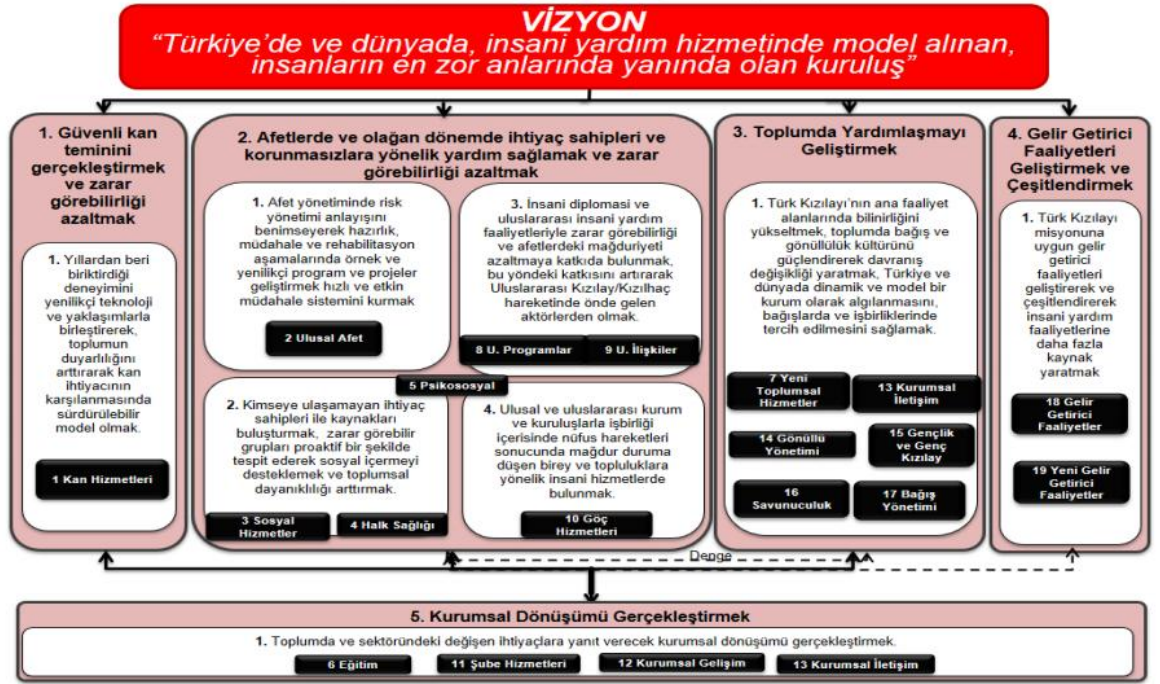
Kızılay'ın temel ilkeleri; *insanlık, ayırım yapmadan, tarafsızlık, bağımsızlık, istekli hizmet, birlik ve evrenselliştir* (<https://www.kizilay.org.tr>, 2019b). Vizyonu ise "*Türkiye'de ve dünyada, insani yardım konusunda en kötü anda bile ihtiyacı olanların yanında olan kuruluş olmaktır.*" (<https://www.kizilay.org.tr>, 2019c).

Şekil 7: Türk Kızılay'ının Yapısı:

Kaynak: (Türk Kızılayı Stratejik Planı (2016-2020), 2019)

Şekil 8: Türk Kızılayı Özet Strateji Haritası:

Kaynak: (Türk Kızılayı Stratejik Planı (2016-2020), 2019)

Türk Kızılayı son 10 yıl içinde 138 farklı ülkede doğal ve insan kaynaklı felakete müdahale etmiş, kuruluşundan bugüne 147 ülkeye yardım gerçekleştirmiştir. Dil, din, ırk ayrımı gözetmeden çalışmalarına devam eden Türk Kızılayı, dünyanın farklı bölgelerinde milyonlarca insana yardım eli uzatmaktadır. Her seferinde insani yardımda yürüttüğü yardım çalışmaları ile kapasitesini artırmıştır. *Türk Kızılayı, Filistin, Sudan, Endonezya, Sri Lanka, Kırgızistan, Kosova, Somali, Pakistan gibi ülkelerde insani yardım faaliyetlerinin yanı sıra pek çok kalıcı refaha yönelik çalışmalara imza atmıştır. İhtiyaç sahibi ülkelerdeki projelerini konut, okul, toplum merkezî, ibadethane, kamu tesisleri inşası, geçim kaynaklarının temini ve desteklenmesi, sağlık, eğitim, sosyal yardım, tarım ve sulama gibi alanlarda arttırmıştır* (<https://www.kizilay.org.tr>, 2019d).

2.8. Yunus Emre Enstitüsü (YEE)

Milton Cumming, kültürel diplomasiyi “Devletler ve onların halkları arasında fikirlerin, bilgi, sanat ve diğer kültürel öğelerin değişimiyle karşılıklı anlayış besler” olarak tanımlamaktadır (Cumming, 2003, s. 1). Dış politikanın önemli bir aracı olarak görülen kültürel diplomasi ülkelerin yumuşak güç kapasitelerinin artırılmasına yönelik bir diplomasi tarzıdır. Türkiye'nin kültürel diplomasisinin

başat aktörü Yunus Emre Enstitüsüdür. Çünkü TİKA'nın Türkoloji projesini Enstitüye vermesi bunun bir örneğidir. Kamu diplomasisi alanında ki kurumlar genelde kültürel alandaki faaliyetlerden sorumlu olarak bir nevi Enstitüyü yetkilendirmişlerdir (Ekşi, Kültürel Diplomasi ve Yunus Emre Enstitüsü, 2015, s. 351)

Yunus Emre Vakfı; Türkiye'nin başka ülkeler ile kültürel alışverişini büyütmek dostluğunu geliştirmek için 05.05.2007 tarihli ve 5653 sayılı kanunla kurulmuş bir kamu vakfıdır. 2009 yılında ise faaliyetlere başlamıştır. Türkiye'nin tanıtımı dili, kültürü ve sanatının gerçekleştirmek, isteyenlere bu alanda eğitim almak isteyenlere hizmet vermektir. Yabancı ülkelerde kurulan merkezlerde yabancılara Türkçe öğretimi çalışmalarından farklı olarak ülkemizin tanıtımı için kültür ve sanat faaliyetleri gerçekleştirmekte, ayrıca bilimsel çalışmalara destek vermektedir. *Yunus Emre Enstitüsünün yurt dışında 58 kültür merkezî bulunmaktadır. Kültür merkezlerimizde verilen Türkçe eğitiminin yanı sıra, farklı ülkelerdeki eğitim kurumlarıyla yapılan iş birlikleri ile Türkoloji bölümleri ve Türkçe öğretimi desteklenmektedir. Kültür merkezleri aracılığıyla kültür ve sanatımızı tanıtmak amacıyla birçok etkinlik düzenlenmekte, ulusal veya uluslararası etkinliklerde ülkemiz temsil edilmektedir.* (<https://www.yee.org.tr>, 2019)

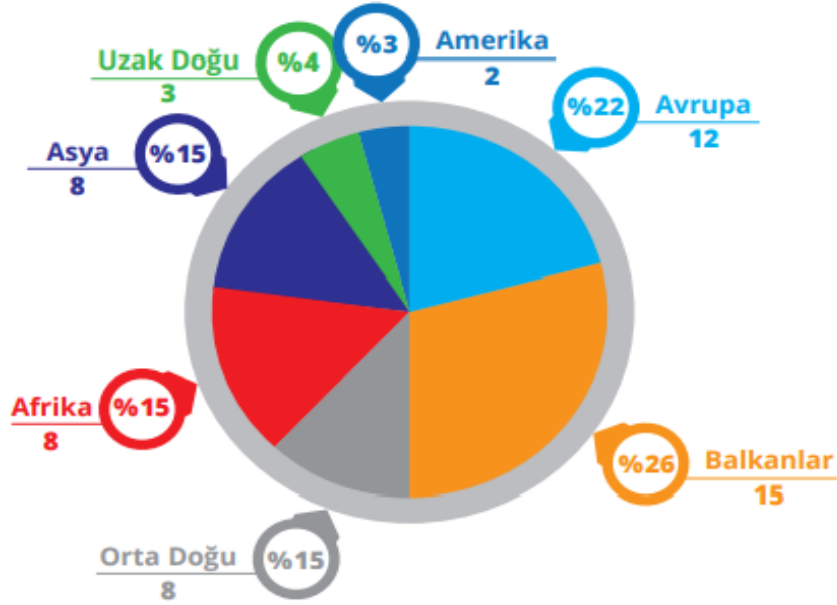
Kültür merkezleri (<https://www.yee.org.tr>, 2019a):

“ABD - Washington DC, Afganistan – Kabil, Almanya – Berlin – Köln, Arnavutluk – İşkodra – Tiran, Avustralya – Melbourne, Avusturya – Viyana, Azerbaycan – Bakü, Bahreyn – Manama, Belçika – Brüksel, Bosna Hersek – Foyntsita – Mostar – Saraybosna, Cezayir – Cezayir, Fas – Rabat, Fransa – Paris, Güney Afrika – Johannesburg, Güney Kore – Seul, Gürcistan – Tiflis, Hollanda – Amsterdam, Hırvatistan – Zagreb, İngiltere – Londra, İran – Tahran, İspanya – Madrid, İtalya – Roma, Japonya – Tokyo, Karadağ – Podgoritsa, Katar – Doha, Kazakistan – Astana, KKTC – Lefkoşa, Kosova – İpek – Priştine – Prizren, Lübnan – Beyrut, Macaristan – Budapeşte, Makedonya – Üsküp, Malezya - Kuala Lumpur, Meksika – Meksiko, Mısır – Kahire, Moldova – Komrat, Pakistan – Karaçi – Lahor, Polonya – Varşova, Romanya – Köstence – Bükreş, Rusya Federasyonu – Kazan – Moskova, Senegal – Dakar, Sırbistan – Belgrad, Sudan – Hartum, Somali – Mogadişu, Tunus – Tunus, Ukrayna – Kiev, Ürdün – Amman.”

Enstitü, “*Dünya Türkiye’yi daha yakından tanıyor*” sloganı ile 2023 yılına değin merkez sayısını 100’e çıkarmayı hedeflemektedir. 2013 yılına kadar Balkanlar ve Orta Doğu, 2013-2014’de Avrupa, 2015 yılından sonra ise Amerika Kıtası, Sahra Altı Afrika ve Orta Asya’ya öncelik vermiştir (Karadağ H. , 2016, s. 230).

Grafik 1: Yunus Emre Enstitüsü Merkezlerin Bölgelere Göre Dağılımı:

Avrupa	Balkanlar	Orta Doğu	Afrika	Asya	Uzak Doğu	Amerika
Amsterdam	Belgrad	Amman	Cezayir	Astana	Kuala Lumpur	Meksiko
Berlin	Bükreş	Beyrut	Hartum	Bakü	Melbourne	Washington
Brüksel	Foynitsa	Doha	Kahire	Kabil	Tokyo	
Budapeşte	İpek	Kudüs	Mogadişu	Karaçi		
Kiev	İşkodra	Lefkoşa	Johannesburg	Kazan		
Köln	Komrat	Tahran	Rabat	Lahor		
Londra	Köstence	Manama	Tunus	Moskova		
Madrid	Mostar	Ramallah	Dakar	Tiflis		
Paris	Podgoritsa					
Roma	Priştine					
Varşova	Prizren					
Viyana	Saraybosna					
	Tiran					
	Üsküp					
	Zagreb					
12	15	8	8	8	3	2

Kaynak: (Yunus Emre Enstitüsü 2017 Faaliyet Raporu, 2019)

Yunus Emre Enstitüsü, adının nereden geldiğine değinilecek olursa; 13. ve 14. yüzyıllarda yaşamış bir Anadolu mutasavvıfı Yunus Emre’den almıştır. En büyük özelliği, insanî değerleri, insan sevgisini ve sosyal barışı temsil eden bir simgedir. Bu önemli mutasavvıf, şiirleriyle Türkçenin gelişimine büyük yardımda bulunmuş, ayrıca uluslararası insani değerler üzerine inşa edilmiş felsefesiyle, hiçbir din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin insanoğlunun barış ve ortak değerler

etrafında birlikte yaşamasını amaçlayan mesajlar vermiştir. Yunus Emre Enstitüsü bütün uygulama alanlarında bu önemli felsefeyi muhafaza etmeyi bir amaç olarak belirlemiştir (<https://www.yee.org.tr>, 2019b).

Yunus Emre Enstitüsünün faaliyet alanları “*Türkçe Öğretimi, Bilim ve Akademi, Kültür-Sanat ve Kültürel Diplomasi*”dir. Türkçe öğretimi hem ülkemizde hem de yabancı ülkelerde Türk dilini evrensel bir dil yapmak ve tüm dünyaya tanıtmaktır. Bu alandaki çalışmalar, yabancı vatandaşlar için Türkçe Kursları, Eğitimcilerin Eğitimi, Türkçe Yeterlilik Sınavı (TYS) örnek olarak verilebilir.

Bilim ve akademiye ise Türkiye ile ilgili akademik ve bilimsel etkinliklere katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda Türkiye’de gerçekleşen bilimsel çalışmaları dünyaya anlatmaktadır. Bu alandaki çalışmalar ise; dünyanın farklı bölgelerindeki üniversitelerde Türkoloji çalışmaları, bilimsel içerikli eğitim programları yer almaktadır.

Aynı zamanda Yunus Emre Enstitüsü kültür ve sanat alanında çalışmalar yapmakta ve Türkiye’nin uluslararası bu konuda tanıtımını yapmayı amaçlayan çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bunlar ise, sanatın her dalında etkinlikler, Dünya Kültür Mirasını Koruma ve Tanıtma Çalışmaları, dünyanın her yerinde sanatçıların hareket alanının genişletilmesi olarak sayabiliriz.

Kültürel diplomasinin kullanımı konusunda uluslararası başarılı faaliyetler geliştiren Yunus Emre Enstitüsü, bu alanda kurumsal çalışmalar yapmak üzere *Kültürel Diplomasi Akademisi*’ni kurmuştur.” (<https://www.yee.org.tr>, 2019c):

2.9. Türkiye Maarif Vakfı

Türkiye Maarif Vakfı, Haziran 2016’da 6721 sayılı kanun ile kurulmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı haricinde Türkiye adına eğitim kurumu açma yetkisine sahip tek kuruluştur. Türkiye’nin uluslararası eğitim konusunda önemli bir etkinliği vardır. Şuan ki yönetim kurulu başkanı Prof. Dr. Birol Akgün’dür. Kamu faydasına faaliyet gösterdiği için kar amacı yoktur. Yabancı ülkelerde hem okul öncesi, hem de yüksek öğretim düzeyinde eğitimin her alanında etkin faaliyetler gerçekleştirmek hedefindedir. Vizyonu ise; “*İlmini ve irfanını insanlığın barış ve huzuru için kullanacak iyi insanların yetiştirdiği öncü bir eğitim kurumu olmak.*”tır. Vakfın değerleri ise; *güven, işbirliği ve dayanışma, şeffaflık, ehliyet ve liyakat,*

iyilikte ısrar, eğitimde kuşatıcılık ve evrenselliştir. (<https://turkiyemaarif.org>, 2019a).

Maarif Vakfı faaliyet alanları olarak ise, eğitim, öğretim, yayın ve barınmadır. Eğitim öğretimden anlatılmak istenen okul öncesinden başlayarak her düzeyde kurum açmasıdır. Sadece kurum açmayıp eğitim alanında kurslar ve kültür merkezleri de yapar. Aynı zamanda eğitime destek adı altında eğitim bir parçası olan kütüphane, laboratuvar, spor alanları gibi yerlerin açılması için çalışmalar yapar. *Türkiye Maarif Vakfı Kariyer Takip ve Rehberlik Sistemi* ile kurumlardan mezun olan öğrencilerin kariyerleri için yardımcı olur. Eğitim için yayın organları kurar. Eğitimin kapsamını geliştirir ve yayınlar. Devamlı yayınlar yapar. Konferans, sempozyum gibi faaliyetler gerçekleştirir. Bu alanda çalışmalar gerçekleştiren kurumlara yardımcı olur. Eğitimin her seviyesinde ki öğrencilere ayni ve nakdi yardımlarda bulunur. Barınma gereksinimi için yurt, lojman gibi alanlar kurar. (<https://turkiyemaarif.org>, 2019b).

Örneğin; Umman'da ki Sultan Kabus Üniversitesi ile Türkiye Maarif Vakfı arasında imzalanan işbirliği protokolü ile üniversitede Türkçe seçmeli ders olarak okutulacaktır. Bu protokol ile Türkiye – Umman ilişkilerinin güçlenmesi aşikârdır (<https://turkiyemaarif.org>, 2019c).

2.10. Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY)

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı 1993 yılında Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye “Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi” adı ile kurulmuştur. 2009 yılında isim değişikliğine gitmiş ve Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı olmuştur. Fakat kuruluşun kısa adı olan TÜRKSOY değişmemiştir. İsminden de anlaşılacağı üzere Türk ve soy isimlerinin birleşimi ile manidar bir yönü vardır. Genel merkezî Ankara'dadır ve 14 üyesi mevcuttur. Kurucu üyeler; *Azerbaycan Cumhuriyeti, Kazakistan Cumhuriyeti, Kırgız Cumhuriyeti, Özbekistan Cumhuriyeti, Türkiye Cumhuriyeti, Türkmenistan*'dır. Gözlemci üyeler ise; *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu'na bağlı Tataristan, Başkurdistan, Altay, Saha, Tıva, Hakas Cumhuriyeti ve Moldova'ya bağlı Gagavuz Yeri*'dir. Teşkilatta aynı zamanda üye ülkelerin Kültür Bakanlıkları tarafından görevlendirilen personelleri de vardır. Kuruluş amacı Türk kültürünü korumak, tanıtmak ve ileri nesillere aktarmak,

Türk milletleri arasında kardeşliği güçlendirmektir. TÜRKSOY'un TÜRK KONSEYİ, TÜRK AKADEMİSİ, TÜRK KÜLTÜR VEMİRAS VAKFI, işbirliği yaptığı kardeş örgütlerdir. Aynı zamanda hem özdeş ilke, amaçları için çalışan UNESCO ve ISESCO gibi uluslararası örgütler hem de birçok belediye, üniversite ve sivil toplum kuruluşları ile işbirlikleri yapmaktadır (<https://www.turksoy.org>, 2019). Her yıl farklı bir ülkede Nevruz etkinlikleri kutlamakta, tiyatro, sinema ve müzik gibi sanat dallarında festivaller gerçekleştirilmektedir. Gerçekleştirilen etkinlikler ise TRT Avaz kanalında yayınlanmak suretiyle kamuoyunun bilgisine sunulmaktadır (Karadağ H. , 2016, s. 238). TÜRKSOY icraatları ile üye devletlerin gözünde önemli bir yere sahiptir ve övgü dolu sözler almıştır. UNESCO Genel Direktörü İrina Bokova'da *“Kültür bütün çalışmalarımızın kalbimde yer alıyor. TÜRKSOY ile beraber gerçekleştirdiğimiz çalışmalar kültürel zenginliklerimizin korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına fırsat oluyor.”* sözü ile de TÜRKSOY'a ne kadar önem verdiklerini dile getiriyor (<https://www.turksoy.org>, 2019).

2.11. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)

Üye ülkeler arasında işbirliği ve dayanışmayı arttırmak ve İslam Dünyasının hak ve çıkarlarını korumak amacı ile Eylül 1969'da kurulmuştur. Merkezî Suudi Arabistan- Cidde'dedir. Genel Sekreteri ise; Dr. Yousef bin Ahmad Al-Othaimen'dir. 57 üye ülke bulunmaktadır. Bunlar; *Afganistan, Arnavutluk, Azerbaycan, Bahreyn, Bangladeş, Benin, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Brunei Darüsselam, BurkinaFaso, Cezayir, Cibuti, Çad, Endonezya, Fas, Fildişi Sahili, Filistin, Gabon, Gambiya, Gine, Gine Bissau, Guyana, Irak, İran, Kamerun, Katar, Kazakistan, Kırgızistan, Komorlar, Kuveyt, Libya, Lübnan, Maldivler, Malezya, Mali, Mısır, Moritanya, Mozambik, Nijer, Nijerya, Özbekistan, Pakistan, Senegal, Sierra Leone, Somali, Sudan, Surinam, Suriye, Suudi Arabistan, Tacikistan, Togo, Tunus, Türkiye, Türkmenistan, Uganda, Umman, Ürdün, Yemen*'dir. Orta Doğu ülkelerinde 15 tanesi bu teşkilatın üyesidir. Sadece İsrail bu örgütün dışındadır. Suriye'nin üyeliği Ağustos 2012 yılında Mekke'de gerçekleşen 4. Olağanüstü İİT Zirvesi'nde askıya alınmıştır. Üye ülkelere başka beş gözlemci üyeye de sahiptir. Bunlar; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (Kıbrıs Türk Devleti adıyla), Bosna-Hersek, Orta Afrika Cumhuriyeti, Rusya, Tayland'dır. Türkiye ise kurulduğundan bu yana teşkilata üyedir. Daimi Temsilciliğimiz ise 24 Temmuz 2018 tarihinde Cidde'de açılmıştır. KKTC ise

1979 yılında İTT'nin gözlemci ülke statüsündedir. Zirve ve Dışişleri Bakanları Konseyi (DBK) toplantılarına koordineli olarak katılmaktadır. KKTC daha önce 'Kıbrıs Türk Müslüman Topluluğu' adı ile temsil edilirken 2014 Haziran ayında İstanbul'daki 31. DBK Toplantısında 'Kıbrıs Türk Devleti' adıyla temsili kararı alınmıştır. İİT, Yunanistan, Batı Trakya ve On İki Adalarda yaşayan Türk Azınlığında da her yıl kabul ettiği kararlar ile Müslüman Türk Azınlığın hak ve menfaatlerinin korunmasını ve sorunların çözümüne destek vermektedir. İcra Komitesi Zirvesi ve DBK Troykaları ile Sekreteryası'nın ev sahipliği ile Suudi Arabistan ve İİT Genel Sekreterliği olmak üzere 8 üyeden oluşmaktadır ve gerekli zamanlarda toplanmaktadır. İsrail'in Filistin'e yönelik gün geçtikçe çoğalan şiddetli saldırıları sonucu İİT tarafından azaltılacak adımların incelenmesi için İcra Komitesi, 10 Temmuz ve 12 Ağustos 2014 tarihlerinde Cidde'de olağanüstü toplantı yapmıştır. Ülkemizin çağrısı ile de Harem-i Şerif'te yaşananları ele almak için Ağustos 2017'de İstanbul'da Dışişleri Bakanları seviyesinde olağanüstü toplantı gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak ise 15 Mart 2019'da Yeni Zelanda'da iki camiye yapılan terör saldırısı ve çoğalan İslam düşmanlığını ele almak için İİT Zirve Dönem Başkanı olan ülkemizin çağrısı ile 22 Mart 2019 tarihinde İstanbul'da İİT Dışişleri Bakanları Düzeyinde Açık Katılımlı Acil İcra Komitesi Toplantısı yapılmıştır. 19 ülke bakan düzeyinde katılmıştır. Ülkemizde bulunan İİT Kuruluşları; Ülkemiz Teşkilatın (<http://www.mfa.gov.tr>, 2019):

“-Bir Daimi Komitesine (İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK)),bir uzmanlık kuruluşu temsilciliğine (Kalkınma Bankası (İKB) Türkiye Ofisi) iki alt kuruluşuna (İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezî (SESRIC), İslam İşbirliği Teşkilatı İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezî (IRCICA)) ve beş bağlı kuruluşuna (İslam İşbirliği Gençlik Forumu (ICYF), İslam Ülkeleri Müşavirler Federasyonu (FCIC), İslam Ülkeleri Standartlar ve Metroloji Enstitüsü (SMIIC), İslam İşbirliği Teşkilatı Yayıncılık Düzenleyici Otoriteleri Forumu (IBRAF), İslam Oşinografi Merkezî (INOC)) ev sahipliği yapmaktadır. Söz konusu kuruluşlar ve Komite, görev yönergeleri çerçevesinde üye ülkeler arasındaki işbirliğini artırmaya yönelik çeşitli projeler üretmekte ve mevcut projelere destek vermektedir.”

2.11.1. İİT - İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezî (SESRIC)

İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) 8. Dışişleri Bakanları Toplantısı sırasında Mayıs 1977'de Trablus'ta İslam İşbirliği Teşkilatı'na (İİT) bağlı bir kuruluş olarak kurulmuştur. İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezî (SESRIC), faaliyetine Haziranda Ankara'da başlamıştır. SESRIC'in sorumluluk alanına giren başlıca üç konu şu şekildedir. Birincisi mensup ülkelerle ilgili üyelerin kullanması için sosyal-ekonomik istatistiklerin toplanması, tertiplenmesi, düzenlenmesi ve yayınlanmasıdır. İkincisi üye ülkelerin sosyal ve ekonomik alandaki faaliyetlerinin raporlanmasıdır. Bunun nedeni ise yelerin arasındaki ortaklığın geliştirmesine katkıda bulunmaktır. Son olarak ise mensup ülkelerin gereksinimleri ve İslam İşbirliği Teşkilatı'nın genel hedefleri neticesinde belirlenmiş konularda eğitim programları organize edilmesidir. Aynı zamanda SESRIC, İİT ve Birleşmiş Milletler (BM) kuruluşları arasında teknik ortaklık, aktivite ve planları ile ilgili düzenlemeleri yapmaktır. SESRIC İslam İşbirliği Teşkilatı'nın önemli araştırma koludur. Hem İİT adına gerçekleşen çok sayıda ekonomik, sosyal ve teknik işbirliği toplantı ve konferansları için önemli sosyo-ekonomik raporları hazırlamakta hem de alt yapı belgelerini hazırlama sorumluluğunu gerçekleştirmektedir (<http://www.sesric.org>, 2019).

2.11.2. İİT - İslam İşbirliği Teşkilatı İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezî (IRCICA)

İslam ülkelerinin kurduğu bir kuruluştur. 1976'da İslam ülkeleri İstanbul'da toplandığı zaman Türk hükümetinin teklifi ile kurulmasına karar veriliyor. 1979 yılında Yıldız Sarayı'ndaki Seyir Köşkünde açılışı yapılmıştır. Merkezî İstanbul'dadır. Kuruluş amacı ise, İslam kültür ve medeniyeti hakkında ki önyargıları yok etmek, bunları doğru bir şekilde anlatmak, Müslüman ülkeler ile diğer toplumlar arasında karşılıklı anlayış ve diyalogu geliştirmek, söz konusu alanlarda araştırma yapmak ve kamuoyunu bilgilendirmek. IRCICA faaliyete başladığında Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu tarafından yürütülen Genel Direktörlük görevi, 2005 yılından beri Doç. Dr. Halit Eren tarafından gerçekleştirilmektedir. Daha çok tarih ve sanat alanında kongreler gerçekleştirilmektedir. Balkanlar, Orta Asya, İdil- Ural Bölgesi, Güney Asya, Doğu Afrika, Akdeniz Havzası gibi birçok coğrafyada İslam Medeniyeti Kongresi de

gerçekleşmiştir. Örneğin tarih kongreleri Osmanlı Döneminde Kuzey Afrika, Yemen, Sudan, Biladi's Şam, Mısır 'ı konu l alan başlıklı kongreler yapılmıştır. Uzun süreli proje olarak ise 'Kudüs 2015' örnek olarak verilebilir. 10 yıl içinde sur içindeki Kudüs'ün tarihî dokusunu incelemek, ihtiyaç duyduğu restorasyon çalışmalarına katkıda bulunmak ve tahrip olmasını önlemek gibi hedefleri vardır. Bunun gibi IRCICA'nın birçok kültürel faaliyetleri bulunmakta ve aynı zamanda araştırma merkezî olduğu için geniş bir kütüphaneye sahiptir (<http://www.mfa.gov.tr>, 2019) (www.dunyabizim.com/, 2014).

BÖLÜM 3: TÜRKİYE’NİN ORTA DOĞU BÖLGESİNE YÖNELİK KAMU DİPLOMASİSİ

1. Orta Doğu Tarihi

1904-1914 yıllarında Orta Doğu’nun çıkarlarına uygun olarak bölünmesi ile ilgili İngiltere, Fransa ve Almanya arasında üstü kapalı şekilde tartışmalar yaşandı. Kasım 1914’de savaş başladığında Fransa, pay olarak kendisi için maddi, manevi ve dinî değerleri olan Beyrut’un vilayetleri, Halep, Şam merkezli Suriye, Kudüs sancağı gibi yerlerdi. Fransa, Kudüs’te ki tüm Katoliklerin çıkarlarının Fransız himayesi altında olduğunu öne sürüyordu. Filistin’de ki birçok demiryolu Fransızlara aitti ve onlar işletiyordu. Suriye’de herhangi bir olayda bölgede etki edip hâkimiyet kurmanın Fransa’ya ait olması, Avrupa tarafından kabul görmüş bir durumdu. Savaş patlak verdiği zaman Renle Viviani’nin başında olduğu Fransa’nın Orta Doğu ile ilgili net bir düşüncesi yoktu. Fransa’nın asıl amacı Alsas-Loren’i geri almaktı. Fakat 1914’n sonlarına doğru İngilizlerin Suriye’yi işgale kalkışması ile Fransa rahatsız olmuştur. Şubat 1915 yılında Grey’in, Fransa ile görüşmesi sonucunda Osmanlı İmparatorluğu parçalanması halinde İskenderun ve Suriye üzerinde Fransa diplomasini kullandı ve Fransa’nın öncelikli olarak söz sahibi olmasına karar verildi (Fieldhouse, 2018, s. 77-78).

Orta Doğu’daki savaşın en tuhaf yanı ise Osmanlı Devleti’ni ağır yenilgiye uğratan İngilizlerin aslında bölgedeki planlara en az ihtiyacı olan ülke olmasıdır. Mısır ve Suveyş Kanalına hâkim, Basra Körfezindeki devletlerle çok sayıda anlaşma imzalamış, böylece zaten bölgeden istediğini almıştı (Fieldhouse, 2018, s. 78).

1917 yılı Orta Doğu Bölgesi’nin paylaşımı açısından kritik bir yıldır. Rusya savaştan çekilince ABD sürece doğrudan dâhil olmadı. Bunun sonucu olarak İtalya ve Yunanistan’da diğer devletlerden arta kalanlar ile yetinince Orta Doğu’nun kaderi adeta İngiltere ve Fransa’nın yapacağı antlaşmalara kaldı. 1904 yılı öncesinde olduğu gibi Fransızlar İngiltere’nin baş düşmanı halini aldı (Fieldhouse, 2018, s. 91-93).

19.yy’da ve 20.yy başlarında Orta Doğu’yu üç otorite merkezî kontrol altında tutmaktaydı. Bunlar Mısır, Osmanlı İmparatorluğu ve İran’dır. Fakat barış

antlaşmaları ve mandaların kurulmasından sonra yeni bölgesel sistem oluştu. Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezî altı devlete bölünmüştü: Türkiye, Suriye, Lübnan, Filistin, Irak ve Ürdün. Suudi Arabistan ve Yemen ise farklı siyasal birimler olarak ortaya çıktı. İlk başta üç otorite merkezli olan bölge daha sonra kendi iç ve dış politikası olan on merkeze dönüştü. İki savaş arası dönemde bu on merkezden sadece Türkiye, İran, Suudi Arabistan ve Yemen tam bağımsızlıklarını kullanabildiler. İki savaş arası dönem Arap topraklarında İngiliz-Fransız hakimiyeti dönemi idi. Mısır'ın kontrolü İngiltere'nin elindeydi. Osmanlı İmparatorluğu'ndan çıkarılan beş yeni Arap şehrini ise İngiltere ve Fransa beraber yönetiyordu. Milletler Cemiyeti, eski Osmanlı Arap şehirlerinin yeni devletlere bölünmesini kabul etmişti. İngiltere ve Fransa'ya onları manda statüsünde yönetme kararı almıştır. Manda sistemi İngiltere ve Fransa'ya kendi kaderini tayin etme ilkesine bağlılık adı altında, Orta Doğu'da kendi stratejik çıkarlarını sağlama alma fırsatı tanıyordu. İki savaş arası dönemde büyük bir bölümünde Arap siyasal faaliyeti, yabancı kontrolünden bağımsızlaşma eğilimi sergilemiştir. Egemenliği kazanmada bu kadar ısrarcı olmalarının sebebi ise bu dönem Arap siyasal liderlerinin, büyük ölçüde toprak sahibi ve meslek sahibi sınıflardan gelmiş olmalarıydı. Savaş yıllarında sosyal bir karışıklık yaratmamakla beraber 1914'ten önce iktidar ve prestij sahibi olan seçkinler² 1920 ve 1930'larda ayrıcalıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Yabancı kontrolündeki bir ülkede yerel siyasal liderler, makamlarını korumak için işgalci güçle iyi geçinme yolunu tercih ederler. Arap liderlerde, bağımsızlıklarını isterlerken de Avrupalı yetkilileri kızdırmamaya çalışıyordu. Osmanlı düzeni son bulunca ayrı devletler kurulması, bölge sakinleri üzerinde çok ağır ekonomik ve ideolojik düzenlemeler yapılmasını gerektirmiştir. Bir zamanlar bir tek imparatorluk otoritesi altında ki entegre ekonomik birim artık parçalara bölünmüştü. Yeni kurulan her bir Arap devletinin kendi parası, yasaları ve kendi gümrük tarifeleri, ayrıca Avrupa ile kurulan yeni ekonomik bağları mevcuttu. Yeni devletlerin hükümdarları belirli millî kimlik sembolleri yaratmıştır. I.Dünya Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu'nun Arap vilayetleri üzerinde kontrolü nasıl gevşetmişse, II. Dünya Savaşı da Orta Doğu'da İngiliz- Fransız hâkimiyetinin sonunu yaklaştırmış ve bölgedeki büyük devletlerine resmen bağımsızlık verilmesine sebep olmuştur (Cleveland, 2015, s. 193-195)

---

² Mısırda Avrupa'da eğitim görmüş toprak sahibi ve meslek sahibi sınıflar; Suriye, Lübnan ve Filistin'de geleneksel eşraf.

1940 Haziranın da Fransa düşünce, Alman orduları Batı Avrupa'nın büyük bir kısmını işgal ettiler. Daha sonra savaş İngiltere semalarına taşındı. Alman Luftwaffe'si ile Royal Air Force arasında Britanya Savaşı yapıldı. Bu savaşı takip eden iki yıl içerisinde dev bir Mihver kıskaç harekâtı İngiltere'nin Orta Doğu mevzilerine doğru ağır ağır kapanıyordu. 1942 yılında kıskaç kapanmak üzereydi. Wehrmacht kuzeyde Balkanları Türk sınırına kadar işgal etti. Stalingrad'ı kuşatmış, Kafkas petrol yataklarından Hazar Denizi'ne doğru ilerlemekteydi. Güneyde Batı Çöl kampanyası Mihver güçlerin lehine dönmüştü. 1942 yılında yaz aylarında General Erwin Rommel'in Afrika Korps'u Mısır'a girmiş, İngiliz güçlerini İskenderiye'den sadece 112 kilometre kadar uzakta olan el-Alameyn'e kadar geriletmiş ve Süveyş Kanalı'nı vurma menziline kadar gelmişti. 1942'de Ekim ayında ise İngilizler el-Alameyn'de bir karşı saldırı başlatarak Rommel'in ordusunu Mısır'dan çıkarttı ve 1943 baharında yenilgiye uğrattılar. Müttefikler Kuzey Afrika'daki zaferleri neticesinde 1943'te İtalya'yı istila edip, 1944 yazında Normandiya'ya çıktılar. Almanya 8 Mayıs 1945'te teslim oldu. Pasifik'teki savaşta ABD'nin Hiroşima ve Nagasaki'ye atom bombası atması kararından sonra Eylül ayında son buldu. Ancak Mihver kıskacı Orta Doğu'da kapanmış değildi. 1940'dan 1942'ye kadar olan sıkıntılı yıllarda Müttefiklerin zaferi kesin olarak tahmin edilemezdi. İngiltere'nin kararsızlık dönemi ve Fransa'nın işgali, onların himayesi altında ki devletlere kurtuluş fırsatı vermişti. 1945 yılında kesin olamamakla İngiltere'nin Orta Doğu'da ki sonunun yaklaştığı görülmekteydi (Cleveland, 2015, s. 226).

1940'lar on yılı devletlerarası ilişkiler açısından, Orta Doğu Bölgesi'nde önemli değişim zamanıydı. İsrail'in kurulması, yüz binlerce Filistinlilerin kaçıışı ve topraklarından edilmeleri, Arap Birliği'nin kurulması, Arap ülkelerinin özgürlük elde edişleri, İngiltere ve Fransa'nın bölgede başarısızlıkları, ABD ve Sovyetler Birliği'nin dünya güçleri olarak ortaya çıkması bölge de yeni ve önemli gelişmeler yaşanmasına sebep olmuştu. İran'ın genç şahı dışında 1949'da iktidarda olan tüm hükümdarlar 1930'lardan beri tahtlarındaydılar. 1949'da cumhurbaşkanı ve başbakan olan kişiler, 1930'larda da aynı makamda bulunmuş kişilerdi. Bunlar II. Dünya Savaşı'nda ve hemen sonrasında da makamlarını korumuş, ama yeni millî bağımsızlık çağında iktidardaki seçkinler ve onları destekleyen toplumsal ve siyasal düzen yeni değişim güçleri tarafından yerlerinden edilecekti. Bunu II. Dünya Savaşı sonunda bütün Orta Doğu çok

geçmeden anlamıştı. ABD ve Sovyetler Birliği arasında cereyan eden Soğuk Savaşın başlaması ile Orta Doğu da bulunan ülkelerin çoğunu süper güçlerin birinin ya da diğerinin müttefiki olarak bölgesel soğuk bazen de sıcak savaşa sürüklemişti. Türkiye, İran, Ürdün ve İsrail gibi ABD ve onun Avrupalı müttefiklerinin yanında Sovyetler Birliği'ne karşı cephe almış ülkeler, fazlaca ABD yardımı aldılar ve yine çokça Batı silahı almaya teşvik edildiler. Avrupa yöntemi kurumlarda eğitim almış üst sınıf yerini, toplumun alt sınıflarından ya da kırsal kesimlerinden gelen genç subaylar görevi almıştır. Subay-politikacıların milliyetçilik duyguları daha ağır basarak hareket etmiş ve sosyal adalet, ekonomik kalkınma ve İsrail karşısında askerî üstünlük elde etme hevesi ile reform programlar başlatmışlardır. Bu şekilde başlattıkları silah alımları ile de Sovyetler Birliği'ne borçlu duruma gelmişlerdir. Genç subayların başa geçmeleri ilk başta halk desteği ile karşılanırsa da daha sonra iki savaş arası dönemde selefler gibi halkın taleplerini karşılayamadıkları için, uzun süren iktidarları döneminde etkili protesto hareketleri ortaya çıkmıştır. Yenilikçi Arap sisteminin açıkladıkları hedefleri gerçekleştirmemelerinin en büyük belirtisi, İsrail'in 1967 Haziran Savaş'ında Mısır, Suriye ve Ürdün'ün birleşik ordularını yenmesidir. Bu savaş Orta Doğu tarihinde önemli dönüm noktası olmuştur. Böylece on yıllarca süren reform sürecide başlamıştır. İsrail toplumunda İsrail'in Şeria'nın batı kıyısını ve Gazze Şeridi'ni devamlı işgal altında tutması polemiklere sebep olmuştur. Bu da dinî partilerin siyasal güç olarak yükselmesini beraberinde getirmiştir. İsrail işgali, Filistin örgütlerinin kurulmasına neden olmuştur. Aynı zamanda milliyetçilik duygusunda da artış yaşanmıştır. Bu örgüt faaliyetleri bölgeye yeni bir durum getirmiş ve Filistinliler daha önce ellerinde olanlardan daha önemli bir etkinlik elde etmişlerdir (Cleveland, 2015, s. 299-305).

Sovyetler Birliği'nin çöktüğü dönem boyunca 1980'lerin ortasında Sovyetlerin başına geçen Gorbaçov ve onun yerini alanlar, Batı'dan ekonomik yardım ve teknik uzmanlık istemeye başladılar. Bu yüzden Orta Doğu'da Sovyetlere bağımlı devletleri destekleyerek Batı karşıtı faaliyetlerde bulunmaya ve Batı'daki potansiyel ilişkilerini bozmaya hiç niyeti yoktu. Bir başka şekilde ifade edecek olursak, Moskova'nın başlıca Arap ortakları olan Suriye ve Irak'ın, Amerika'nın bölgesel çıkarlarını hedef olan girişimlerinde eskisi kadar destek verilmeyeceğidir. ABD'nin Soğuk Savaş sonrası nüfuz kavgasında rakipsiz kalmasının en belirgin göstergesi, Mısır ve Suriye dâhil olmak üzere Irak'la

savaşmak ve Irak'ı Kuveyt'ten çıkarmak için uluslararası ortak yönetim oluşturmayı başardığı 1991 Körfez Savaşı'ydı. Körfez Savaşı bittikten sonra ABD bölgede Orta Doğu'nun hegemonik gücü olarak tek başına kaldı. Daha sonra da Amerikan birlikleri, Körfez'in petrol üreticisi devletlerin koruyucuları olarak bölgede kalmaya devam ettiler. Aynı dönemde ortaya çıkan ikinci yenilik ise bölgesel gelişmeleri şekillendiren Arap –İsrail çatışmasının daha da otağa oturması idi. 1979 yılında Mısır ile barış antlaşması imzalanması sonrasında Likud'un Menahem Begin hükümeti, FKÖ'nün o bölgede ki etkinliğini azaltmak için Lübnan'a yönelik askerî bir işgal başlattı. 1993 yılında ilk Oslo Antlaşması ile, FKÖ ve İsrail karşılıklı olarak birbirlerini tanımıştır. Bu antlaşmanın öngördüğü sözde barış süreci, 1990'ların ikinci yarısından sonra etkisini kaybetmeye başlamıştır. ABD duruma doğrudan müdahale etmiştir. Aynı yıllarda meydana gelen üçüncü gelişme ise 1973 yılında Arap-İsrail savaşı sırasında petrol üreten Arap devletleri, Batı'daki tüketici ülkelere boykot uygulamasıdır. Arap üreticiler bir yıl içerisinde çok büyük servet kazandılar. Bu boykot ile petrolün maliyeti tavan yapmış³, petrol üreticilerini, Batı'nın bağımlı olduğu temel bir kaynakta pazarlama ve fiyatlama denetimi imkanına kavuşturan müzakerelerin yapılmasını da sağladı. Petrol fiyatı büyük bir hızla artarken, Batı ve Japon ekonomilerinin çöküşü gibi öngörüler ortalığa yayılmıştı. Batı'nın petrol üreten devletlere karşı politikalarının arkasındaki asıl sebep petrolün fiyatı değil, petrole ulaşmaktı. Bu sebeple Batı, ABD'nin öncülüğünde, belli başlı petrol üreticisi ülkelerin genelinde egemen olan dostane monarşileri desteklemenin ve İran Körfezi'nde siyasal durumu muhafaza etmenin yollarını aramaya başladı. Irak'ın 1990'da Kuveyt'e saldırarak bu durumu değiştirme girişiminde bulunması, Irak'ı harabeye çeviren muazzam bir silahlı tepki ile karşılaştı ve ABD, kendi açısından büyük önem taşıyan petrol çıkarlarını savunmak için her zamankinden daha kararlı bir politika izlemiştir. Bu dönemi karakterize eden dördüncü gelişme ise değişim unsurunun değil, süreklilik unsurunun ön plana çıkmasıdır. Uzun dönemler boyunca genellikle aynı kişiler tarafından idare dilen otoriter rejimler, Arap devletlerinin birçoğunda ve İran'da geçerli norm olmaya devam etmiştir. Söz konusu rejimlerde, merkezî devletin gücü ve denetim makinesi açık bir şekilde artmıştı. İran, Mısır, Suriye, Irak ve Arap yarımadasında güçlerini ve güvenliklerini arttırmanın peşinde olan otoriter hakimler (ve demokratik

---

³OPEC ortakları birleşik petrol fiyatını varil başına 2.74 dolardan 11.65 dolara çıkarmış, 1982 yılına kadar bu şekilde artarak devam etmiştir.

Türkiye’de ki ordu), solcu muhalif güçleri susturmayı hedefleyen tehditlere başladılar. Beşinci yenilik ise, İslami temelli siyasal faaliyet ve protestolardır. II. Dünya Savaşı sonrası ilk yirmi yılda Batılı kalkınma teorisyenleri, Orta Doğu’nun modernleşmesi arttıkça sekülerleşmeye yönelecekleri varsayımını ortaya atmışlardır. Bağımsızlık çağının ithal ideolojileri genelde toplumu ekonomik refaha ulaştıramamışken, İslami canlanmayı besleyen akımlar ortaya çıktı. Bu gelişmenin en dramatik dışa vurumu ise 1979 İran Devrimidir. Fakat bu zaten her İslam ülkesinin siyasal hayatının kalıcı özelliklerinden biridir. Orta Doğu tarihînin son çeyrek yüzyılı incelenirken bu özellik kendini belli edecektir. Bu dönemde yaşanan altıncı yenilik, Arap devletleri arasında yaşanan gergiliğin giderek artması olmuştur. Mısır’ın İsrail ile yaptığı barış, Arap devlet sistemindeki dizilişi kökten değişmesine sebep olmuştu. Bu şekilde en büyük Arap ordusu İsrail ile çatışmasına son vermişti aynı zamanda başta gelen Arap devleti de Arap Birliği’nden kovulmuştu. Bu koşullarda Suriye ve Irak, bölgesel egemenlik yarışına girdi ve düşman oldular. Irak’ın hırsı onu komşu Arap devleti olan Kuveyt’i istila ve ilhak etmeye yönlendirmiş, diğer Arap devletlerinin ise Irak’a karşı savaşa girmiş olan askerî koalisyona katılmalarına sebep olmuştur. Böylece 1970’lerden 1990’lara kadar olan Orta Doğu tarihinde devletlerarası ilişkilerin bazen açık savaşa dönüştüğü de görülmüştür. Ülke içi şiddetin örnekleri, on beş yıl boyunca Lübnan’da yaşanan iç savaş, işgal edilmiş topraklarda yerleşimcilerin Filistinlilere karşı gaddarlıkları, Filistinlilerin İsrail’de ki terörist faaliyetleri, militan Mısırlı İslamcılarının hükümet yetkililerini ve yabancı turistleri hedef alan silahlı saldırıları ve devletin bunlara karşılık olarak girdiği misilleme eylemleri ve sonunda bir Mısır cumhurbaşkanı ile bir İsrail başbakanının suikasta uğramasıdır. Aynı dönemde devletlerarası ilişkilerde, Arap-İsrail savaşlarının en uzununu ile başlamış ve İsrail’in Lübnan’ı işgal edip Beyrut’u kuşatması, Irak ve İran arasında yaşanan kanlı sekiz yıl savaşı, Irak’ın Kuveyt’i işgal etmesi ve ABD önderliğindeki koalisyonun bu işgale silahla karşılık vermesi ile sürmüştür. Bu şiddetli ortam kısmen 1967’deki Haziran Savaşı’nın mirası, kısmen de milliyetçilik çatışmasına ve bölgesel devlet sistemi içinde egemenlik kurma rekabeti olarak ortaya çıkmış tarihsel yenilik olarak anlaşılabilirdi (Cleveland, 2015, s. 410-414).

II. Dünya Savaşı sonrası Doğu Bloğu SSCB’nin dağılması, Orta Doğu Bölgesinde önemli sonuçlar doğurdu. Kapitalist dünyanın lideri ABD tek hegemon güç olarak

ortaya çıktı. Batı'da tehdit olarak algılanan 'komünizm' bitince, tüm uluslararası sistemde yeni bir tehdit algılanması ortaya çıktı: Terörizm. Daha çok Orta Doğu kaynaklı olarak görülen bu tehdit, 11 Eylül 2001'de ABD'de yaşanan terör saldırısı ile kendisini gösterdi. Bunun neticesinde ABD yönetimi Orta Doğu'da daha radikal kararlar almasına sebep oldu. ABD terörizmi kendi güvenliği ve dünya barışına karşı tehdit olarak gördü. El Kaide terör örgütüne ve bunu destekleyen Afganistan'daki Taliban rejimine karşı NATO destekli operasyon gerçekleştirdi. Daha sonra Irak, İran ve Suriye gündeme geldi. 2003 yılında doğruluğu kanıtlanmamış çeşitli sebeplerle ABD yönetimi, 'Irak'a Özgürlük Operasyonu' adı altında savaş açtı. Bölge artık savaş/kaos/terör yuvası haline getirildi. Bu savaş Türkiye dâhil tüm bölgeyi etkiledi. 20.yy'ın başlarından beri en istikrarsız bölge olan Orta Doğu sınır sorunları, etnik mezhep sorunları, insan hakları ve demokratikleşme sorunları, ekonomik, toplumsal ve siyasi sorunları, yer altı ve yerüstü zenginliklerinin paylaşımı gibi sorunlar bölgedeki savaşları tetiklemiş ve büyük güçlerin bölgeye müdahalesini kolaylaştırmıştır. Bu da bölge ülkeleri arasında da güç mücadelesine sebep olmuştur (Bingöl & Demir, 2017, s. 53).

Amerika'nın Orta Doğu diplomasisinde en önemli aktör İsrail'dir. İsrail aslında konunun tam ortasında olmasına rağmen dikkatleri üzerine çekmek istemiyor. İsrail aldığı yerleri kaybetmekten çekiniyor.

2000'li yıllar Amerika'nın bölgede etkinliğinin artması ve savaş ortamı ile başlamış, Arap Baharı ile devam etmiştir. Orta Doğu Bölgesinde 2010 yılının sonlarına doğru başlayan bu hareket, bölgede kırılma ve dönüşüm sürecine neden olmuştur. Arap Baharı olarak adlandırılan ve kısa sürede bölgeyi etkisi altına alan bu olay, Tunus'ta üniversite eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalarak Sidi Bouzid'de seyyar satıcılık yapmak mecburiyetinde kalan Muhammed Buazizi'nin 2010 yılı aralık ayında polis baskısına karşı kendisini yakması ve 4 Ocak 2011 yılında ölmesi üzerine protestoların başlaması ve ülke geneline yayılmasıdır. Sonunda ülkede daha kalamayacağını anlayan Tunus Devlet Başkanı Zeynel Bin Abidin, 14 Ocak 2011 yılında ülkeyi terk edip Suudi Arabistan'a gitti. Bundan sonra Tunus'ta çok partili hayata geçiş başladı. Tunus'ta başlayan bu olaylar çok kısa bir sürede Orta Doğu coğrafyasına sıçradı. Arap Baharı olarak nitelendirilen bu Arap halk ayaklanması, gerçekte Arap yöneticilerin halkın talep ve isteklerini gerçekleştirememeleri sonucudur. Arap halk hareketlerine her ne kadar Arap

Baharı adı verilmiş olsa da söz konusu ayaklanmalar Tunus dışında hepsinde başarısız olduğunu görüyoruz. Mısır'da askerî darbe ile neticelenen demokratikleşme süreci, Suriye'de iç savaş dönüşmüş, Suudi Arabistan ve Bahreyn'de küçük reformlarla atlatılmıştır. Yemen'de ise Suudi Arabistan'ın müdahalesi ile olaylar devam etmektedir (Bingöl & Demir, 2017, s. 98-100).

1.1. Osmanlı ve Orta Doğu

İstanbul, 1453 yılında fethedilmiş ve Doğu Roma İmparatorluğu yıkılmıştır. 1473 yılında Akkoyunlu Devleti'ne son verilmiştir. Ege'de ki Enez, Gökçeada, Semadirek, Limni, Taşoz ve Midilli Osmanlı topraklarına katılmıştır. Kırım Hanlığı Osmanlı İmparatorluğu'na bağlanmıştır. Arnavutluk, Sırbistan, Mora, Bosna, Hersek, Eflak ve Boğdan beyliklerine son verilmiş ve bu şekilde Osmanlı Devleti bir imparatorluk haline gelmiştir. Yavuz Sultan Selim (1512-1520) zamanında 1516 Mercidabık Savaşı ile Memlüklerden Suriye ve Filistin'i, 1517 yılında Ridaniye Savaşı ile Mısır, Mekke ve Medine'yi denetim altına almıştır. Böylece Orta Doğu'da Osmanlı hakimiyeti başlamıştır. Daha sonra kuzeyde Kırım'a, doğuda Bağdat ve Basra'ya, güneyde Arabistan kıyılarına ve Basra Körfezine, batıda Mısır'a, Kuzey Afrika'ya ve Avrupa'ya kadar genişlemiştir. 16. yy da Osmanlı İmparatorluğu, Orta Doğu'nun çoğuna hakimdi (Arı T. , Geçmişten Günümüze Orta Doğu, 2014, s. 58-59). 1830 yılında Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'nın ayaklanması üzerine Osmanlı Devleti zor duruma düşmüştür. 1933 yılında Osmanlı ordusunu Konya'da yenen Mehmet Ali Paşa ile Kütahya Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile Mehmet Ali Paşa'ya Mısır ve Suriye valiliğinin yanı sıra oğlu İbrahim Paşa'ya da Cidde valiliği ve Adana'nın vergi toplama görevi verilmiştir. II. Mahmut vali karşısında ki yenilgiyi telafi etmek için 1839'da tekrar Mehmet Ali Paşa ile savaş yapmış ve Osmanlı ordusu tekrar yenilgiye uğramıştır. 1830'daki ayaklanma sonucu tehlikeyi ortadan kaldırmak için Ruslar ile 1833 yılında Hünkar İskelesi Antlaşması yapılmıştır. Bu antlaşma ile Ruslara bazı ayrıcalıklar tanınmıştır. Tüm bu yaşananları dikkate alan İngiltere'nin girişimi ile 1840 yılında Londra Konferansı gerçekleşmiştir. 1841 yılında konferansın sonuna doğru Mehmet Ali Paşa Suriye, Akka ve Hicaz başta olmak üzere Sudan dışında işgal ettiği yerlerden çelişmiştir. Mısır Valiliği babadan oğla geçecek şekilde Mehmet Ali Paşa'nın soyuna bırakılmıştır. Beraberinde boğazların yabancı savaş gemilerine kapatılması kararı alınmış böylece Ruslar Hünkar İskelesi Antlaşması ile elde ettiği ayrıcalıkları

kaybetmiştir. İngilizler çıkarları doğrultusunda 1878 yılında Kıbrıs'ı, 1882 yılında Mısır'ı işgal etmişlerdir. I.Dünya Savaşı'na girilmesi ile birlikte Osmanlı Devleti tüm Orta Doğu'yu kaybetmiştir (Arı T. , Geçmişten Günümüze Orta Doğu, 2014, s. 64-68).

1.2. Türkiye ve Orta Doğu

Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye'nin geleceğini Batı ile bütünleşmekte gördü. Orta Doğu ülkelerinin büyük bir kısmı zaten bağımsızlıklarını 1945 yılı ve sonrasında kazanmıştır. Atatürk, 1923 yılında dış politikanın temelini "*güçlü bir politika, güçlü bir kamu yönetimi ve güçlü bir örgütlenme*" olarak dile getirmekteydi(Makovsky & Sayarı, 2002, s. 14). 1939 yılında Hatay Sancağının Türkiye'ye katılması, İran ile ilişkilerin geliştirilmesi, Musul sorununun çözümlenmesi gibi gelişmeler bu dönemin önemli olaylarıdır (Bingöl & Demir, 2017, s. 622). İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye; doğuda SSCB, batıda da Almanya arasında sıkışmıştı. Bu durumda Orta Doğu ile ilgili politikaları ikincil öneme inmişti. Bu dönemde Türkiye, Orta Doğu da dâhil olmak üzere çeşitli ülkelerle ilişki içinde olmamış, iç ve dış politikasını savaşın seyrine göre ayarlamış ve kurtulmuştur (Oran, 2001, s. 481).

Menderes döneminde (1950-1960) Demokrat Parti, Orta Doğu Bölgesine yönelik aktif politika izlemiştir (Bağcı, 1990, s. 47). Bu konuda ilk girişim ise Ekim 1951 yılında İngiltere'nin ortaya attığı ve Orta Doğu Savunma Örgütü içeriğinde ilk, Mısır olmak üzere Orta Doğu ülkelerinin Türkiye'nin başkanlığında bir araya gelmesini öngören program olmuştur. Süveyş'teki İngiliz hâkimiyetinden rahatsız olan Mısır, bu öneriyi kabul etmedi. Proje rafa kaldırıldı fakat proje sürecinde Ankara'nın bölge ülkelerini ikna çabaları Mısır başta olmak üzere Arap ülkelerinin gözünde Türkiye'nin imajını sarsmış ve Ankara'yı Batı dünyasının maşası olmakla suçlamışlardır. Bunun üzerine Ankara'nın daha iyi ilişkilere sahip olduğu Pakistan ve İran üzerine temellenen Sovyet karşıtı başka bir ittifak gündeme gelmiştir. 2 Nisan 1954 yılında Türkiye ve Pakistan arasında imzalanan karşılıklı savunma ve işbirliği antlaşması ilk adım olmuştur. İkinci adım ise Ankara, Suriye, Lübnan ve Mısır'ı olası bir güvenlik paktına dâhil etmek için ikna çabalarına girişilmiş fakat sadece Irak hükümeti ikna edilmiştir. 12 Ocak 1955 yılında yayınlanan Türk-İrak Deklarasyonu kısa süre sonra 24 Şubat 1955'te karşılıklı işbirliği antlaşmasına dönüşmüştür. Bu anlaşma başka ülkelere de açıldı

ve 23 Eylül'de Pakistan, 3 Kasım'da da İran'ın anlaşmaya dâhil olması ile Bağdat Paktı kurulmuştur. 14 Temmuz 1958'de Irak'ta gerçekleşen darbe ile Bağdat Paktı sona ermiştir. Ağustos 1959'da Bağdat Paktı'nın yerini CENTO almıştır. 1979'da CENTO, İran'ın çekilmesi ile anlamını kaybetmiş, NATO'nun bölgede ki en önemli ittifakı sona ermiştir. Orta Doğu'nun Arap olmayan ülkeleri İsrail ve İran bu dönemde Türkiye'nin iyi ilişkiler kurduğu ülkelerdir. 29 Mart 1949'da İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke olan Türkiye, Süveyş işgalinin ardından ilk kez İsrail'e karşı ciddi tepkiler göstermiş elçilerini geri çekmişse de iki ülke stratejik işbirliği anlamında gelecek bazı adımlar atmıştır. Türkiye Mart 1958'de dönemin İsrail Başbakanı Ben Gurion'dan gelen teklif ile İran ve Etiyopya'nın da bulunduğu Çevresel Pakta girmiştir. Bu pakt, taraflar arasındaki istihbarat paylaşımını ön görmekteydi (Balcı, 2013, s. 95-98).

1960'larda başlayan Türkiye'nin Orta Doğu ülkeleri ile yakınlaşma politikası 1973-1980 yıllarında artarak devam etmiştir. İlk belirtisi ise 1975'te Cidde'de toplanan İslam Konferansı Örgütü'ne (İKÖ) dışişleri bakanı düzeyinde Türkiye'nin de iştirak etmesi olmuştur. 1976 da ise İKÖ toplantısının İstanbul'da yapılması Türkiye'nin İslam ülkeleri ile yakınlaştığını göstermiştir. İslam ülkeleri ile bu denli yakınlaşmanın 1970'li yıllarda iki önemli sebebi vardı. Birincisi 1974 Kıbrıs müdahalesi ve ardından ABD'nin ambargo kararı ile çok boyutlu dış politika kararlarını daha elzem hale getirmiş ve Türkiye uluslararası desteği bu şekilde almayı hedeflemişti. İkincisi ise 1973 yılında yaşanan petrol kriziydi. Petrol fiyatlarının hızla artması, enerjide dışa bağımlı olan Türkiye'yi Arap ülkeleri ile iyi ilişki geliştirmeye mecbur bırakmış ve petrol ithalatından kaynaklanan dış ticaret açığının giderilmesi noktasında bu ülkeler ile ticari ilişkilere daha çok önem verilmesi yoluna gidilmiştir. Arap ülkeleri ile yakınlaşmanın bir başka göstergesi ise 1973'teki Arap –İsrail savaşında Türkiye'nin Arapları desteklemesiydi. Türkiye 1975'te Filistin Kurtuluş Örgütünü (FKÖ) tanımıştı. Ekim 1979'da ise FKÖ'nün Ankara'da büro açmasına izin vererek önemli bir adım atmıştır (Balcı, 2013, s. 148-150).

1980 yılında başlayan ve sekiz yıl süren Irak-İran Savaşı sırasında Ankara tarafsızlık politikasını izlemiştir. Önceliğini ise bu ülkeler ile ticari ilişkilere vermiştir. Türkiye'nin İran'a ihracatı 1978 yılında 44 milyon iken, 1985 yılında 1 milyar doların üzerine çıkmıştır. İki ülke arasında ki ekonomik ilişkilerin hızla artması ilişkiyi kurumsal bir düzleme taşımaya itmiş ve bu doğrultuda daha önce

İran, Türkiye ve Pakistan arasında yürürlükte olan Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği Örgütü, Ocak 1985'te yapılan anlaşma ile Ekonomik İşbirliği Örgütü'ne dönüşmüştür. İran yanında diğer Orta Doğu ülkeleri ile de Türkiye bu dönemde aktif politika izlemiştir. 25-29 Ocak 1981'de yapılan İKÖ toplantısına Türkiye ilk kez Başbakan derecesinde katılmıştır. Daha sonra 1984 yılında Türkiye, İKÖ toplantısına Cumhurbaşkanı düzeyinde katılmış ve toplantıda Cumhurbaşkanı Kenan Evren Konferans'ın başkan yardımcılığı ile Ekonomik ve Ticari İşbirliği ile Sürekli Komitesi'nin başkanlığına getirilmiştir. Bu dönemde Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkeleri ile de ilişkiler gelişmiştir. Türkiye'nin Orta Doğu ülkeleri ile olan ticareti toplam ticareti içindeki oranı 1977 yılında %12 civarında iken, bu oran 1980-88 yıllarında yaklaşık %40 seviyesine yükselmiştir. Fakat Orta Doğu'da ki İslam ülkeleri ile olan ilişkiler neticesinde İsrail ile ilişkiler olumsuz etkilemiştir. 1981 yılında İsrail'in Kudüs'ü başkent ilan etmesi üzerine Türkiye, İsrail ile ilişkilerini İkinci Kâtip düzeyine indirmiştir (Balcı, 2013, s. 177-179). Bu bozulan ilişkiler 1990'ların ilk yarısında ilişkileri stratejik işbirliği düzeyine yükseltmiş ve Türkiye İsrail ilişkilerinde 'dengeli diplomatik anlayış' egemen olmuştur. İlişkilerin stratejik ortaklık boyutuna gelmesi 1996 yılında imzalanan Askerî Alanda Eğitim ve Teknik İşbirliği Çerçeve Antlaşması ile mümkün olmuştur. Bu anlaşma daha sonra imzalanacak birçok anlaşmanın zemini olduğu için oldukça önemliydi. Ağustos 1996'da imzalanan Savunma Sanayi İşbirliği Antlaşması, Türkiye'nin askerî alandaki anlaşmalarının en önemlilerinden biridir. Bu dönemde ki bir diğer önemli anlaşmada iki ülke arasındaki 1996 yılında ki Serbest Ticaret Antlaşması olmuştur (Balcı, 2013, s. 225-226). Ticaret anlaşmalarının yanı sıra iki ülke arasındaki işbirliğini, bilim, eğitim, kültür, turizm gibi alanlarda da taşımış ve bu konuda karşılıklı olarak 1990'lı yıllar boyunca birçok anlaşma yapılmıştır. Böylece Soğuk Savaş bitimi ile iki ülkenin de karşı karşıya kaldığı siyasi ve ekonomik daralmadan çıkış yolu olmuştur (Kardaş, 2005, s. 333-340).

1990'lı yıllar da Türkiye'nin İran, Suriye ve bölgedeki İslam ülkeleri ile uzaklaşma ve İsrail ile yakınlaşma yaşanmıştır. 1999-2002 yıllarında dış politikada temel aktör olan Türk Silahlı Kuvvetleri Orta Doğu ülkeleri ile ilişkisi mesafeli olmuştur. 1999'dan sonra İran ve Suriye ile ilişkilerde görece bir düzelmeye olmuştur. Komşu Müslüman ülkeler ile yakınlaşma İsrail ile 1990'larda üst seviyeye çıkan stratejik ilişkilerin irdelendiği bir süreç olmuştur. İsrail ve Filistin

arasında ki barış görüşmeleri 2000 yılında sona ermiş ve yerini İsrail'e karşı Filistin halk ayaklanması olan İntifada'ya bırakmıştır. Türkiye Aralık 2000'de BM Genel Kurulu'nun İsrail'in Filistin topraklarından çekilmesini öngören kararı onaylarken, Nisan 2002'de İsrail'in Filistin'i işgal edip Filistin hareketinin lideri Yaser Arafat'ı karargahında kuşatması Türkiye'nin tepkisine neden olmuştur. Dönemin Başbakanı Bülent Ecevit, İsrail'i "*Filistin halkına karşı dünyanın gözü önünde soykırım uygulamakla*" suçlamıştır (Balcı, 2013, s. 246-248).

Tunus'ta 2010 yılında başlayan Arap Baharını ilk başlarda Türkiye olumlu karşılamıştı. Bu süreçte yardıma gereksinimi olan ülkelere Türkiye el uzatmıştı. Arap Baharı Türkiye'nin 2002 sonrası sıfır sorun politikasını sona ermesine sebep olmuştur. Ticaretimi bir müddet sekteye uğramıştır. Türkiye'nin güney kesimlerinde din kaynaklı bazı siyasi oluşumlar ortaya çıkmıştır. Güneyde sınır komşumuz olan Suriye'nin düzenin tamamen bitmesi ile bölgede istikrarsızlık olmuş ve Türkiye'ye ciddi bir güvenlik sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. (<http://www.bilgesam.org>, 2015).

2. Orta Doğu Bölgesinin Önemi

Orta Doğu, ilk çağlardan beri nüfusun yoğun olduğu bölgelerdendir. En köklü medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Yer kürenin jeopolitik açıdan en önemli alanlarından. Asya kıtasının güneybatısını işaret eden bölgeye Orta Doğu, Yakın Doğu, Ön Asya ve Güneybatı Asya gibi isimlerin verildiği farklı görüşler mevcuttur. Orta Doğu'nun stratejik önemi oldukça fazladır. Bölgenin öneminde ise üç unsur öne çıkmaktadır (Bağlama, 2016): "*Coğrafi konum, dinler ve zengin yer altı kaynaklarıdır. Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında doğal geçiş yolları üzerinde yer almaktadır. Orta Doğu, Rusya ile sıcak denizleri Hint Okyanusu'nu birbirine bağlayan, aynı zamanda Avrupa ile Asya arasında ki bütün ticari ve kültürel bağlantıların yapıldığı bir bölgedir.*"

Orta Doğu olarak adlandırılan bölge, tarihin başlangıcı kabul edilen yazının bulunmasından beri insanların oluşturduğu medeniyetlerin beşiği olmuş, başka bölgelerdeki medeniyetlerin dünyanın diğer yerlerine yayılmasında kavşak görevi görmüştür. Nil ve Mezopotamya havzaları bu bölgede yer almaktadır. Mezopotamya'da bulunan Asur, Babil, Sümer gibi şehir devletleri insanlık

tarihînin en eski şehir devletleri ve insanlık tarihînin en eski siyasi yapılarıdır (Kılıç, 2008, s. 66). Tarih Orta Doğu'da başladı demek yanlış olmaz.

Petrol çok eski zamanlardan beri bilinen ve tarih boyunca değişik alanlarda kullanılan bir hammaddedir. İlk çağlardan beri gemi yapımı, ilaç sanayi gibi birçok alanda kullanılan petrolün ticari alanda çok büyük önemi olmamıştır (Emeklier & Ergül, 2010, s. 64). 20.yy ile hızlı endüstrileşme ve teknolojik gelişmeler neticesinde ciddi bir enerji kaynağına ihtiyaç olmuş özellikle sanayide gelişmiş ülkeler bu ihtiyacı karşılayabilmek için petrole bağımlı hale gelmiştir. 1936 yılında Winston Churchill'in İngiliz Avam Kamarası'nda İngiltere'nin çıkarlarını değerlendirirken “*Bir damla petrol, bir damla kandan daha kıymetlidir*” sözü bu duruma iyi bir örnek olmuştur. Dünyadaki ülkeler için bu kadar önemli olan petrol dağılımının en büyük pay Orta Doğu coğrafyasında bulunmaktadır. Özellikle son yarım asır içerisinde Orta Doğu coğrafyası petrole özdeşleşmiştir. II. Dünya Savaşı ile bölgede ki petrol bolluğu fark edilmiş ve bölge dünyanın ilgisini çekmeye başlamıştır (Bingöl & Demir, 2017, s. 40-41). Orta Doğu'yu önemli kılan bir başka özellik ise din faktöründen kaynaklanan jeokültürel karakterdir (Kılıç, 2008, s. 66-67). Dünya tarihî açısından önemli dinî düşüncelerin bu bölgede ortaya çıkması bölge için oldukça önemlidir. Bölge nasıl ‘medeniyetlerin beşiği’ olarak anılıyorsa aynı yaklaşımı dinler tarihî açısından yapmak mümkündür. Bugünkü çağda ‘tek tanrılı dinler’ olarak da adlandırılan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet gibi semavi dinler bu coğrafya da ortaya çıkmış ve buradan yayılmıştır. Orta Doğu toprakları bu semavi dinlerin kutsal mekanlarının varlığı ile de oldukça önemlidir (Bingöl & Demir, 2017, s. 43-47).

Orta Doğu Bölgesi sahip olduğu su yolları ile de dünya ticareti açısından merkezde yer almaktadır. Antik zamanlardan beri tarihînin en büyük ticaret yollarından olan ve Çin'den başlayıp Avrupa'ya kadar uzanan İpek Yolu ile Hindistan'dan başlayıp değişik yollardan Avrupa'ya kadar dayanan Baharat Yolu'nun güzergâhı Orta Doğu topraklarından geçmektedir (Bingöl & Demir, 2017, s. 48). Aynı zamanda Orta Doğu perspektifindeki yerleşik halklar arasındaki ticaretin de aktarım hattı olmuştur (Tezkan, 2005, s. 87).

3. Orta Doğu Bölgesinde Siyasi, Ekonomik Ve Kültürel Durum

Orta Doğu Bölgesinde bulunan ülkeleri; İsrail, İran, Suudi Arabistan, Mısır, Türkiye, Suriye, Irak, Birleşik Arap Emirlikleri, Lübnan, Katar, Filistin, Ürdün, Kuveyt, Yemen, Bahreyn, Umman olarak sayabiliriz (Karadağ M. F., 2017). Afganistan bazı kaynaklarda Orta Doğu, bazılarında ise Orta Asya ülkesi olarak kabul edilir. Bu çalışmada Orta Asya ülkesi olarak kabul edilmiştir. Orta Doğu Bölgesinde Türkiye, İran ve İsrail hariç bütün ülkeler Arap ülkesidir. Toplamda 23 tane bulunan Arap ülkesinden 13 tanesi Orta Doğu bölgesinde yer almaktadır. Bu da yarıdan fazlasının Orta Doğu'da olduğunu göstermektedir. Nüfus açısından en büyük Orta Doğu ülkesi Mısır'dır.

Orta Doğu bölgesinde tarım önceki çağlardan beri en önemli ekonomik etkinliktir. Nüfusun büyük çoğunluğu geçimini tarım ile gerçekleştirmektedir. Geleneksel olarak Orta Doğu tarımı iki çeşittir. İlki ve mühim olanı nehir vadisi tarımıdır. Bu nehirler Fırat-Dicle, Nil, Amu Derya ve Siri Derya'dır. Orta Doğu'nun diğer yerlerinde Suriye-Filistin kıyılarında, Suriye vadilerinde, İran'ın ve çoğu şimdiki Türkiye sınırlarında yer alan bazı bölgelerde ise ikinci çeşit tarım olan yağmura bağlı tarım yapılırdı. Bu tarım çeşidi hem zor, hem de diğerlerine oranla daha az ürün verir. Bölgede en önemli ürün ise tahıldı. Tarihî kesin olarak bilinmemekle Hindistan'dan pirinç alındığı ve tarımın İran, Irak, Suriye ve Mısır'a kadar gerçekleştiği söylenmektedir. Pirinç tarımı ve tüketilmesi Arap yönetimde batıya yayılmıştır (Lewis, 2017, s. 200-201).

Sebze ve meyve yetiştirilmesi de oldukça yaygındı. Hurma, incir ve üzüm başlıca meyvelerdir. Kayısı ve şeftali ise İran ve doğu kökenlidir (Lewis, 2017, s. 202-203). Kahve ve şeker de Avrupa'ya Orta Doğu'dan gitmiştir. Daha sonra XVII. yy son çeyreğinde Batının sömürge kahvesi daha ucuz olunca Kızıldeniz Bölgesinden gelen kahve geniş ölçüde azalmış, bu da Orta Doğu'da ekonomiyi etkilemiştir (Lewis, 2017, s. 364).

Bölgenin büyük bir bölümü yarı kurak topraklardan oluştuğu için keçi ve koyun yetiştirilmesine uygundu. Bu hayvanlardan et, süt ve postun yanı sıra Orta Doğu'da başlıca besin kaynağı olan süt ve yoğurttan elde ediliyordu (Lewis, 2017, s. 210).

İnsan ticareti Orta Doğu'da en acı ticaretti. Borçlu ya da suçlu olanlar köleleştirilir, aileleri terk eden çocuklar 'köle olarak' evlat edinirlerdi. Ayrıca kendilerini ya da çocuklarını köle olarak satan kişiler köle kaynaklarının devamlılığını sağlardı. İslami fetihlerle ve İslam yasalarının uygulanmaya başlanması ile bütün bunlar son ermiştir. İslam hukukçularının şekillendirdiği ve çoğu Müslüman devlet başkanının kabul ettiği esasa göre her insan özgürdür (Lewis, 2017, s. 220).

Orta Doğu Bölgesi dünyada enerji merkezî olması nedeni ile uluslararası gündemde gelişmelere neden olmuştur. Petrol rezervinin yaklaşık %50'si, doğal gaz rezervinin ise yaklaşık %40'ı bu bölgede bulunmaktadır. Enerji kaynaklarında Orta Doğu'nun bir alt bölgesi olan Basra Körfezi daha da ön plana çıkmaktadır (Arı T. , Geçmişten Günümüze Orta Doğu, 2014, s. 374).

Tablo 1: 2018 Orta Doğu Ülkeleri Petrol Rezervleri (milyar varil) :

Ülkeler	2018 Rezervi
Suudi Arabistan	266.208
İran	157.200
Irak	148.766
Kuveyt	101.500
B.A.E	97.800
Katar	25.244
Umman	5.373
Mısır	4.400
Suriye	2.500
Türkiye	342

Kaynak: (<https://www.enerjiatlası.com>, 2019), (<https://www.petform.org.tr>, 2019).

Dünya sıralamasında birinci ülke, 2012 yılında Orta Doğu ülkesi olan Suudi Arabistan iken 2013 yılından günümüz itibari ile birinci Venezuela'dır. Fakat çalışmada sadece Orta Doğu ülkeleri ele alınmıştır. Dünya da toplam rezerv sayısı 1.726.685 milyar varildir. Yarısından çoğu Orta Doğu ülkelerinde demek yanlış olmaz.

Ülkemiz coğrafi olarak oldukça önemli bir konumda yer almaktadır. Buna örnek olarak da dünya da rezervleri yer alan petrol ve doğal gazların yaklaşık %70'i yakın coğrafyamızdadır. Komşu ülkelerimizde yer alan bu petrol ve doğal gaz rezervleri enerji alanında Türkiye diğer bölgeler ile ulaşımında köprü vazifesindedir. Bu nedenle ülkemiz enerji alanlarında projelerde bulunmakta veya projelere katkı yapmaktadır. Dünyanın birincil enerji ihtiyacının 2030 yılına kadar yüzde kırk civarında da fazlalaşması beklenmektedir. Bu ihtiyacın karşılanması da yine Türkiye'nin yakın coğrafyasından temin edilmesi beklenmektedir. 2017 verilerine göre ülkemiz 25,8 milyon ton ham petrol ithalatı, 16,8 milyon tonda petrol ürünü ithali gerçekleştirmiştir. Bu ithalatlarımızın yanı sıra ihracat oranımız ise 10,1 milyon ton petrol ürünüdür (<https://www.enerji.gov.tr>, 2019).

Dünya piyasasında talep edilen doların %50'si petrol alışverişinde kullanılmaktadır. Bu piyasada talep edilen dolar, doların üstünlüğünü etkiler. Dünyadaki toplam rezervlerin üçte ikisi dolardan oluşmaktadır. Tüm IMF fonları dolar cinsinden tutulmakta ve IMF kredileri dolar olarak kullanılmaktadır. 1944 yılında oluşturulan Bretton Woods Sistemi zaten doların tek ödeme aracı olarak kullanılmasından yanaydı. 1970'lerde ortaya çıkan dünya bunalımı diğer dört ulusal paranın uluslararası kullanımı gündeme getirmiş olsa da doların üstünlüğü devam etmiştir.

2012 yılı itibari ile günlük 88 milyon varil dolayında olan petrol tüketiminin yılda %3 artması beklenmektedir. Bunda da dünya nüfusunun artması etkili olmaktadır. Örneğin 1993'e kadar dünya petrol üreticileri arasında beşinci sırada yer alan ve petrol ihraç eden ülke Çin, 1996'da günde 2 milyon varil, 2011'de ise 9.7 milyon varil petrol tüketirken, günlük üretimin 4 milyon varil civarında olması nedeniyle ihtiyacının büyük bir kısmını dışarıdan karşılamaktadır. ABD, ilk petrol şokunun yaşandığı 1973'te karşılaştırıldığında iki kat daha fazla Orta Doğu petrolüne bağımlıdır (Arı T. , Geçmişten Günümüze Orta Doğu, 2014, s. 383-388).

Orta Doğu Bölgesinde iki özellik dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki çeşitlilik, ikincisi ise süreksizliktir. Orta Doğu uygarlığı farklı yerlerde başlayıp, farklı çizgilerde gelişmiştir. Bölgedeki kültürel tarih çarpıcı şekilde süreksizdir. Eski Orta Doğu belgelerinin çoğu yok olup unutulmuştur. Dilleri ölmüştür. Tanrıları ve ibadetleri ise az sayıda uzman ve bilim adamının bildiği uzak ve antik çağda kalmıştır. Eski Orta Doğu geleneklerinin yok olmasının en büyük sebebi bölgenin Helenleştirilmesi, Romalılaştırılması, Hıristiyanlaştırılması ve İslamlaştırılması sürecinde yok olmasıdır. İslamlaştırılması VII. Yüzyıldan itibaren bölgeyi biçimlendirmiştir (Lewis, 2017, s. 307-309).

Bazı istisnalar dışında Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın dil ve din haritası, şimdiki haline Ortaçağ'ın son zamanlarında gelmiştir. Çeşitli ülkelerde ve farklı şekillerde konuşulan üç dil vardır: Arapça, Farsça ve Türkçe. Ortak yazılışa sahip ve konuşulan çok fazla lisandan oluşan Arapça, ilk kez ve sadece Arap yarımadasında kullanılmamış, bugünün Irak, Suriye, Lübnan, Ürdün ve İsrail gibi devletlerini bulduran Bereketli Hilal'de ve Mısır'dan Fas'a dek uzanan ve güneyde sahra altı Afrika'nın bazı bölgelerini de içine alan Kuzey Afrika kıyısındaki bütün ülkelerde çoğunlukla konuşulan dildir. Fars ve Pers eyaletinin dili Yunanca, Batı ülkelerindeki adı Persçe'den türemiştir. İran'da ve Orta Asya'ya doğrudan bugünkü Afganistan'ı ve Tacikistan Cumhuriyetini de içeren alanda kullanılıyordu. Farsçanın türevi olan Dari Tacik ve Afganistan'ın iki resmî dilinden biridir. Diğer resmî dili ise İran ailesinden gelen Paştî'dir. Bu dillerin akrabası olan ve en batıdaki temsilcisi Osmanlı Türkçesi olan Türkçe veya Türki diller, Karadeniz'in kuzey ile güney kıyılarından Pasifik'e kadar Asya'da çok geniş bir bölgede konuşulmaktaydı. Bu üç büyük dilden farklı, yerel kullanımda olan dillerde mevcuttur (Lewis, 2017, s. 311-315).

4. Türkiye'nin Orta Doğu Bölgesine Yönelik Kamu Diplomasisi Faaliyetleri

Kamu diplomasisinin asıl amacı başka bir toplumu etkilemektir. Bunun içinde siyasal iletişim araçları kullanılır. Siyasal iletişimin öğelerinde ise beş husus önemlidir: Mesajı verici, alıcı (hedef kitle), kullanılan vasıta, ileti ve geri bildirim. Siyasal iletişimin meydana gelebilmesi için bu beş öğenin iyi kullanılması gerekmektedir (Aziz, Siyasal İletişim, 2011, s. 3-5). Burada değinilen vasıtalar ise siyasi, kültürel, sosyal, eğitim, ekonomik, teknoloji ve askerîdir.

4.1. Siyasi Faaliyetler

İttifak kurma girişimleri geleneksel diplomasisinin en önemli kamu diplomasisi faaliyetidir. Bir ülkenin uluslararası kuruluşlarda edindiği görevler, küresel ve bölgesel alanda yaptığı roller, o ülkenin kamu diplomasisi faaliyetlerine hız kazandırmaktadır. Bu nedenle de Türkiye birçok kuruluşa üye olup, öncü rol üstlenmiştir. II. Dünya Savaşı öncesi Orta Doğu ile ilişkileri en alt seviyede tutan Türkiye daha sonra bölge ile ilişkileri tekrar yapılandırmayı tercih etmiştir. Bu esnada Mart 1945 yılında kurulan Arap Ligini Türkiye olumlu karşılamış ve Türk – Arap dostluğuna önem veren açıklamalar yapmıştır. Fakat yine de Orta Doğu ile ilişkiler 2002 yılına kadar sınırlı olmuştur. 2002 yılı sonrası ise ilk somut gelişme, Dış İşleri Bakanı Abdullah Gül ve Arap Ligi Genel Sekreteri Amr Moussa tarafından Eylül 2004 yılında New York'ta imzalanan “*Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı ile AL Genel Sekreteri Arasında Mutabakat Muhtırası*” olmuştur. Bir başka önemli gelişme ise Eylül 2006 tarihinde gerçekleşen Arap Ligi Dışişleri Bakanları Konseyi toplantısında, Türkiye ve Arap Ligi arasındaki siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkileri farklı şekillerde geliştirmek maksadı ile “Türk - Arap İşbirliği Forumu” (TAF) kurulmasına ilişkin kararın alınmasıdır (Berdibek, 2012, s. 48-50).

Türkiye'nin 2002 sonrası dönemde Orta Doğu ile ilişkilerinde paya sahip bir diğer kuruluş ise İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)'dir. Türkiye örgütün iki alt kuruluşuna (<http://www.mfa.gov.tr>, 2019a): “*İslam Ülkeleri İstatistik Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi (SESRIC), İslam Konferansı Teşkilatı İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA); bir daimi komitesine; İslam Konferansı Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK); ve üç ilgili kuruluşuna; İslam Konferansı Diyalog ve İşbirliği Gençlik Forumu (ICYF-DC), İslam Ülkeleri Müşavirler Federasyonu (FCIC), İslam Ülkeleri Standartlar ve Metroloji Enstitüsü (SMIIC) ev sahipliği yapmaktadır.*” Türkiye Arap ülkeleri, İran ve İsrail ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır. Bu nedenle son yıllarda Arap ülkeleriyle en üst seviyede karşılıklı ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca birçok Arap ülkesiyle Dışişleri Bakanlıkları ile arasında siyasi danışma mekanizmaları kurulmuştur (Berdibek, 2012, s. 52).

Ocak 2009 yılında kurulan Orta Doğu Stratejik Araştırma Merkezî (ORSAM), Orta Doğu alanında politik stratejiler geliştirmeyi ve bunları kamuoyu ile

paylaşmayı misyonu olarak belirlemiştir. Orta Doğu Analiz ve altı aylık Orta Doğu Etütleri dergileri ile kapsamlı analiz ve raporları ile ulusal ve uluslararası ölçekte Orta Doğu literatürünün gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Özellikle son yıllarda Türkiye'nin bölgedeki faaliyetlerinin geniş kitlelere ulaştırılmasında önemli rol oynamıştır. Türkiye'nin bölgedeki faaliyetleri de her geçen gün arttığı için ORSAM'ın önemi de orantılı olarak artmaktadır. Farklı dillerde yayınlar yapmakta aynı zamanda Orta Doğu'dan gelen temsilciler ile yuvarlak masa toplantıları ve çalıştaylar da başlıca faaliyetlerindedir. Kurum Irak, Suriye, Lübnan gibi bölgelerde saha çalışması da yapmaktadır. Web sitesi İngilizce ve Türkçe olarak kullanılmaktadır. (Telci, Yumuşak Güç ve Düşünce Kuruluşları: Türkiye Örneği, 2015, s. 546)

Stratejik ve siyasi işbirliklerinin gelişmesi Karl Deutsch'a göre karşılıklı yakınlık ile mümkündür. Bunun gerçekleşmesi içinde ülkeler arası dolaşım fazla ve kolay olmalıdır. Bu şekilde toplumsal etkileşim artacak ve önyargılar yıkılacaktır (Arı T. , Uluslararası İlişkiler Teorileri, 2004, s. 452-453). Bunun neticesinde vize muafiyeti uygulamaları oldukça önemlidir. Türkiye Orta Doğu ülkelerinin birçoğu ile vize muafiyeti anlaşması imzalamıştır. Türk Hava yollarının Orta Doğu ülkeleri olan Bahreyn, Irak, İran, İsrail, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Umman, Katar, Suudi Arabistan, Suriye, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen olmak üzere toplam 13 ülke ve 35 şehre direkt uçuşu bulunmaktadır (<https://www.turkishairlines.com>, 2019).

Uluslararası ilişkilerde ilişkilerin boyutun sunması açısından lider ziyaretleri veya parlamenter diplomasisi önemli göstergedir. Karşılıklı üst düzey ziyaretler, iki veya daha fazla devlet arasındaki pozitif ilişkiyi gösterir. Kamu diplomasisi uygulayan ülkenin küresel ve toplumsal seviyede etkinliğini göstermektedir. Türkiye'yi resmî anlamda ilk kez 1928'de Afganistan Kralı Amanullah Han'ın ziyaret etmiştir. Daha sonra birçok ülke lideri ve devlet adamı Türkiye'ye ziyarette bulunmuştur. 1938-1950 arasında sadece İsmet İnönü'nün Mısır (1950) ziyareti gerçekleşmiştir. Bunda Orta Doğu ülkelerinin bağımsızlıklarını 1945 yılı ve sonrasında kazanması etkili olmuştur. 1950 yılından sonra Türkiye'nin iç politikasında yaşanan sıkıntılar ve Türkiye'nin Orta doğu ülkelerindeki olumsuz imajı sonucunda üst düzey ziyaretlerde ciddi ilerleme kaydedilmemiştir. Cumhurbaşkanı'nın, 1950-2007 tarihleri arasındaki Orta Doğu ülkeleri ziyaretlerinde en çok ziyaret edilen ülke İran'dır.

Tablo 2: Kenan Evren, Turgut Özal, Süleyman Demirel ve Ahmet Necdet Sezer'in Cumhurbaşkanlıkları Dönemindeki Orta Doğu Ziyaretleri:

Cumhurbaşkanı Kenan Evren	Cumhurbaşkanı Turgut Özal	Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel	Ahmet Necdet Sezer				
Kuveyt	1982	BAE	1990	Suriye	1993	Katar	2000
S.Arabistan	1984	S.Arabistan	1990	İsrail	1996	Suriye	2001
BAE	1985	Katar	1990	Filistin	1996	İran	2002
Katar	1986	Mısır	1992	BAE	1997	İran	2004
Kuveyt	1987			Kuveyt	1997	Mısır	2005
Kuveyt	1988			İran	1997	İsrail	2006
				Kuveyt	1997		
				Bahreyn	1999		
				Katar	1999		
				Mısır	1999		
				Filistin	1999		
				Filistin	2000		
				İsrail	2000		
				Ürdün	2000		
				Mısır	2000		

Kaynak: (Berdibek, 2012, s. 60-62)

Bu tablodan da anlaşılacağı üzere; Orta Doğu Bölgesindeki ülkelere liderler bazındaki ziyaretlerde en fazla ziyaret Süleyman Demirel zamanında yaşanmıştır. Orta Doğu ile ilişkilere ne kadar önem verildiğinin göstergesidir. Aynı zamanda 1993-2007 yılları arasında Türkiye'yi en çok ziyaret eden ülkeler de 39 ile Pakistan birinci sıradadır. Konumuz itibari ile Orta Doğu ülkelerinin verilerinde

ise 30 ile İnan ilk sırada yer almaktadır. Sonrasında ise, Ürdün 16, Irak 12, Mısır 11, Afganistan 11, İsrail 9, Kuveyt 7, Suriye 6'dır (Berdibek, 2012, s. 61). 2002 sonrası sıfır sorun politikası ile dış politika şekillenmiş ve Orta Doğu'ya önem diğer dönemler itibari ile daha da artmıştır. Üst düzey ziyaretlerinde ciddi artışlar yaşanmıştır.

Tablo 3: Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Yurt Dışı Ziyaretleri ve Orta Doğu'dan Gelen Ziyaretler

Abdullah Gül'ün Orta Doğu Ziyaretleri		Orta Doğu'dan Gelen Ziyaretler	
Ocak 2008	Mısır	Ekim 2007	Suriye
Şubat 2009	S.Arabistan	Kasım 2007	S.Arabistan
Mart 2009	Irak	Kasım 2007	İsrail- Filistin
Nisan 2009	Bahreyn	Aralık 2007	Ürdün
Mayıs 2009	Suriye	Şubat 2008	Yemen
Aralık 2009	Ürdün	Mart 2008	Irak
Ocak 2012	B.A.E	Mart 2008	Kuveyt
Ağustos 2012	S.Arabistan	Ağustos 2008	Bahreyn
Şubat 2013	Mısır	Ağustos 2008	İnan
Ekim 2013	S.Arabistan	Aralık 2008	Afganistan- Pakistan
Nisan 2014	Kuveyt	Şubat 2009	Filistin
		Şubat 2009	Mısır
		Nisan 2009	Lübnan
		Temmuz 2009	Filistin
		Ağustos 2009	Katar
		Aralık 2009	Mısır

	Ocak 2010	Filistin
	Mayıs 2010	Suriye
	Haziran 2011	Filistin
	Haziran 2011	Katar
	Aralık 2011	Filistin
	Mart 2012	Filistin
	Aralık 2012	Filistin
	Mart 2013	Ürdün
	Nisan 2013	Kuveyt
	Haziran 2014	İran

Kaynak: (<http://www.abdullahgul.gen.tr>, 2019), (<http://www.abdullahgul.gen.tr>, 2019)

2007-2014 yılları arasında cumhurbaşkanlığı görevini üstlenen Abdullah Gül'ün yurt dışı ziyaretlerinden 11 tanesi Orta Doğu ülkeleri ile olmuştur. Bu ziyaretler karşılıksız kalmamış, 26 defa Orta Doğu ülkelerinden ziyaret gerçekleşmiştir. Bu tablodan yola çıkarak en fazla ziyareti Filistin'in gerçekleştirdiğini görüyoruz. Bu ziyaretlerin bir kısmı İsrail- Filistin sorununda Türkiye'nin arabulucu çalışmalarından kaynaklanmaktadır.

Tablo 4: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Orta Doğu'ya Ziyaretleri ve Orta Doğu'dan Gelen Ziyaretler

Recep Tayyip Erdoğan'ın Orta Doğu Ziyaretleri		Orta Doğu'dan Gelen Ziyaretler	
Eylül 2014	Katar	Aralık 2014	Katar
Ekim 2014	Afganistan	Ocak 2015	Filistin
Ocak 2015	S.Arabistan	Nisan 2015	Irak
Şubat 2015	S.Arabistan	Aralık 2015	Afganistan

Nisan 2015	İran	Nisan 2016	S.Arabistan
Nisan 2015	Kuveyt	Nisan 2016	İran
Aralık 2015	Katar	Ağustos 2016	Bahreyn
Aralık 2015	S.Arabistan	Ağustos 2017	Filistin
Şubat 2017	Bahreyn	Aralık 2017	Ürdün
Şubat 2017	S.Arabistan	Nisan 2018	İran
Şubat 2017	Katar	Ağustos 2018	Katar
Mayıs 2017	Kuveyt	Aralık 2018	İran
Temmuz 2017	S.Arabistan	Ocak 2019	Irak
Temmuz 2017	Kuveyt	Şubat 2019	Ürdün
Temmuz 2017	Katar		
Ağustos 2017	Ürdün		
Ekim 2017	İran		
Kasım 2017	Kuveyt		
Kasım 2017	Katar		
Eylül 2018	İran		

Kaynak: (<https://www.tccb.gov.tr>, 2019), (<https://www.tccb.gov.tr>, 2019)

Günümüzde ise Cumhurbaşkanlığı görevini üstlenen Recep Tayyip Erdoğan ise Orta Doğu ülkelerine 5 yılda toplam 20 defa ziyarette bulunmuştur. 14 defa da Orta Doğu ülkelerinden ziyaret gerçekleştirilmiştir. Lider ziyaretleri kamu diplomasisi uygulamalarında olumlu bir imaj bırakacağı için oldukça önemlidir. Cumhurbaşkanlarının yanında Dışişleri Bakanlarının yaptığı ziyaretlerde büyük önem taşımaktadır.

4.2. Kültürel ve Sosyal Faaliyetler

Bir bölgede uygulanan kamu diplomasisi faaliyetlerinin etkin ve başarılı olmasının en önemli şartı kendi kültürümüzü, diplomamızı ve politikalarımızı doğru bir biçimde aktarmaktır. Bilgilendirme faaliyetleri bu konuda oldukça önemlidir. Bilgilendirme faaliyetlerinde en önemlisi, verici ülke kaynaklarının güvenilir, inandırıcı ve anlamlı olmasıdır. Etkin ve güçlü iletişim kanalı olan ülkelerde daha başarılı kamu diplomasisi faaliyetleri yürütülmektedir. Orta Doğu Bölgesinde çalışma yürüten birçok kurum ve kuruluş, Türkiye'nin bölge çalışmalarına katkı sağlamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, TİKA ve Yunus Emre Enstitüsü bu konuda önemli kurum ve kuruluşlarımızdır (Berdibek, 2012, s. 71). Temmuz 2018 Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile İletişim Başkanlığına bağlanan Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü bu alanda önemli çalışmalara imza atmaktadır. Gazeteciler Programı, Ülke Programları ve Yabancı Basın Bilgilendirme Programları bunlardan en önemlilerdir. Gazeteci Heyetleri Programı: Uluslararası ülkemize ilgi merak duyanlar için, yabancı basın üyelerinin ülkemize davet edilmesi programıdır. Dünya kamuoyunda ülkemiz hakkında çıkarılan yanlış bilgileri yok edip doğru bilginin yayılmasını amaçlar. Program çeşitli ülkelerin başarılı basın kuruluşları ile Türkiye'ye ilgisi olan yayın yönetmenleri, köşe yazarlarını kapsayan bir grup gazeteci, ülkemize davet edilmektedir. Davet bir hafta devam etmektedir. Bu süreçte Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığından görevlilerle buluşmalarda yapılmaktadır. Ülkemizin dünya kamuoyundaki yeri ve vizyonu birinci ağızdan yabancı basın üyelerine sunulmaktadır. Aynı zamanda ülkemizde önemli düşünce kuruluşları, basın kuruluşları ve gazeteciler ile görüşmeler düzenlenmektedir. Şimdiye kadar Suriyeli, Lübnanlı, İranlı, İspanyol, Amerikalı, Türkmen ve Arap gazeteciler misafir edilmiştir. Bu program ile katılan ülkelerde Orta Doğu ülkelerinin diğer ülkelere oranla daha fazla olduğunu görmekteyiz (<https://kdk.gov.tr>, 2018).

Kültürel araçta yazılı ve görsel basın, filmler ve sinemalar, müzik, yabancı dil eğitimi, madalyalar olarak ele alabiliriz. Dış haberleri yorumlayan köşe yazarları yazdıkları yorumlar açısından önemli bir yönlendirici aktör konumundadır. Burada başka ülke ve ülkeler hakkında yapılan haberlerin içeriğinin olumlu olması, gazetenin okunduğu millet üzerinde sempati yaratan gelişmeler olarak

algılanmaktadır. Hatta yazılı basın o derece önemlidir ki, istediği takdirde bir politikacının söylediği birçok hususa hiç değinmeyebilir, sadece küçük puntolarla basit bir şekilde geçiştirebilir ya da diğer bir politikacının herhangi bir konu hakkındaki beyanatlarını ima etmesiyle ve birinci sayfa haberleri şeklinde yoğun biçimde işleyebilir (Karadağ H. , 2016, s. 89).

Medya ve iletişim alanında da Türkiye son zamanlarda gelişme yaşamıştır. TRT Türkiye’de kamu diplomasisi aracı haline gelmiş ve katkı sağlamıştır. Çok dilli yayınları, Orta Doğu halklarına ulaşmaya başlamıştır. Türkiye’nin bölgede yaşanan olayları takip etmek ve bölgesel politikaların daha iyi anlatılması nedeni ile Nisan 2010 tarihinden sonra TRT Arapça yayın yapmaya başlamıştır.

Kültürel araçlarda film ve sinema sektörü de oldukça önemlidir. Sinema yapısı gereği mesajları daha iyi verdiği için siyasal mesajlarında bu yöntem ile daha etkili mesajlar vereceği düşünülmüş ve bu alanda sinema ve film senaryoları yazılmıştır. (Aziz, Siyasal İletişim, 2011, s. 64). Türk dizi ve sinemaları tek başına dış politika aracı değildir, fakat kamu diplomasisinin ivme kazanmasında temel araçtır. Türk dizi ve sinema sektörünün devlet desteğini de alıyor olması, Türkiye’nin kültürel diplomasi stratejisinin bir parçası haline gelmiştir. (Çevik, 2015). Türkiye’nin, kültürel ve sosyal ilişkilerinin de Türk dizilerin oluşturduğu etki Türkiye’yi Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerindeki insanlar için önemli bir turizm yeri haline getirmiştir. TÜROB (Türkiye Otelciler Birliği)'un konuya ilişkin hazırladığı araştırmaya göre; *“Orta Doğu bölgesinden Türkiye'ye gelen turist sayısı 2017'de bir önceki yıla göre yüzde 44 artarak 3,6 milyona çıkarken, 2018 yılının ilk çeyreğinde yüzde 45 artışla 703.000'e ulaştı. İstanbul'a gelen ziyaretçiler içinde Arap ülkelerinden gelen ziyaretçilerin payı artışını sürdürürken, kenti ziyaret eden her dört turistten biri Arap'tır”* (<https://tr.sputniknews.com>, 2018).

Bir ülke için olumlu etkiye sahip olan unsur, diğer birisi için olumsuz sonuç doğurabilmektedir. Yumuşak güç unsurlarının bu bağlamda değerlendirilmesi gerekmektedir. Örneğin Kurtar Vadisi, Orta Doğu'daki Arap nüfusu heyecanlandırmış, ancak Türkiye ve İsrail arasında diplomatik sorunlara yol açmıştır (Kılıçoğlu & Yılmaz, 2016, s. 112).

Kardeş şehir uygulamaları (<https://www.ibb.istanbul/SitePage/Index/151>, 2019); “Kültürel, ekonomik ve sosyal boyutları olan, ikili veya çoklu ilişkilerin gelişmesine katkısı bulunan yerel düzeyde kamu diplomasisi faaliyetleridir. Kardeş şehir düzenlemeleri eyalet veya şehir düzeyinde olabileceği gibi ilçe düzeyinde veya idari bölümler arasında da olabilmektedir.” İki farklı ülkeden iki ve daha fazla şehir arasında olabilmektedir. Kardeş şehircilik uygulamasına verilecek en çarpıcı örnek İstanbul’dur. İstanbul, 2015 yılı itibarıyla dünya çapında 39 şehir ile kardeş şehir sıfatına haiz bulunmaktadır. Orta Doğu ülkeleri ile Türkiye arasında toplam 65 kardeş şehir bulunmaktadır (<http://www.yereldiplomasi.gov.tr>, 2019).

Tablo 5: Orta Doğu Ülkeleri ve Kardeş Şehir Sayısı

İran	22
Suriye	14
Ürdün	14
Irak	8
Afganistan	5
Mısır	2

Kültür İşbirliği Antlaşmaları da kamu diplomasisi adına önemli bir faaliyettir. Orta Doğu ülkeleri ile de yapılan kültür antlaşmaları Tablo 6’da ki gibidir (<http://disiliskiler.kulturturizm.gov.tr>).

Tablo 6: Orta Doğu Ülkeleri ve Türkiye Arasında İmzalanan Kültür İşbirliği Anlaşmaları:

Ülkeler	Tarih, Yer
Birleşik Arap Emirlikleri	1984, Ankara
Birleşik Arap Emirlikleri (Abu Dabi Em.)	18 Mayıs 1966, Ankara
Filistin	08 Şubat 2017, Ramallah
Irak	25 Nisan 1974, Ankara
İran	02 Ocak 1959, Tahran
İsrail	14 Ekim 1993, Ankara
Katar	11 Mart 1985, Ankara
Kuveyt	19 Temmuz 1975, Kuveyt
Lübnan	23 Haziran 1959, Beyrut
Mısır	18 Mayıs 1966, Ankara
Suriye	28 Temmuz 1973, Ankara
Suudi Arabistan	01 Mayıs 1974, Riyad
Ürdün	25 Şubat 1968, Amman
Yemen	25 Eylül 1995, Ankara

Kültür alanında önemli faaliyetlerde bulunan Yunus Emre Enstitüsünün, ikinci bölümde de bahsedildiği üzere, Orta Doğu bölgesinde toplam sekiz merkezî bulunmaktadır. İlk başta TİKA'nın başlattığı, daha sonra YEE devrettiği Türkoloji Projesi oldukça önemlidir. Enstitünün diğer faaliyet alanı da yürütmekte olduğu projelerdir. Bu projelerden biri Türkoloji'dir. Bu proje ile Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinden Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden anlaşmalı öğretim elamanları, Enstitü ile işbirliği protokolü imzalayan yurt dışındaki üniversitelerin Türkoloji/ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerine ve üniversitelerin bünyesindeki

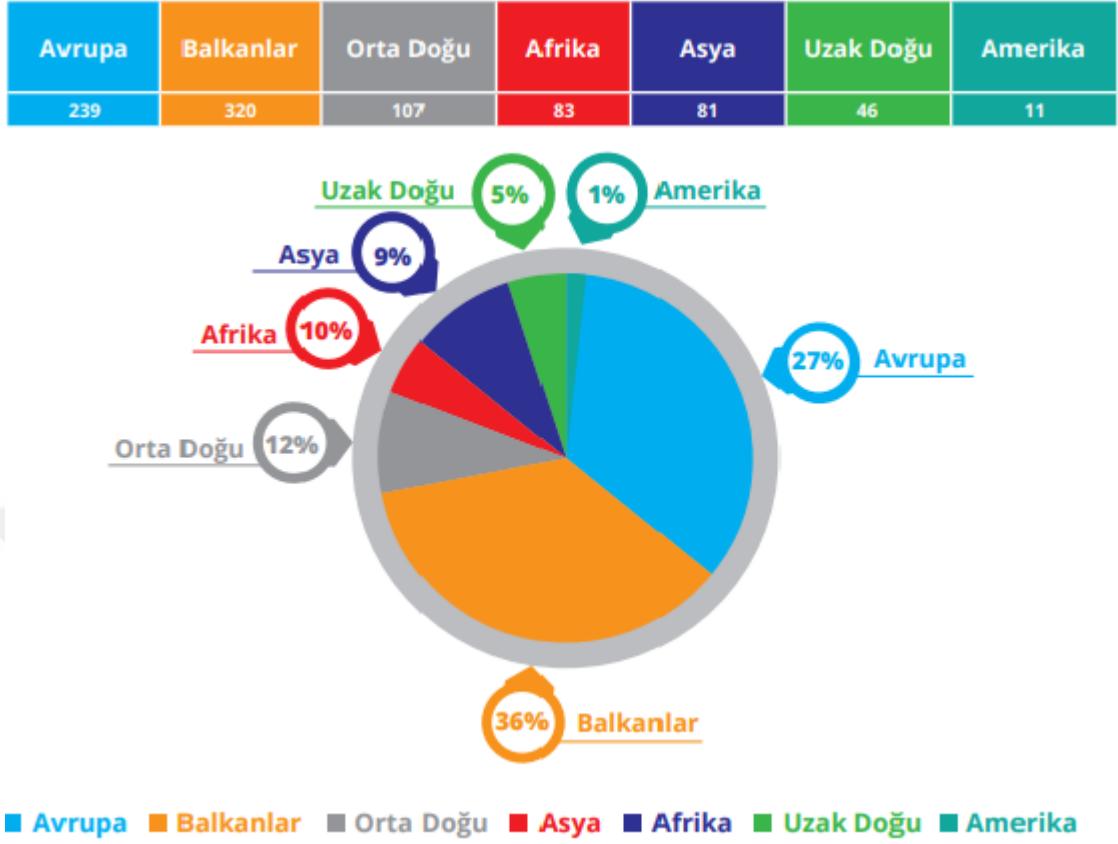
Türkçe kurslarına 10 ay süre için görevlendirilmeleridir. 2013-2014 öğretim yarıyılında 25 ülkede, 32 üniversiteye Türk dilini ve kültürünü öğretmek için 48 öğretim elemanı görevlendirilmiştir (Ekşi, Kültürel Diplomasi ve Yunus Emre Enstitüsü, 2015, s. 356-357). 2017 yılı itibari ile 50 ülkede 100 Türkoloji Bölümü bulunmaktadır.

Tablo 7: Bölgelere Göre Türkoloji Sayıları

Bölgeler	Türkoloji Bölümleri Sayısı
Avrupa	18
Balkanlar	17
Orta Doğu	14
Asya	30
Afrika	17
Amerika	4

Enstitünün yürüttüğü bir diğer proje ise; Ziraat Bankası ortaklığı ile ‘100 Türkiye Kütüphanesi’dir. Türk edebiyatı konusunda çocuk ve yetişkinler için klasik eserler ve Türkiye ile ilgili yapılacak araştırmalarda önemli kaynak kabul edilen yaklaşık 2000’er kitabın bulunduğu kütüphaneler kurmaktır. Proje kapsamında 2012-2013 yılında 50 farklı yerde “Türkiye Kütüphanesi” kurulmuştur. Ayrıca Enstitü değişim programı ile her yıl yaz aylarında Türkçe Yaz Okulu gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte Türkiye’ye gelen öğrenciler hem pratik Türkçe yapmakta, hem de Türk kültür ve tarihine yakından tanıklık etmektedir. Bu şekilde Türkiye’ye genç dost nesiller yetiştirilmesi hedeflenmelidir (Ekşi, Kültürel Diplomasi ve Yunus Emre Enstitüsü, 2015, s. 358).

Grafik 2: YEE'nin 2017 Yılında Gerçekleştirilen Faaliyetlerin Bölgelere Göre Dağılımı:

Kaynak: (Yunus Emre Enstitüsü 2017 Faaliyet Raporu, 2019).

Kültür ve Sosyal İlişkiler kapsamında 30 Kasım-01 Aralık 2011 tarihleri arasında Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü organizasyonunda gerçekleşen “*Türk – Arap Medya Forumu*” dur. Forumu Türkiye'nin yanı sıra Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Cezayir, Cibuti, Fas, Filistin, Irak, Katar, Komorlar, Kuveyt, Libya, Lübnan, Mısır, Moritanya, Somali, Sudan, Suriye, Suudi Arabistan, Tunus, Umman, Ürdün ve Yemen'den (<http://www.halklailiskiler.com>, 2011) 200'den fazla medya ve basın üyesi katılım gerçekleştirmiştir. Forumda Arap ülkeleri ile Türkiye arasında medyanın güçlendirileceği amaçlanmış ve ortak bir gelecek tesisinde medyanın büyük ve etkili bir güce sahip olduğu, ayrıca halkların refah ve mutluluğu yönünde kullanılması fikrinde karar kılınmıştır (Atun, 2011).

4.3. Eğitim Faaliyetleri

Eğitim, kamu diplomasisinde bir araçtır. Bir ülke hakkın da ki ilk intiba o ülkede okutulan tarih kitaplarından oluşmaktadır. Türkiye algısının en iyi şekilde gerçekleştirilmesi için ülkemiz çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. IRCICA ile eğitim projeleri üzerinde de çalışılmaktadır. IRRICA tarafından, 2007 yılında Türkiye ve Arap Birliği'ne üye olan 22 ülke tarih kitaplarının yeniden yapılandırılması çalışması ile Türkler ve Araplar 400 yıllık Osmanlı tarihini yeniden yazılması amaçlanmıştır. Bu çalışma ile milletler arasında önyargılara neden olan tarih ve ders kitaplarının değiştirilmesi ve barışçıl bir tarih yazılması çalışmalarına ivme kazandırılmıştır. Bunlardan biri de 2008 yılında Türkiye ve Suriye arasında yapılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından görevlendirilen uzmanlar ile iki devletinde ders kitaplarında bulunan düşmanca ifadeler belirlenmiş ve düzeltme çalışmaları yapılmıştır. Örneğin; Arapları geri bırakan ve sömüren Osmanlı imajı düzeltilmiş ve Suriye'nin sınırları tekrar gözden geçirilmiş ve sınırları artık Toroslar'dan başlamayacaktır. Bu alandaki bir başka çalışma ise Türkiye ve Irak arasında, Atatürk Araştırma Merkezî ve Irak Büyükelçiliği Kültür Ataşeliği İşbirliği aracılığı ile gerçekleşen 'Yeni Bir Tarih Yazalım' adlı sempozyumdur. Bu sempozyum sonunda ülkelerin ulus inşa sürecinde yapılan ötekileştirmeler, ilişkilere zarar verdiği sonucundan dolayı bundan sonra ortak yönler ön plana çıkacaktır. Sonuç bildirgesinde ise iki ülke tarih kitapları gözden geçirilecek ve düzeltmeler yapılacak kararı alınmıştır (Salihli, 2010)

Her yıl yüzlerce öğrenci ve akademisyen, ülkeler tarafından sağlanan olanaklar ile farklı ülkelere gidip uluslararası araştırmalara katılabilmektedir. Ülkeler arasında icra edilen öğrenci değişim programları eğitimsel araçların en önemli tarafıdır. Söz konusu değişim programları ile üniversite öğrencilerinin eğitim sürecinin bir bölümünü başka bir ülkede geçirmesi bu şekilde de ülkenin milletinin kendine münhasır özelliklerini yaşayarak öğrenme fırsatı sağlanmaktadır. O ülkede geçirilen zamanda ortaya çıkan pozitif izlenimler, oraya karşı duyulan hoşluğu artırmaktadır. Böylece genç beyinlerde olumlu imajlar yaratılmış olmaktadır. Erasmus, bu anlamda var olan ve en yaygın olan öğrenci değişim programıdır (Karadağ H. , 2016, s. 96). Kamu diplomasisi çalışmalarında eğitimin önemi oldukça fazladır. Buna en iyi örnek olarak 1950'li yıllarda Türkiye yabancı öğrencileri ülkemize çekebilmek için sınavsız ve burslu eğitim vaat etti. Gelenler

arasında Muhammed El Manguş'ta vardı. Kabataş Lisesinde başlayan eğitim hayatı İTÜ'de devam etti ve 1964 yılında mezun olup ülkesine geri dönmüştür. 1969'da Kaddafi'nin iktidara gelmesi ile Manguş İskân Bakanlığında görev aldı. 1973 yılında ise Türklerin uluslararası alanda ilk inşaat çalışmasının başlamasına sebep oldu. Libya'nın en büyük limanlarından olan Tripoli'nin inşası için Avrupalı ve Asyalı çok sayıda müteahhit başvuru yapsa da, o vefa borcu olan ve sonrasında da "Ne yaparsam yapayım, onlara borcumu ödeyemem." diyeceği Türkleri seçti. Manguş Türkler ile birlikte adeta Libya'yı ihya etti. Manguş referansı ile Suudi Arabistan ve Mısır gibi ülkelerde de Türkiye faaliyet gösterdi. Türkiye'nin uluslararası alanda elde ettiği inşaat sektöründeki başarının mimarı konumundadır. Özellikle 1969'dan sonra 42 yılda tam 325 milyar dolarlık faaliyetin altına imzasını attı. Bu süreçte aralarında çok büyük projelerin de bulunduğu 8 bin 160 eser hayata geçirilirken, hepsi de Türkiye'nin elinden çıktı. Libya Eski Başbakanı Muhammed El Manguş, Türkiye'de hayatını kaybetti, vasiyeti üzerine çok sevdiği İstanbul'da toprağa verildi (<http://www.buulke.com.tr>, 2018). Bu örnek ile de eğitim faaliyetlerinin kamu diplomasisi alanında ne kadar etkili olduğunu görüyoruz.

Türkiye'ye gelen uluslararası öğrencilerin büyük bir bölümü tarihsel ve kültürel bağlarımız bulunan komşu ülkelere gelmektedir. Türkiye Orta Doğu'dan gelen yabancı öğrenci sayısı ile ilgili sistematik veri tutmamakta idi. Bu yüzden geçmişe dair inceleme yapmak oldukça zordur. 1992 yılında Büyük Öğrenci Projesi neticesinde Irak, İran, Suriye, Lübnan, Ürdün'e başta olmak üzere toplam 2346 kontenjan verilmiş bunlardan 1847'si kullanılmıştır. Bu proje dışında da hükümet ve bakanlıklar arasında imzalanan Eğitim İşbirliği Antlaşması ve Protokolleri ile de ülkemize uluslararası öğrenciler gelmektedir (Berdibek, 2012, s. 79).

Tablo 8: Orta Doğu Ülkeleri İle Aramızda Mevut Kültür Değişim Programları ve Eğitim İşbirlikleri :

Ülke	Program Adı	İmzalandığı Tarih, Yer
Irak	Kültür Değişim Programı	Nisan 1987, Ankara
İran	Eğitim, Bilim, Kültür, Gençlik ve Spor Alanlarında Değişim	Haziran 2006, Tahran

---

	Programı 2006-2009	
İsrail	Eğitim, Bilim, Kültür, Sanat, Gençlik ve Spor Alanlarında İşbirliği Programı	Aralık 2006 , Ankara
Katar	Kültür Değişim Programı	Nisan1992, Daha
Kuveyt	Eğitim,Kültür,Bilim ve basın-Yayın Alanlarında Uygulama Programı	Nisan 2007,Ankara 2007-2008
Mısır	Kültürel Değişim Programı	Mayıs 2001 , Ankara 2001-2004
Sudan	Kültürel Değişim Programı Eğitim, Bilim, Kültür ve Sanat, Basın-Yayın, Gençlik ve Spor Alanlarında İşbirliği Anlaşması	Eylül 1997, Ankara 1997-1999 Ocak 2008, ANKARA 2008-2010
Suriye	Kültürel Değişim Programı	Mart 2002, Şam 2002-2004
Ürdün	Eğitim, Bilim, Kültür ve Sanat, Basın-Yayın, Gençlik ve Spor Alanlarında İşbirliği Programı	Kasım 2006, Amman
Yemen	Kültürel Değişim Programı	Şubat 2001, Sana 2001-2003

Kaynak: (<http://disiliskiler.kulturturizm.gov.tr>, 2019), (Berdibek, 2012, s. 81)

Tablo 9: 2017-2018 Yıllarında Uluslararası Öğrenciler:

Ülke	Sayı
Birleşik Arap Emirlikleri	21
Filistin	1825
Irak	5187
İran	6418
İsrail	102
Kuveyt	15
Lübnan	328
Mısır	1921
Suriye	20701
Ürdün	1603
Yemen	769
Bahreyn	21
Suudi Arabistan	363

Son 10 yıl içerisinde yükseköğretim kurumlarında okuyan öğrenci sayısında yüzde yetmiş beş artış olmuştur. Güncel rakamlara göre ülkemizde 25 bini burslu olmak üzere yaklaşık 148 bin uluslararası öğrenci bulunmaktadır. Orta Doğu ülkelerinden toplamda 39.274 öğrenci bulunmaktadır. En fazla öğrenci ise Suriye’den gelmektedir. Bunun nedeni ise 2011 yılında yaşanan iç savaş ve sınır komşumuz olmasında kaynaklanmaktadır. Kendi ülkemizden başka ülkede eğitim gören öğrenci sayısı ise 7 buçuk milyona ulaşmıştır. Ülkemizde ve birçok ülkede bu alanda ki çalışmalar, diğer ülkeler ile kurulacak karşılıklı ilişkilerde çok önemli bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’nin yükseköğretimde uluslararası çalışmaları; akademik gelişme ve eğitim, ekonomik kalkınma ve dayanışma,

sosyal ve kültürel etkileşim son olarak ise siyasi ve diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi esasına dayanmaktadır. (<https://www.ytb.gov.tr>, 2019)

4.4. Ekonomik Faaliyetler

Kamu diplomasisi alanında en avantajlı ülkeler ekonomik olarak gelişmiş ülkelerdir. Fakat ekonomi tek başına yeterli değildir. Bu ekonominin iyi kullanılması da oldukça önemlidir. Apple, Mc Donald's, Starbuks, Google gibi markaların Amerika Birleşik Devletlerine ait olması, Amerika'nın birçok bölgede istediği şekilde kamu diplomasisi faaliyetlerini kolaylaştırdığını söyleyebiliriz. Türkiye 863 milyar dolarlık GSYH ile dünya sıralamasında 17. ülke (Eğilmez, 2017) Orta Doğu ülkeleri sıralamasında ise 1. sırada yer almaktadır. Bölgede Türkiye'yi Suudi Arabistan takip etmektedir. Bölgenin en fakir ülkeleri ise Filistin ve Yemen'dir. Genel olarak bakıldığında zengin doğal kaynak rezervlerine sahip bu ülkelerin GSYH gelirlerinin düşük olması, gelişmiş ve zengin diğer ülkelerin bu bölgede kamu diplomasisi faaliyetlerinin kolaylaşmasına sebep olmuştur.

Tablo 10: Orta Doğu ülkeleri 2017 GSYH sıralaması:

Ülke	GSYH (Milyar ABD doları)
1. Türkiye	863
2. Suudi Arabistan	683
3. B.A.E	572.7
4. İran	439
5. İsrail	350.2
6. Mısır	256
7. Irak	1922.7
8. Katar	167.6
9. Kuveyt	120.1
10. Umman	65.8

---

11. Lübnan	54.1
12. Ürdün	40.7
13. Suriye	40.41
14. Bahreyn	34.4
15. Yemen	18.6
16. Filistin	12.7

Kaynak: (<http://www.mfa.gov.tr>, 2019)

Türkiye'nin ekonomi olarak en büyük Orta Doğu ülkesi olması, bölge dış politikasında iktisadi gelişmelere de neden olmuştur. Birçok ülke ile ekonomik işbirlikleri gerçekleşmiştir ve bu girişimlerde kurucu ve öncü olmuştur. Bunlar arasındaki en önemli girişimler, İslam Konferansı Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İş birliği Daimi Komitesi (İSEDAK), Ekonomik İş Birliği Teşkilatı (EİT/ECO) ve D-8 hareketi olmaktadır.

Türkiye'nin başkanlık ettiği girişimlerden biri İslâm Konferansı Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi İSEDAK'tır. İSEDAK, 1984 Ocak ayında Kazablanka'da yapılan IV. İslam Zirvesinde Türkiye Cumhurbaşkanı'nın, Komitenin Daimî Başkanlığına seçilmesiyle faaliyetlerine başlamıştır. İSEDAK, Türkiye'nin ev sahipliğinde yılda en az bir defa toplanmaktadır. İİT üyesi ülkelerin ekonomi ve dış ticaretten sorumlu bakanları düzeyinde katılım gerçekleşmektedir (<https://www.dunyaatlası.com>, 2017). Türkiye ekonomik işbirliği stratejisinde İslam Ülkeleriyle işbirliğini daha da geliştirmeye çalışmaktadır.

Türkiye 1961'de kurulan İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD)'nin kurucu üyelerindendir. 36 ülkenin yer aldığı bu örgün kuruluş amacı; *“Küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve yönetim sorunlarını çözmek ve bu sürecin fırsatlarından faydalanmaktır.”* Orta Doğu ülkelerinden Türkiye'nin yanı sıra İsrail de yer almaktadır (<http://www.mfa.gov.tr>, 2019b).

Türkiye 1985 yılında kurulan Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)'nin üç kurucu üyesinden birisidir. Kurucu üye devletleri ise (<http://www.mfa.gov.tr>, 2019c);

“Türkiye, İran ve Pakistan’dır. Diğer üyeleri Afganistan, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan’dır. Örgütün amacı üye devletlerin kalkınmalarına katkıda bulunmak, EİT bölgesinde ki ticari engelleri kaldırmak ve ticareti geliştirmek olarak” sıralayabiliriz.

D-8’in kurulması için atılan adım (<http://www.mfa.gov.tr>, 2019d):

“Türkiye'nin daveti üzerine İran, Pakistan, Bangladeş, Malezya, Endonezya, Mısır ve Nijerya'nın katılımıyla 22 Ekim 1996 tarihinde İstanbul'da düzenlenen "Kalkınmada İşbirliği Konferansı" oluşturmuştur. 15 Haziran 1997 tarihinde İstanbul'da yapılan Devlet/Hükümet Başkanları Zirvesi ile D-8 resmen kurulmuştur. Orta Doğu Bölgesinden üç ülkenin kurucu olması bölge istikrarı için oldukça önemlidir. D-8 üyelerinin hepsi aynı zamanda İKÖ üyesi olup, yine İKÖ içinde teknolojik ve ekonomik kalkınma düzeyleri, ticari potansiyelleri ve nüfusları yönü ile önde gelen ülkeler arasındadır. D-8 çerçevesinde işbirliği esas itibariyle sektörel bazda ilerlemektedir. Türkiye sanayi, sağlık ve çevre; Bangladeş kırsal kalkınma; Endonezya yoksullukla mücadele ve insan kaynakları; İran bilim ve teknoloji; Malezya finans, bankacılık ve özelleştirme; Mısır ticaret; Nijerya enerji; Pakistan ise tarım ve balıkçılık alanındaki ortak çalışmalarını uyumunu gözetmektedir. 69. BM Genel Kurulu boyutunda Altıncı Komite'de 14 Kasım 2014 de kabul edilen “Gelişen Sekiz Ülke (D-8) Teşkilatına Genel Kurul'da Gözlemci Statüsü” verilmesine dair karar tasarısı, BM Genel Kurulu'nda 10 Aralık 2014 tarihinde oy yapılarak kabul edilmiştir.”

Türkiye’de resmî kurum ve kuruluşların yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının ve iş adamlarının da önemli çalışmaları vardır. Orta Doğu Bölgesi ve çeşitli bölgelerde birçok Türk Şirketinin ticari ve ekonomik işbirlikleri vardır. Bu kapsamda 1986 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal talimatları ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği önderliğinde kurulmuş Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), Türk Şirketlerinin dış dünya ile arasında köprü görevi üstlenmişlerdir. İlk olarak Türk-Amerikan ile Türk –Japon İş Konseyleri yapılmıştır. Aynı zamanda kuruluşunun ilk yıllarında Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile ilişkilerin gelişmesine ağırlık verilmiştir. Sovyetler Birliğinin çözülmesi sonucunda ise DEİK, Avrasya coğrafyası, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin dışa açılma ve kalkınma projeleri izlemiştir. DEİK bugün Büyükelçiliklerimizin olduğu birçok

yerde etkin örgütlenme sağlamayı hedeflemektedir. Orta Doğu'da birçok kurum ve kuruluş ile İş Konseyi oluşturulmuştur. (Berdibek, 2012, s. 95-96)

4.5. Teknik Kalkınma ve İnsani Yardım Faaliyetleri

Teknik kalkınma yardımları büyümekte olan ülkelerin gelişmesine ve acil durumlarda sorunlara çözüm bulmak amacı ile gerçekleştirilen ayni ve nakdi yardımlardır. Ekonomik ve siyasi alanda daha güçlü olan ülke kendisinden daha az gelişmiş ülkeye yardım etmektedir. Bu alanda Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Bankası gibi birçok uluslararası organizasyon ve yaklaşık otuz ülke kalkınma yardımı projeleri gerçekleştirmektedir. Türkiye'nin 2006-2009 yılları arasında resmî kalkınma yardımı hacmi 700 Milyon ABD doları iken, bu rakam 2010 yılında 966 Milyon ABD dolarına ulaşmıştır. Türkiye 2010 yılında OECD/DAC yardım alıcıların listesinde 131 ülkeye yardım eli uzatmıştır (Berdibek, 2012, s. 98-99). *2017 yılında ise bu rakam 8.12 milyar dolara kadar çıkmıştır. 2016 ve 2017 yıllarında, DAC üyesi ülkeler arasında ABD, Almanya, Birleşik Krallık, Japonya ve Fransa'nın ardından 6. büyük donör durumundadır* (<http://www.mfa.gov.tr>, 2019e).

Teknik yardım faaliyetleri Türkiye'nin Orta Doğu'ya yönelik kamu diplomasisinde en önemli uygulama alanıdır. Resmî ve sivil toplum kuruluşları seviyesinde gerçekleştirilen bu faaliyetleri Türkiye'nin yumuşak gücünü artmasına olanak sağlamaktadır. (<http://www.mfa.gov.tr>, 2019e).

Türkiye 2010-2016 yılları arasında Suriye ve Türk Cumhuriyetleri dışında 750 milyon dolar Somali, 634 milyon dolar Afganistan ve 454 milyon dolar ile Mısır'a da önemli dış yardımlarda bulunmuştur. Yine aynı dönemde Orta Doğu ülkesi olan Filistin'e 313 milyon dolar, Irak'a da 167 milyon dolar kalkınma yardımında bulunmuştur (<https://www.sabah.com.tr>, 2017).

TİKA'nın 2018 yılında yayınlanan raporuna göre Türkiye'nin 2017 yılında iki taraflı resmi kalkınma yardımların da 7.950.5 milyar dolar toplam yardım da Orta Doğu Bölgesi'ne yapılan yardımlar 7.324.8 milyar dolardır. Bu da yardımların %92 oranında Orta Doğu Bölgesi'nde bulunan ülkelere gerçekleştirildiğini göstermektedir(TİKA, Türkiye'nin Kalkınma Yardımları Raporu 2017, 2018).

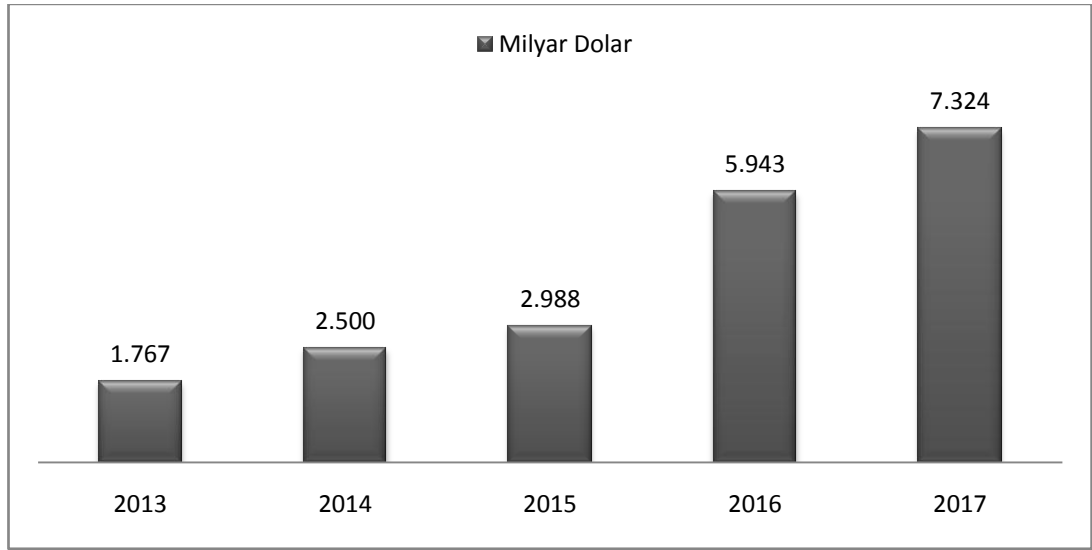
Grafik 3: Türkiye'nin Resmî Kalkınma Yardımlarından En Çok Yararlanan Ülkeler (2017; Milyon dolar)

Kaynak: (TİKA, Türkiye'nin Kalkınma Yardımları Raporu 2017, 2018) s 19.

Orta Doğu Bölgesine yönelik resmî kalkınma yardımı 2016 yılında 5,943,2 milyon dolarken bu rakam 2017 yılında 7,324,8 milyon dolara çıkmıştır. Orta Doğu ülkelerin arasında ise en fazla resmî kalkınma yardımlarından yararlanan ülkeler 7,246,8 milyon dolar ile Suriye ve 40,6 milyon dolar ile Filistin'dir. Suriye diğer bölge ülkeleri arasında da en fazla yardımdan yararlanan ülkedir. Bu verinin ülkesel dağılımında ise; İran 4.23, Irak 8.27, Ürdün 4.19, Lübnan 1.97, Suriye 7.246,78, Filistin 40.59, Yemen 10.02, Orta Doğu Bölgesel 8.77'dir (2017, 2019c, s. 29). 2011 yılından itibaren AFAD'ın Suriye'ye yönelik yürüttüğü koordinasyon görevi oldukça önemlidir. İç karışıklıkların başlamasından bu yana Suriye ile tarihsel, kültürel ve komşuluk bağlarından dolayı Türkiye, Suriye'ye insani değerler üzerinden yaklaşmıştır. Türkiye Suriye vatandaşlarına 'açık kapı' politikasını izlemiştir. Türkiye hem yurtiçinde ki barınma merkezlerine, hem de Suriye'de bulunan barınma merkezlerine sağlık, eğitim, giyinme ve beslenme gibi birçok alanda yardımda bulunmuştur. 2019 Ocak ayında ülkemizdeki toplam Suriyeli sayısı 3.6 milyondan fazladır (<http://www.mfa.gov.tr>, 2019f). Ekonomi Bakanlığının verilerine göre 2012 yılında 4 milyon olan yardımlarımız 2017 yılına gelindiğinde 7 milyona ulaşmıştır. Özellikle İHH gibi sivil toplum kuruluşlarının da yardımları öz ardi edilemeyecek kadar fazladır. İHH kanalı ile Suriye için yapılan yardımlar da 92.5 milyon dolar para toplanmış, İHH tarafından da Suriyeliler için toplam 97.7 milyon dolarlık yardım toplanmıştır. Giyim ve gıda yardım ağı da oldukça geniştir (Kalaycı & Koca, 2015).

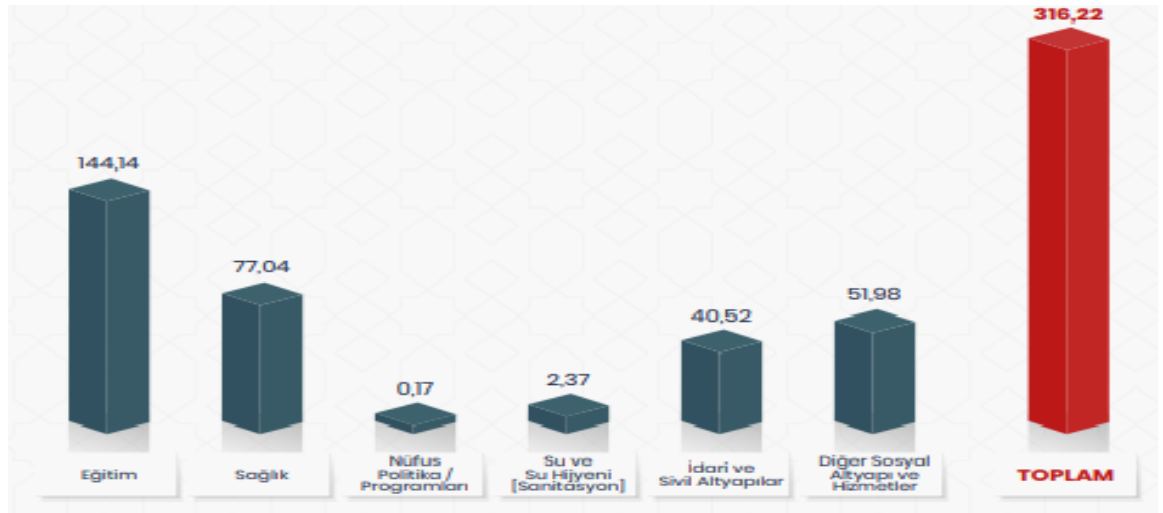
Grafik 4: TİKA'nın Yıllara Göre Orta Doğu Bölgesine Yardımları

Kaynak: TİKA Kalkınma Yardımlarından Derlenmiştir.

Bu grafikten de yola çıkarak 2013- 2017 yıllarında Orta Doğu bölgesine yapılan yardımlar yıl geçtikçe artarak devam etmiştir.

Grafik 5: Sosyal Altyapılar ve Hizmetler Yardımlarının Alt Sektörel Dağılımı (2017; Milyar dolar)

Kaynak: TİKA, Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2017, s.32.

1992 yılında kurulan TİKA, iç ve dış politika sebeplerinden dolayı gelişme gösterememiştir. Dışişleri Bakanlığı bünyesinden ayrılarak Başbakanlığa bağlanması ile kurumsal ve özerk bir kimlik kazanmıştır. 2000'li yıllar ile birlikte dış politika aracı olarak görülmeye başlanmıştır. 2003 yılında ise dönüşüm

yaşamış, kurumun merkez ve yurtdışı hizmet birimleri bina, tesis, personel, altyapı ve mali yönden güçlenmiştir. TİKA'nın gerçekleştirdiği faaliyet ve proje sayısı artmış, Türkiye uluslararası alanda resmî kalkınma yardımları sıralamasında önemli ilerlemler yaşamıştır (Erdağ, 2015, s. 261-262). 2018 yılında ise Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlanan TİKA, faaliyetlerine hız kesmeden devam etmektedir. Sektörel olarak acil ve insani yardımların Türkiye'nin Resmî Kalkınma Yardımlarında en yüksek orana sahiptir. En fazla kaynağı ise eğitim ve sağlık alanında gerçekleştirmektedir. Türkiye'nin kalkınma işbirliği projelerinin çoğunluğu sosyal altyapıların gelişimi üzerinedir. Bunun nedeni ise Türkiye yardımlarında hangi ülkeye yardım edilecekse o ülkenin ihtiyaçları odaklanmaktadır. Milletın talepleri doğrultusunda faaliyetler gerçekleştirilmektedir. (<http://www.mfa.gov.tr>, 2019e).

Türkiye, doğal afetler, savaş, yoksulluk ve toplumsal tutarsızlıklar nedeni ile zorda olan devletlere yardım etmeyi insani bir görev ve uluslararası toplum düzeninde önemli olarak görmektedir. Türk halkı bu konuda tarihîmiz ve kültürümüzden kaynaklı olarak güçlü bir geleneğe sahiptir. Irk, din, dil, cinsiyet fark etmeksizin ihtiyaç duyulan yerlere yardım ulaştırmaya çalışmaktadır. 1980'li yıllarda gıda odaklı başlayan dış yardımlarımız daha sonra nitelik ve nicelik bakımından çeşitlenmiştir. Bu alanda en kapsamlı çalışmayı Türk Kızılayı gerçekleştirmektedir. Birçok sivil toplum örgütümüzde insani yardım konusunda aktif rol oynamaktadır. Türkiye, insani yardımları üye olduğu uluslararası örgütler aracılığı ile de gerçekleştirmektedir. Bunun nedeni ise uluslararası arenada itibar kazanmak, küresel ve bölgesel örgütlerle ilişkileri geliştirmektir. Küresel İnsani Yardım Raporuna göre, Türkiye gerçekleştirdiği 8,07 Milyar ABD Doları yardım ile 2017 yılında en çok yardım yapan ülke olmuştur. Yine 2017 yılında 'Dünyanın en cömert ülkesi' unvanına nail olmuştur. Bunun nedeni ise millî gelirinin %0.85'ni insani yardıma ayırmasıdır. BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'un şahsi girişimi neticesinde düzenlenen Dünya İnsani Zirvesi (DİZ) Türkiye'nin ev sahipliğinde 23-24 Mayıs 2016 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. 180 üye ülkenin hazır bulunduğu Zirve'ye katılımların 55'i Devlet ve Hükümet Başkanı düzeyinde gerçekleşmiş, ayrıca 60'ı aşkın Bakan ve 40'tan fazla uluslararası örgüt de Genel Sekreter / Başkan seviyesinde katılım olmuştur. Zirveye toplam katılımcı sayısı 9 bine ulaşmıştır. Bu katılım seviyesi ile DİZ, bir

kerede en fazla ülkenin katılım gerçekleştirdiği, BM merkezî New York dışında düzenlenen en büyük BM Zirvesi olmuştur.

Zirvenin en önemli sonuçlarından biri olan ve insani yardım ve kalkınma aktörlerinin sahada koordineli şekilde çalışmalarını hedefleyen Yeni Çalışma Yöntemi girişimi İstanbul'da yapılan çalışmaya ve yüksek seviyede ki panele ülkemiz 18-19 Mayıs 2017 tarihlerinde ev sahipliği yapmıştır (<http://www.mfa.gov.tr>, 2019f).

En çok yardım alan ülkeler sıralamasında ise 2.579 milyar dolar ile ilk sırada Suriye yer almaktadır. İkinci ülke ise 1.555 milyar dolar ile Yemen, Irak 1,4 16 milyar dolar ile üçüncü, dördüncü ülke ise 1.146 milyar dolar ile Filistin'dir. Bu bilgiden yola çıkarak en çok yardım alan ilk dört ülke de Orta Doğu ülkesidir. Türkiye ise 2018 yılında 8.070 milyar dolar (<https://tr.euronews.com>, 2018) ile en fazla yardım yapan ülke konumundadır. Bu bağlamda kamu diplomasisi faaliyetleri en iyi bu bölgede yapılmaktadır. Bölgenin yer altı zenginlikleri de buna neden olmaktadır.

4.6. Askerî Faaliyetler

Diğer uygulamalar kadar önemli olmasa da askerî faaliyetler ülkenin tanıtımını yaparak itibar kazandırır. Barış gücü unsurları ile askerî değişim programları kamu diplomasisi faaliyetlerinde önemli yer tutmaktadır. Askerî faaliyetlerde iki faktör oldukça önemlidir. İlki yardım gören ülkede prestijin artması, diğeri ise uluslararası etki yaratmasıdır. Bu nedenle uluslararası milletlerin ilgisi çekilerek barışı sağlayan ve tarafların güvendiği ülke statüsü kazanılır. Örneğin İsrail ile Lübnan arasındaki sorun nedeni ile bir dönem Güney Lübnan'a konuşlu olan Türk Birliği sorumlu olduğu bölgede onardığı okul ve camiler ile inşa ettiği yollar sayesinde Türkiye'nin bölgedeki imajını kuvvetlendirmiş ve halkın beğenisi kazanılmıştır. Türk Birlikleri aynı zamanda gönüllerde yer edinmek olarak ifade edilen kamu diplomasisi uygulamalarına Bosna - Hersek'te, Kosovo'da ve Afganistan'da görev almıştır. Uluslararası kriz bölgelerinde görev yapan barış gücü unsurları, yaptıkları görevler neticesinde kamu diplomasisinin askerî unsurlarını oluşturmaktadır. Askerî değişim programları da ülkenin kamu diplomasisi uygulamalarına yardımda bulunmaktadır. Bu program ile farklı devletlerde kurs, tatbikat, dil eğitimi ve askerî eğitimler yapılmaktadır. Bu kurs

sırasında kültür gezileri de düzenlenmektedir. Ayrıca eğitim gören görevliler ülkesine gittikten sonra gördüğü askerî silah, araç, gereç, donanım ve teçhizatı beğenerek ülkesinin silahlı kuvvetlerinde kullanılmasını ve satın alınmasını tavsiye eder (Karadağ H. , 2016, s. 106-109).

İşbirliği içerisinde olduğumuz ülkeler ile o ülkelerin Misafir Askerî Personel (MAP) Türk Silahlı Kuvvetleri eğitim kurumlarında farklı alanlarda eğitimler verilmektedir. Şimdiye kadar 57 dost ülkeye 32.923 MAP'a eğitim gerçekleştirilmiştir. Askerî eğitim işbirliği faaliyetlerinde en çok Afganistan'a danışman desteği sağlanmıştır. Somali Silahlı Kuvvetleri'nin yeniden yapılandırılması kapsamında 30 Eylül 2017 tarihinde eğitim faaliyetleri yapılmıştır. (<https://www.tsk.tr>, 2019a).

Atatürk, 1937 yılında Ankara'yı ziyaret eden Romanya Dışişleri Bakanı ile yaptığı görüşmede dünya siyasetine bahsetmiş ve düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: *"İnsanlığın hepsini bir vücut ve her milleti bunun bir organı saymak icap eder; bir vücudun parmağının ucundaki acıdan, diğer bütün organlar etkilenir; dünyanın herhangi bir yerinde bir rahatsızlık var ise bundan bana ne? dememeliyiz; böyle bir rahatsızlık varsa tıpkı kendi aramızda olmuş gibi onunla meşgul olmalıyız."* Atatürk'ün bu sözleri doğrultusunda Türkiye, barışı destekleme görevlerine uluslararası yükümlülükleri, millî çıkarlar, imkân ve yeteneklerine katılım sağlamaktadır (<https://www.tsk.tr>, 2019b).

Askerî faaliyetleri Orta Doğu inceleyecek olursak barışı destekleme hareketleri 2004-2011 yıllarında personel katkısı ile yapılmıştır. Şuanda da devam eden hareketlerden ise Lübnan'adır. Barışın gerçekleşmesi ve devamlılığı için Ekim 2006'dan bu yana Deniz Kuvvetleri Komutanlığımıza ait gemiler görevlendirilerek katkıda bulunulmuştur. Türkiye Orta Doğu Bölgesine gözlem görevi ile de barışa destek vermiştir. Bunlara örnek olarak ise; Ağustos 1988 ile Mayıs 1991 yılları arasında İran-Irak Savaşı sonrası çatışmanın önlenmesi maksadı ile askerî gözlemci göndermiştir. Bir başka örnek ise Irak- Kuveyt sınırında güvenli bölgeyi gözlemleyen ve sert olayları rapor etmek için 1991-2003 yılları arasında Birleşmiş Milletler Irak- Kuveyt askerî Gözlem Misyonu'na katkıda bulunmuştur. Son olarak ise 1997-2008 yıllarında El Halil'de Uluslararası Geçici Mevcudiyet ile İsrail ve Filistin Kurtuluş Örgütü arasında gözlemci olarak görevli göndermiştir. (<https://www.tsk.tr>, 2019b).

17 Ağustos 1999 yılında gerçekleşen deprem ile ülkemiz büyük kayıplar vermiş ve derin yaralar açılmıştır. Bu felaket sonrası Genel Kurmay Başkanlığı tarafından her türlü doğal afetlerde hem ülkemiz hem de başka ülkelerde faaliyet göstermek için Türk Silahlı Kuvvetleri Doğal Afetler Arama Kurtarma Tabur Komutanlığı kurulmuştur. Orta Doğu ülkelerinden olan Katar ile 04-07 Aralık 2017 yılında tatbikat gerçekleştirilmiştir. Suriye ile de, hem Türkiye de hem de Suriye de farklı zamanlarda tatbikatlar yapılmıştır. İsrail ve Ürdün ile de 2001'den 2009'a kadar her iki yılda bir tatbikatlar gerçekleştirilmiştir. (<https://www.tsk.tr>, 2019c). Buradan da dikkat edileceği üzere, bu tatbikatlar sadece Orta Doğu ülkeleri ile aramızda gerçekleşmiştir. Bu faaliyetler ilişkilerimize ivme kazandırmıştır.

Türkiye'nin küresel barış destekçisi imajını benimsemesinden dolayı kamu diplomasisi faaliyeti olarak kabul edilmesi doğru olur. TSK'nin bu operasyonlara katılımı; TİKA tarafından kalkınma yardımı olarak görülmektedir. 2011 yılı Türkiye Kalkınma Yardımları Raporuna göre Türkiye BM Barış Güçlerine ve BM Barışı Koruma faaliyetlerine katkıları oldukça önemli olup, barışı yapılandırma çalışmalarına 2010 yılında 78,6 milyon dolar, 2011 yılında ise 77.31 milyon dolar yardımda bulunmuştur. Kaynakların büyük bir kısmı ise yukarıda da belirtildiği gibi Afganistan, Bosna-Hersek, Kosova ve Lübnan'dır (Doğan, 2015, s. 304). Türkiye BM Barış Koruma bütçesine Temmuz 2016- Haziran 2017 mali yılında onaylanan bütçe tutarı ise 7.87 milyar ABD dolarıdır (<http://turkuno.dt.mfa.gov.tr>, 2019).

SONUÇ

Ülkeler arası ilişkilerde diplomasi oldukça önemli bir alandır. İki ülkenin temsilciler vasıtası ile görüşmesi, diplomasisinin temel taşıdır. Diplomasi, sert güce başvurmadan sorunların müzakere yolu ile çözülmesidir. Diplomasi, aynı zamanda devletlerarasında ekonomik, kültürel, politik ve sosyal ilişkilerin geliştirilmesidir.

Kamu diplomasisi ise; bir ülkenin başka bir ülkenin kamuoyuna kendi politika ve uygulamalarını kabul ettirme çabasıdır. Hedef, diğer ülkenin milletini etkilemektir. Kamu diplomasisinin amacı ise kamu diplomasisi uygulayan ülkenin uluslararası arenada saygınlığını ve prestijini arttırmasıdır. Kamu diplomasisi ile ülkeler güç gösterisi içerisindedir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için kamu diplomasisi faaliyetleri oldukça önemlidir. Kamu diplomasisi faaliyetlerinin altı tane oluşum ve uygulama alanı vardır. Bunlardan en önemlileri ilk ikisidir. Ekonomik altyapı ile kültürel ve tarihi altyapıdır (Karadağ H. , 2016, s. 43). Ekonomisi güçlü olmayan bir ülkenin kamu diplomasisi faaliyeti gerçekleştirmesi oldukça zordur. Ekonomi ve kamu diplomasisi doğru orantılıdır. Hiçbir bölgesel ya da küresel güç ekonomik olarak zor durumda değildir. Her türlü kamu diplomasisi faaliyetlerinin daha sağlam bir zeminde olması için ekonomik güç önemlidir. Tarihi ve kültürel altyapı da ekonomiden sonra gelen önemli bir oluşum ve uygulama alanıdır. Bu alanda Türkiye oldukça avantajlı bir ülkedir. Üç farklı coğrafyada hüküm sürmüş olması birçok devlet ile ortak geçmiş ve kültürünün kanıtıdır. Bu iki basamağı Orta Doğu ülkelerinde değerlendirecek olursak, toplam 16 ülkenin içinde bulunduğu bu bölgede GSYH'da ekonomisi en büyük ülkenin Türkiye olduğuna çalışma da yer verilmişti. Bu nedenle bu bölgede kamu diplomasisi faaliyetlerinde en kolay uygulama alanı bulan ülke Türkiye'dir. Aynı zamanda ortak bir geçmişe kültürel birliğe ve aynı dine mensup ülkeler bu bölgede yer almaktadır. Orta Doğu bölgesi çatışmanın hâkim olduğu bir bölge olduğu için kamu diplomasisi faaliyetlerinden etkilenen bir bölgedir. Kamu diplomasisinin üçüncü oluşum ve uygulama basamağı ise ulusal ve uluslararası medyadır. Kamu diplomasisi reklama ve pazarlamaya dayanır. Çünkü gösterdiği kamu diplomasisi faaliyetlerini uluslararası duyarabilmek için medya en önemli araçtır. Dördüncüsü ise ikna etme kabiliyetidir. Kamu diplomasisi uygulanan ülkeler üzerinde oldukça önemlidir. Fakat Türkiye'nin bu konuda

eksikleri vardır. Örneğin sözde Ermeni soykırımını 1965 yılında ilk tanıyan ülke Uruguay olmuş; bunu İtalya, Yunanistan, Kanada, Fransa, İsveç takip etmiş, 2017 yılında Çek Cumhuriyeti, 2019 yılında ise Libya'nın geçici hükümeti tanımıştır. Bizim için oldukça hassas olan ve haklı olduğumuz böyle bir konuda itibar kaybetmemiz, kendimizi savunmamız gerekmektedir. Bunun için gerekli adımlar atılmalıdır. Beşincisi de teknolojik altyapıdır. Bu basamak hem ekonomi hem de medya ile ilişkilidir. Ekonomisi güçlü olan ülkeler teknoloji açısından da gelişmiştir. Örneğin Apple şirketi Amerika Birleşik Devletlerinin itibarını ve ekonomisini artırmaktadır. Sosyal medyanın da gelişmesi ile bir ülkede yaşanan insanlık dışı bir olay çok çabuk duyulmakta ve tepki almaktadır. Kamu diplomasisi oluşum ve uygulama basamaklarında en sonuncusu ise teşkilatlanmanın uygun ve yeterli olmasıdır. Devletler kamu diplomasisi koordine makamı ve merkezi bulundurmalıdır (Karadağ H. , 2016, s. 45-46).

Orta Doğu Bölgesinde toplam on altı ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerden Türkiye, İran ve İsrail hariç on üç ülke Arap ülkesidir. Orta Doğu Bölgesi dış politikasının incelenmesinde Arap ülkeleri ve diğer ülkelerin farklı incelenmesi daha sağlıklı verilere ulaşılmasını sağlamaktadır. Arap Center for Research and Policy Studies Arap dünyasının önemli araştırma merkezlerinden birisidir. Mart 2016 yılında ABD, Fransa, Rusya, İran ve Türkiye'nin bölge faaliyetlerini nasıl karşıladığı sorusuna cevap arayan istatistiğe göre Araplar bölgede faaliyet yürüten devletlerden en az rahatsızlık duyduğu ülke Türkiye'dir (Tuz & Günek, <https://www.dunyabulteni.net>, 2018). Ortak bir geçmiş, din ve kültürel bağ buna sebep olarak gösterilebilir. Orta Doğu Bölgesi sadece petrol ve doğalgaz ile değil jeopolitik önemi ve İslam, Hıristiyanlık ve Yahudilik için önemli bir bölgedir. Bu yüzden bir gün yer altı zenginlikleri tükense bile önemini hiçbir zaman kaybetmeyecek bir bölgedir. Bu sebeplerden dolayı sürekli küresel ve bölgesel güçlerin hedefi durumundadır. Bölge araştırılması yapılırken dış güçlerin fazla önemsenmesi ise bölgenin asıl dinamikleri olan Türkiye, Mısır, İran ve Suudi Arabistan'ın araştırılmasını geri plana itmiştir. Bu yüzden bölgenin yorumlanması ve değerlendirilmesi oldukça sınırlı kalmıştır. Türkiye'de araştırmacılar bu alanda daha çok çalışmalı ve önem vermelidir.

Bu çalışmada Türk Kamu Diplomasisinde Orta Doğu'nun yeri incelenmiştir. Orta Doğu siyasetinin şekillenmesinde sahada güçlü olanın gidişatı etkilediği hatta yön verdiği bir gerçektir. Orta Doğu Bölgesinde kamu diplomasisinin etkin olabilmesi

için ilk olarak sert gücün caydırıcı etkinliği olduğu daha sonra ise kültür, dil gibi yabancı unsurların kabullenilmesi daha da kolaylaşır. Örneğin Suriye'deki savaş Türkiye'yi etkilemiş hatta sahaya sürüklemiştir. Savaşın Türkiye'yi etkilenmesinde öncelikli sebepleri terör olayları, sınır komşusu olmamız ve mülteci akımına uğramamızdır. Bu nedenle Türkiye askerî müdahalede bulunmakta ve gücünü bu şekilde göstermektedir. Bu Türkiye'nin uluslararası arenada itibarı için oldukça önemlidir. Ayrıca asker ve silah kuvveti olmadan Orta Doğu'da etkin olmak oldukça zordur. Filistin-İsrail sorunu, bu sorunun yol açtığı savaşlar, İran devrimi, İran- Irak Savaşları, I.ve II. Körfez Savaşları, Arap ülkeleri arasındaki rekabetler, mezhepler arası çatışmalar gibi sürekli istikrarsız bir ortam mevcuttu. Tüm bunlara rağmen Türkiye kurum ve kuruluşları ile sert güce çok başvurmadan kamu diplomasisi faaliyetleri uygulamaktadır. Bu faaliyetlerin kalıcı ve etkili olabilmesi için yeni stratejiler geliştirmelidir. Daha öncede bahsedildiği gibi medya daha çok kullanılmalı, sosyal ağlar daha çok önemsenmelidir. 2003 yılında Türk dizileri ve şarkıcıları Arap dünyasında büyük ilgi görmüş, dil kursları ve kültür merkezleri ile Türkiye bölgede yükselen güç konumundaydı. Bu konuda makale ve kitaplar ele alınmış, yeni bir siyasi olgunun varlığından bahsedilmişti. Fakat 2010 yılında Arap Baharı'nın patlak vermesi ile yüz binlerce insanın hayatı son buldu. Arap Baharı ile Orta Doğu bölgesinde kamu diplomasisi faaliyetlerinin tek başına yeterli olmadığı caydırıcı silah gücünü elinde tutanın daha etkin olduğu görülmüştür. Türkiye, sert güce çok fazla başvurmadan, aktif kamu diplomasisi faaliyetlerine daha çok önem vermelidir.

Türkiye'nin Orta Doğu Bölgesinde ki kamu diplomasisi faaliyetlerini incelediğimiz zaman üst düzey ziyaretler ilişkilerin devamlılığı için oldukça önemlidir. Bu konu da Orta Doğu ülkeleri ile karşılıklı ziyaretler yapılmaktadır. Orta Doğu ülkelerinin birçoğu bağımsızlığını 1945 yılı ve sonrasında kazanmıştır. Örneğin Yemen 1990, Suriye 1946, Katar 1971 yıllarında bağımsız olmuştur. Bu yüzden lider ziyaretleri 1950'li yıllarda azdı. 1990 yılından sonra bu alana önem verilmiş ve ziyaretler artmıştır. Bir toplumu etkilemenin en başarılı yolu o toplumun gençlerine dokunmaktır. Bunun en iyi yolu da eğitimidir. Türkiye bu konuda başarılı adımlar atmıştır. Orta Doğu ülkelerindeki öğrencilere ülkemizde eğitim için burs imkânı tanımaktadır. Aynı zamanda bölgedeki ülkeler ile Eğitim İşbirliği Anlaşması gerçekleştirmekte o ülkelerin yüksek öğretimlerinde Türk Dili dersi okutulmaktadır. Türkçe kurslar verilmektedir. Kamu diplomasisinde

eğitimin en iyi örneği ise Muhammed El Manguş'tur. Türkiye de burslu olarak eğitimini tamamlayarak ülkesine dönen Manguş Libya'da İskân Bakanlığında görev almış görevi sırasında vefa borcu sayarak Türkiye'ye Libya'nın en büyük limanlarından olan Trablusgarp'ın (Tripoli) inşasını vermiştir. Türkiye Manguş'un referansı ile Mısır ve Suudi Arabistan'da inşaat sektöründe önemli adımlar atmıştır. Türkiye kamu diplomasisi faaliyetlerinde kültür alanına büyük önem vermektedir. Bu alanda farklı program ve projeler yürütmektedir. Çeşitli ülkeler ile Kültür İşbirliği Anlaşmaları yapılmaktadır. Kültür alanında film ve sinema sektörü önemlidir. Özellikle Arap dünyasında Türk sinema ve dizileri yüksek oranda izlenmektedir. Oyuncular büyük ilgi ve beğeni almaktadır. Bu alanda görev daha çok senaristlere düşmektedir. Türkiye'nin tarihini, kültürünü ve sosyal yapısını anlatan senaryo yazmalılar. Ayrıca bu film ve dizilerin neticesinde Türkiye'ye Orta Doğu'dan gelen turist sayısı artmıştır. TÜROB'un verilerine göre 2017 yılında bir önceki yıla oranla turist sayısı %44 artmıştır. 2018 yılında ki verilere göre ise İstanbul'a gelen her dört turistten biri Arap'tır. Önemli değerlerimizden olan Mevlana Celalettin Rumi kültür değerlerimizdendir. İslam ve Türk dünyası için yeri bir başkadır. Konya ilimizde bulunan Mevlana müzesi 2017 yılında Türkiye'de en çok turist ağırlayan müzedir. 2019 yılının ilk çeyreğinde de bir milyonu aşkın turist ziyarette bulunmuştur. Ayrıca UNESCO, sema dansını korunması gereken dünya kültür mirasları listesine almıştır. Mevlana'nın "*Her yerde olmak gibi bir duan varsa, gönüllere gir; çünkü sevenler, sevdiklerini gönüllerinde taşırlar.*" ve "*Aynı dili konuşanlar değil, aynı duyguyu paylaşanlar anlaşabilir.*" sözleri kamu diplomasisinin önemi anlatmakta güzel örneklerdir. Türkiye doğal afet, savaş, yoksulluk gibi zorda olan ülkelere yardım etmeyi kendine görev bilmiş ve uluslararası toplum düzeninde önemli görmüştür. Türk Milletinin yapısal olarak merhametli ve yardım sever bir toplum olması da bunun sebebidir. TİKA'nın verilerine göre Türkiye iki taraflı resmî kalkınma yardımlarının bölgesel dağılımında en çok yardım yaptığı bölge Orta Doğu'dur. Bu bölgeye yapılan yardımlarda her geçen yıl artarak devam etmektedir. 2017 verilerinde ise Türkiye'nin resmî kalkınma yardımlarından en çok yararlanan ülke Suriye'dir. Suriye'yi Yemen, Irak ve Filistin takip etmektedir. Bu dört ülkenin de Orta Doğu bölgesinde yer alması kamu diplomasi uygulamalarında bölgenin önemini ortaya koymaktadır. 2017 yılında Küresel İnsani Yardım Raporuna göre Türkiye 8.07 milyar ABD Dolar tutarındaki yardımları ile 'Dünya'nın en cömert

ülkesi' olmuştur. Bu da kamu diplomasi faaliyetlerinde insani yardım da başarılı olduğumuzun göstergesidir.

Sonuç olarak ülkemizde kamu diplomasisi çok yeni ve uygulama da geç kalmış bir alandır. Bu yüzden faaliyetlerin daha etkin ve kalıcı olabilmesi için stratejiler geliştirilmelidir. Mesajların ve algıların doğru bir şekilde iletildiği medya daha bilinçli ve daha aktif kullanılmalıdır. Türkiye çok yönlü ve çok taraflı dış politika izlemeli, bir bölgeye önem verirken diğer bölgeleri ihmal etmemelidir. Kamu diplomasisinin başarılı olabilmesi için söylem ve uygulamalarında tutarlı olması gerekmektedir. Eğer zıtlık olursa ülke itibar kaybı yaşar. Türkiye'nin kamu diplomasisinde başarılı olabilmesi için de ekonomisini geliştirmek için çalışmalar yürütmelidir. Ekonomi ne kadar güçlü ise, faaliyetler o kadar sağlam olur. Aynı zamanda kamu diplomasisi alanında daha çok uzman ve araştırmacı yetiştirilmeli, gerekirse yüksek öğrenimlerde ders olarak verilmelidir. Büyükelçilerimiz ve diplomatlarımız bu konuda bilgilendirilmelidir. Orta Doğulu gençlerin Türkiye'yi keşfetmesi ve ilgisini çekmesi için Arapça, Farsça, Urduca gibi çeşitli dillerde yayın yapan internet sitelerinin oluşturulmasına destek verilmelidir. Kamu diplomasisinin uzun süreli devam eden dış politika aracı olduğu yönünde çalışmalar yapılmalıdır. Kurumlar arası iletişim güçlendirilmeli ve kamu diplomasisine gereken önem verilmelidir.

KAYNAKÇA

Kitap

- Arı, T. 9. (2011). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika* (9. Baskı b.). Bursa: MKM Yayıncılık.
- Arı, T. (2014). *Geçmişten Günümüze Orta Doğu*. Bursa: Dora Yayınları.
- Arı, T. (2004). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Aydemir, E. (2018). *Kamu Diplomasisi*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Aziz, A. (2011). *Siyasal İletişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aziz, A. (2011). *Siyasal İletişim*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bağcı, H. (1990). *Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası*. Ankara: İmbe Kitabevi.
- Balcı, A. (2013). *Türkiye Dış Politikası ilkeler, Aktörler, Uygulamalar*. Ankara: Etkileşim Yayınlar.
- Bingöl, O., & Demir, S. (2017). *Yeni Ortadoğu*. Ankara: Barış Kitap.
- Cleveland, W. L. (2015). *Modern Ortadoğu Tarihi*. (M. Harmancı, Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Cull, N. J. (2009). *Public Diplomacy Before Gullion: the Evolution of a Phrase, Handbook of Public Diplomacy*. (N. Snow, & P. M. Taylor, Dü) New York: Routledge.
- Cumming, M. C. (2003). *Culturel Diplomacy and The United States Government: A Survey*. Washington: Center of Arts and Culture.
- Çevik, B. S. (2015). Kültürel Diplomaside Devlet Dışı Aktörler: Türk Sineması ve Diziler. M. Şahin, & B. S. Çevik içinde, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi* (s. 396). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Davutoğlu, A. (2002). *Stratejik Derinlik*. İstanbul: Küre Yayınları.

Davutoğlu, A. (2014). *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. İstanbul: Küre Yayınları.

Doğan, H. (2015). Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kamu Diplomasisi Faaliyetleri. M. Şahin, & B. Çevik içinde, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi* (s. 265-320). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Ekşi, M. (2015). Kültürel Diplomasi ve Yunus Emre Enstitüsü. M. Şahin, & B. Çevik içinde, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi* (s. 347-361). Ankara: Nobel Dağıtım Yayıncılık.

Ekşi, M. (2015). Kültürel Diplomasi ve Yunus Emre Enstitüsü. M. Şahin, & B. S. Çevik içinde, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi* (s. 356-357). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Eken, M. E. (2015). Jeopolitik Derinlik, Akılcı Güç ve Popüler Kültür: Stratejik Bir Konsept Olarak Gündelik Hayatın Önemi. M. Şahin, & B. Çevik içinde, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi* (s. 19-44). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Erdağ, R. (2015). Türkiye'nin Kalkınma Yardımları ve TİKA. M. Şahin, & B. S. Çevik içinde, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi* (s. 243-262). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Erzen, M. Ü. (2014). *Kamu Diplomasisi*. İstanbul: Derin Yayıncılık.

Fieldhouse, D. K. (2018). *Ortadoğu'da Batı Emperyalizmi 1914-1958*. (M. Şahin, Çev.) İstanbul: T&K Yayınları.

Gouveia, P. F., & Plumridge, H. (2005). *European Infopolitik: Develeping EU Public Diplomacy Strategy*. London: The Foreign Policy Centre.

Hermann, R. (2011). *Türkiye'de Neler Oluyor? Anadolu'nun Uyanışı ve Yeni Elitler*. (H. Koç, M. A. Asil, & G. S. Kahya, Çev.) İstanbul: Ufuk Yayınları.

İlhan, S. (1999). *Dünya Yeniden Kuruluyor, Jeopolitik ve Jeokültürel Tartışmaları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

İskit, T. (2012). *Diplomasi Tarihi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını .

İşcan, İ. H. (2004). Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları. *Uluslararası İlişkiler* , 1 (2), 54.

Jr., A. G., & Davidson, L. (2008). *Kısa Orta Doğu Tarihi*. (A. Güler, Çev.) İstanbul: Doruk Yayınları.

Kalaycı, R., & Koca, S. M. (2015). İnsani Yardımların Türkiye Dış Politikasında Artan Etkisi: AFAD Örneği. M. Şahin, & B. S. Çevik içinde, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi* (s. 157-183). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Karadağ, H. (2016). *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Kardaş, T. (2005). Türkiye ve İsrail İlişkilerinin Analiz Düzeyi Kapsamında Değerlendirilmesi:1996-2006. K. İnata, & A. Balcı içinde, *Ortadoğu Yıllu* (s. 332-353). İstanbul: Nobel Yayınları.

Kissinger, H. (2012). *Diplomasi*. (İ. H. Kurt, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Lewis, B. (2017). *Ortadoğu & İki Bin Yıllık Orta Doğu Tarihi*. (S. Y. Kölay, Çev.) Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Makovsky, A., & Sayarı, S. (2002). *Türkiye'nin Yeni Dünyası, Türk Dış Politikasının Değişen Dinamikleri*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Morgenthau, H. J. (1970). *Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi* (Cilt 1). (B. Oran, & Ü. Oskay, Çev.) Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınlar.

Nye, J. S. (2005). *Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç*. (R. İ. Aydın, Çev.) Ankara: Elips Kitap.

Nye, J. S. (2003). *Amerikan Gücünün Paradoksu*. (G. Koca, Çev.) İstanbul: Literatür Yayınlar.

Oran, B. (2001). *Türk Dış Politikası* (Cilt 1). İstanbul: İletişim Yayınları.

Özcan, M. (2010). Türkiye'nin Ortadoğu Politikasının Dönüşümü, Yükselen Değer Türkiye. *MUSiAD* .

Özlük, E. (2007). Orta Doğu İstisnacılığı: Sömürünün Yeni Keşif Yolu. *Akademik Orta Doğu* , 141-164.

S.Nye, J. (2011). *The Future of Power*. New York.

Sancar, G. A. (2012). *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*. İstanbul: Beta Yayınları.

Sönmezoğlu, F. (2010). *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*. İstanbul: Der Yayınları.

Telci, İ. N. (2015). Yumuşak Güç ve Düşünce Kuruluşları. M. Şahin, & B. Çevik içinde, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi* (s. 521-549). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Telci, İ. N. (2015). Yumuşak Güç ve Düşünce Kuruluşları: Türkiye Örneği. M. Şahin, & B. Çevik içinde, *Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi* (s. 521-549). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Tezkan, Y. (2005). *Jeopolitikten Millî Güvenliğ*. İstanbul: Ülke Kitapları.

Toffler, A. (2008). *Üçüncü Dalga*. (S. Yeniçeri, Çev.) İstanbul: Koridor Yayınları.

Tuncer, H. (2005). *Eski ve Yeni Diplomasi*. Ankara: Ümit Yayıncılık.

Tuncer, H., & Tuncer, H. (1997). *r, Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnameler*. Ankara: Ümit Yayıncılık.

Ünal, U. (2017). *Kamu Diplomasisi Kalkınma Yardımları ve Algı Araştırması Çerçevesinde*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Valantin, J. M. (2006). *Küresel Stratejinin Üç Aktörü: Hollywood, Pentagon ve Washington*. (Ö. F. Turan, Çev.) İstanbul: Babıali Kültür Yayınları.

Yavaşgel, E. (2012). *Saygınlık Siyaseti: İletişim ve Dış Siyasal İlişkiseliliği*. İstanbul: Kamu Diplomasisi Enstitüsü.

Yinanç, R. (2008). *Osmanlı İmparatorluğunun Dış Politika Anlayışı ve Uygulamaları, Türk Dış Politikası 1919-2008*. Ankara: Platin Yayınları.

İnternet

(tarih yok). 05 24, 2019 tarihinde <http://www.yereldiplomasi.gov.tr/kardes-sehir/> adresinden alındı

(tarih yok). 5 24, 2019 tarihinde Yerel diplomasi: <http://www.yereldiplomasi.gov.tr/kardes-sehir/> adresinden alındı

(tarih yok). 12 28, 2018 tarihinde Türk Dil Kurumu: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c3e2225883539.93137535 adresinden alındı

2017 YTB Faaliyet Raporu. (2019, 1 15). 1 15, 2019 tarihinde https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/documents/2017_FAAL__YET_RAPORU_Digital.pdf adresinden alındı

2017, T. K. (2019c, 4 30). <https://www.tika.gov.tr>. 4 30, 2019c tarihinde <https://www.tika.gov.tr>:

<https://www.tika.gov.tr/upload/2018/2017%20Kalk%C4%B1nma%20Yard%C4%B1mlar%C4%B1%20Raporu/Kalkinma2017Web.pdf> adresinden alındı

Alagöz, E. A. (2011, 4 11). <http://www.bilgesam.org>. 2 5, 2019 tarihinde <http://www.bilgesam.org/incele/852/-guneydogu-asya%E2%80%99da-ejderha-ve-fil-rekabeti--cin-ve-hindistan%E2%80%99in-bolgedeki-guc-mucadelesi/#.XAu1SdszZdg> adresinden alındı

Atun, A. (2011, 12 6). www.tuicakademi.org. 5 21, 2019 tarihinde www.tuicakademi.org adresinden alındı

Bağlama, M. E. (2016, 6 21). <https://www.stratejikortak.com>. 2 2, 2019 tarihinde <https://www.stratejikortak.com>:

<https://www.stratejikortak.com/2016/06/ortadogunun-onemi.html> adresinden alındı

Berdibek, M. (2012, 9). <https://ytbweb1.blob.core.windows.net>. 5 22, 2019 tarihinde <https://ytbweb1.blob.core.windows.net>: <https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/resimler/thesis/muhammed-berdibek-tuerkiyenin-ortadoguya-yoenelik-kamu-diplomasisi-faaliyetleri-ve-etkiler.pdf> adresinden alındı

Eğilmez, M. (2017, 8 31). <https://t24.com.tr>. 5 28, 2019 tarihinde <https://t24.com.tr>: <https://t24.com.tr/haber/turkiye-ekonomisi-dunyada-kacinci-sirada,430739> adresinden alındı

<http://disiliskiler.kulturturizm.gov.tr>. (2019, 5 30). 5 30, 2019 tarihinde <http://disiliskiler.kulturturizm.gov.tr/TR-22139/yururlukte-olan-kultur-anlasmalari-kulturel-degisim-pro-.html> adresinden alındı

<http://disiliskiler.kulturturizm.gov.tr>. (2019, Mayıs 24). Mayıs 24, 2019 tarihinde <http://disiliskiler.kulturturizm.gov.tr/TR-22118/imzalanan-ikili-ve-cok-terafli-belgeler.html> adresinden alındı

<http://turkuno.dt.mfa.gov.tr>. (2019, 6 12). 6 12, 2019 tarihinde <http://turkuno.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/121978> adresinden alındı

<http://www.abdullahgul.gen.tr>. (2019, 5 26). 5 26, 2019 tarihinde <http://www.abdullahgul.gen.tr/sayfa/ziyaretler/yurtdisi/> adresinden alındı

<http://www.abdullahgul.gen.tr>. (2019, 5 27). 5 2019, 2019 tarihinde <http://www.abdullahgul.gen.tr/sayfa/ziyaretler/konuk/> adresinden alındı

<http://www.bilgesam.org>. (2015, 2 15). 5 30, 2019 tarihinde <http://www.bilgesam.org/incele/2027/-turkiye-ve-orta-dogu'daki-son-durum/#.XPEsexYzZdh> adresinden alındı

<http://www.buulke.com.tr>. (2018, 12 04). 5 21, 2019 tarihinde <http://www.buulke.com.tr/kultur-sanat/bir-vefa-ornegi-muhammed-el-mangus/4117> adresinden alındı

<http://www.halklailiskiler.com>. (2011, 12 1). 5 21, 2019 tarihinde <http://www.halklailiskiler.com/turk-arap-medya-forumu-basladi.html> adresinden alındı

<http://www.kamudiplomasisi.org>. (2018, 12 20). 12 20, 2018 tarihinde <http://www.kamudiplomasisi.org/component/content/article/39/59-kamu-> adresinden alındı

<http://www.kamudiplomasisi.org>. (2018, 12 20). 12 20, 2018 tarihinde
<http://www.kamudiplomasisi.org/component/content/article/39/59-kamu->
adresinden alındı

<http://www.mfa.gov.tr>. (2019, 6 24). 6 24, 2019 tarihinde
<http://www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa> adresinden alındı

<http://www.mfa.gov.tr>. (2019, 6 25). 6 25, 2019 tarihinde
<http://www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa> adresinden alındı

<http://www.mfa.gov.tr>. (2019, 6 10). 6 10, 2019 tarihinde
<http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?ff1be5b3-51d9-4c0a-99f5-291c33c39414>
adresinden alındı

<http://www.mfa.gov.tr>. (2019a, 5 22). 5 22, 2019a tarihinde
<http://www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa> adresinden alındı

<http://www.mfa.gov.tr>. (2019b, 5 27). 5 27, 2019b tarihinde
http://www.mfa.gov.tr/iktisadi-isbirligi_ve-gelisme-teskilati-_oecd_.tr.mfa
adresinden alındı

<http://www.mfa.gov.tr>. (2019c, 5 27). 5 27, 2019c tarihinde
http://www.mfa.gov.tr/ekonomik-isbirligi-teskilati-_eit_.tr.mfa adresinden alındı

<http://www.mfa.gov.tr>. (2019d, 6 6). 6 6, 2019d tarihinde
http://www.mfa.gov.tr/gelisen-sekiz-ulke-_d-8_.tr.mfa adresinden alındı

<http://www.mfa.gov.tr>. (2019e, 6 10). 6 10, 2019e tarihinde
<http://www.mfa.gov.tr/turkiyenin-kalkinma-isbirligi.tr.mfa> adresinden alındı

<http://www.mfa.gov.tr>. (2019f, 6 10). 6 10, 2019f tarihinde
http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin_-insani-yardimlari.tr.mfa adresinden alındı

<http://www.sesric.org>. (2019, 5 17). 5 17, 2019 tarihinde
<http://www.sesric.org/sesric-about-tr.php> adresinden alındı

<http://www.tdk.gov.tr>. (2018, Eylül 26). 12 28, 2018 tarihinde
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c3e2225883539.93137535 adresinden alındı

<http://www.tdk.gov.tr>. (2019, 1 20). 1 20, 2019 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c9a2136a5d488.44065203 adresinden alındı

<http://www.yereldiplomasi.gov.tr>. (2019, 1 4). 1 4, 2019 tarihinde <http://www.yereldiplomasi.gov.tr/kardes-sehir/> adresinden alındı

<https://disiliskiler.diyamet.gov.tr>. (2018, 1 26). 6 20, 2019 tarihinde <https://disiliskiler.diyamet.gov.tr/detay/174/diyamet-i%C5%9Fleri-ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%E2%80%99ndan-uluslararası%C4%B1-kud%C3%BCs-toplant%C4%B1s%C4%B1> adresinden alındı

<https://disiliskiler.diyamet.gov.tr>. (2019, 6 20). 6 20, 2019 tarihinde <https://disiliskiler.diyamet.gov.tr/Pages/TumHaberler.aspx?TermStoreId=d1c465d3-b48d-4994-a4c4-24cd73d2f1ae&TermSetId=264132d9-6daf-4995-ada4-6c93abc84aaf&TermId=7ebb3cea-de35-4c67-8143-5f7164f293ca&UrlSuffix=Haberler&PageNumber=1> adresinden alındı

<https://en.oxforddictionaries.com>. (2018). 12 30, 2018 tarihinde <https://en.oxforddictionaries.com/definition/diplomacy> adresinden alındı

<https://kdk.gov.tr>. (2018, 12 20). 12 20, 2018 tarihinde <https://kdk.gov.tr/sag/turki-dis-politikasi-ve-kamu-diplomasisi/20> (20.12.2018) adresinden alındı

<https://kdk.gov.tr>. (2018, 12 12). 12 12, 2018 tarihinde <https://kdk.gov.tr/faaliyetler/gazeteci-heyetleri-programi/16> adresinden alındı

<https://tdv.org/tr-TR/>. (2019, 6 20). 6 20, 2019 tarihinde <https://tdv.org/tr-TR/> adresinden alındı

<https://tr.euronews.com>. (2018, 6 21). 6 10, 2019 tarihinde <https://tr.euronews.com/2018/06/21/turkiye-insani-yard-mda-zirvede> adresinden alındı

<https://tr.sputniknews.com>. (2018, 12 15). 12 15, 2018 tarihinde <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201806081033781420-turkiye-istanbul-turist-arap/> adresinden alındı

<https://turkiyemaarif.org>. (2019a, 5 10). 5 10, 2019a tarihinde
<https://turkiyemaarif.org/page/534-turkiye-maarif-vakfi-12> adresinden alındı

<https://turkiyemaarif.org>. (2019b, 5 10). 5 10, 2019b tarihinde
<https://turkiyemaarif.org/page/530-faaliyet-olanlari-10> adresinden alındı

<https://turkiyemaarif.org>. (2019c, 5 10). 5 10, 2019c tarihinde
<https://turkiyemaarif.org/post/7-turkce-ummanda-universitede-secmeli-ders-olacak-655> adresinden alındı

<https://www.aa.com.tr>. (2019, 3 20). 3 20, 2019 tarihinde
<https://www.aa.com.tr/tr/p/tarihce> adresinden alındı

<https://www.afad.gov.tr>. (2019a, 5 4). 5 4, 2019a tarihinde
<https://www.afad.gov.tr/tr/2211/AFAD-Hakkinda> adresinden alındı

<https://www.afad.gov.tr>. (2019b, 5 4). 5 4, 2019b tarihinde
https://www.afad.gov.tr/upload/Node/15663/xfiles/AFAD_2017_PERFORMANS_PROGRAMI.pdf adresinden alındı

<https://www.diyamet.gov.tr>. (2012a, 12 24). 6 17, 2019 tarihinde
<https://www.diyamet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/TeskilatSemasi/4> adresinden alındı

<https://www.diyamet.gov.tr>. (2012b, 12 25). 6 17, 2019 tarihinde
<https://www.diyamet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay//3/diyamet-isleri-baskanligi-temel-ilke-ve-hedefleri> adresinden alındı

<https://www.diyamet.gov.tr>. (2013, 5 28). 6 17, 2019 tarihinde
<https://www.diyamet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/1> adresinden alındı

<https://www.dunyaatlas.com>. (2017, 11 12). 5 27, 2019 tarihinde
<https://www.dunyaatlas.com/isedak-ekonomik-ticari-is-birligi-daimi-komitesi-nedir-ne-zaman-kuruldu/> adresinden alındı

<https://www.enerji.gov.tr>. (2019, 6 10). 6 10, 2019 tarihinde
<https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Petrol> adresinden alındı

<https://www.enerjiatlas.com>. (2019, 6 9). 6 9, 2019 tarihinde
<https://www.enerjiatlas.com/rezerv/dunya-petrol-rezervi.html> adresinden alındı

<https://www.ibb.istanbul/SitePage/Index/151>. (2019, 1 4). 1 4, 2019 tarihinde
<https://www.ibb.istanbul/SitePage/Index/151> adresinden alındı

<https://www.iletisim.gov.tr>. (2019a, 5 13). 5 13, 2019 tarihinde
<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/kurum-hakkinda> adresinden alındı

<https://www.iletisim.gov.tr>. (2019b, 5 13). 5 13, 2019b tarihinde
<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/teskilat-semasi> adresinden alındı

<https://www.iletisim.gov.tr>. (2019b, 5 13). 5 13, 2019 tarihinde
<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/kurum-hakkinda> adresinden alındı

<https://www.kizilay.org.tr>. (2019a, 5 11). 5 11, 2019a tarihinde
<https://www.kizilay.org.tr/Kurumsal/tarihcemiz> adresinden alındı

<https://www.kizilay.org.tr>. (2019b, 5 11). 5 11, 2019b tarihinde
<https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/temel-ilkelerimiz> adresinden alındı

<https://www.kizilay.org.tr>. (2019c, 5 11). 5 11, 2019c tarihinde
<https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/misyonumuz-vizyonumuz> adresinden alındı

<https://www.kizilay.org.tr>. (2019d, 5 11). 5 11, 2019d tarihinde
<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/uluslararası-yardimlar> adresinden
alındı

<https://www.petform.org.tr>. (2019, 6 9). 6 9, 2019 tarihinde
<https://www.petform.org.tr/arama-uretim-sektoru/dunyada-petrol-uretimi/>
adresinden alındı

<https://www.sabah.com.tr>. (2017, 12 16). 6 10, 2019 tarihinde
<https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2017/12/16/turkiyeden-170-ulkeye-21-milyar-dolarlik-kalkinma-yardimi> adresinden alındı

<https://www.tccb.gov.tr>. (2019, 5 27). 5 27, 2019 tarihinde
<https://www.tccb.gov.tr/receptayyiperdogan/konuk/> adresinden alındı

<https://www.tccb.gov.tr>. (2019, 5 27). 5 27, 2019 tarihinde
<https://www.tccb.gov.tr/receptayyiperdogan/yurtdisiziyaretler/> adresinden alındı

<https://www.tika.gov.tr>. (2019a, 4 29). 4 29, 2019 tarihinde
<https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222> adresinden alındı

<https://www.tika.gov.tr>. (2019b, 4 30). 4 30, 2019 tarihinde
<https://www.tika.gov.tr/tr> adresinden alındı

<https://www.tsk.tr>. (2019a, 6 13). 6 13, 2019a tarihinde
<https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=Gorevi> adresinden alındı

<https://www.tsk.tr>. (2019a, 6 12). 6 12, 2019a tarihinde
<https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=AskeriEgitimIsBirligi> adresinden alındı

<https://www.tsk.tr>. (2019b, 6 10). 6 10, 2019b tarihinde
<https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=BarisiDestekleme> adresinden alındı

<https://www.tsk.tr>. (2019b, 6 13). 6 13, 2019b tarihinde
<https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=KuvvetYapisi> adresinden alındı

<https://www.tsk.tr>. (2019b, 6 12). 6 12, 2019b tarihinde
<https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=BarisiDestekleme> adresinden alındı

<https://www.tsk.tr>. (2019c, 6 12). 6 12, 2019c tarihinde
<https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=DogalAfetAramaKurtarmaTimleri>
adresinden alındı

<https://www.turkishairlines.com>. (2019, 5 22). 5 22, 2019 tarihinde
<https://turkishairlines.ssl.cdn.sdlmedia.com/636934084996754359AS.pdf>
adresinden alındı

<https://www.turksoy.org>. (2019, 5 11). 5 11, 2019 tarihinde
<https://www.turksoy.org/tr/turksoy/about> adresinden alındı

<https://www.yee.org.tr>. (2019, 5 5). 5 5, 2019 tarihinde
<https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu> adresinden alındı

<https://www.yee.org.tr>. (2019a, 5 09). 5 9, 2019a tarihinde
<https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu> adresinden alındı

<https://www.yee.org.tr>. (2019b, 5 13). 5 13, 2019b tarihinde
<https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/neden-yunus-emre> adresinden alındı

<https://www.yee.org.tr>. (2019c, 5 9). 5 9, 2019c tarihinde
<https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2017-faaliyet-raporu-27.11.2018-dusuk-boyut.pdf> adresinden alındı

<https://www.ytb.gov.tr>. (2019, 5 21). 5 21, 2019 tarihinde
<https://www.ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/uluslararasi-ogrenci-hareketliliği>
adresinden alındı

Kalın, İ. (2019, 2 6). <http://www.kamudiplomasisi.org>. 2 6, 2019 tarihinde
<http://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/100-tuerk-d-politikas-ve-kamu-diplomasisi> adresinden alındı

Karadağ, M. F. (2017, 1). <https://www.stratejikortak.com>. 5 30, 2019 tarihinde
<https://www.stratejikortak.com>:
<https://www.stratejikortak.com/2017/01/ortadogu-ulkeler-ve-sorunlar.html>
adresinden alındı

Kurumu, T. D. (tarih yok). 05 20, 2019 tarihinde Türk Dil Kurumu :
<http://www.tdk.gov.tr> adresinden alındı

Salihli, E. (2010, 8 23). <http://www.bilgesam.org>. 5 21, 2019 tarihinde
<http://www.bilgesam.org>: <http://www.bilgesam.org/incele/1254/-son-donem-turk%E2%80%93arap-iliskilerinin-imaj-boyutu/#.XOIGxRYzZdg> adresinden
alındı

Tuz, C., & Günek, A. (2018, 10 8). 7 15, 2019 tarihinde
<https://www.dunyabulteni.net>: <https://www.dunyabulteni.net/makale-yorum-1/ortadoguda-turk-kamu-diplomasisi-degisen-politik-sartlar-ve-yeni-h430538.html> adresinden alındı

Tuz, C., & Günek, A. (2018, 10 8). <https://www.dunyabulteni.net>. 7 10, 2019
tarihinde <https://www.dunyabulteni.net/makale-yorum-1/ortadoguda-turk-kamu-diplomasisi-degisen-politik-sartlar-ve-yeni-h430538.html> adresinden alındı

Türk Kızılayı Stratejik Planı (2016-2020). (2019, 3 29). 3 29, 2019 tarihinde
[https://www.kizilay.org.tr/Upload/Editor/files/T%C3%BCrk%20K%C4%B1z%C4%B1lay%C4%B1%20Stratejik%20Plan%C4%B1%20\(2016-2020\)%20TUR.pdf](https://www.kizilay.org.tr/Upload/Editor/files/T%C3%BCrk%20K%C4%B1z%C4%B1lay%C4%B1%20Stratejik%20Plan%C4%B1%20(2016-2020)%20TUR.pdf)
adresinden alındı

www.dunyabizim.com/. (2014, 10 15). 6 24, 2019 tarihinde <https://www.dunyabizim.com/soylesi/halit-eren-ircicanin-faaliyetlerini-anlatti-h18268.html> adresinden alındı

YTB Stratejik Planı. (2019a, 5 5). 5 5, 2019 tarihinde file:///C:/Users/genel/Downloads/YTB%202019-2023%20Stratejik%20Plan%C4%B1-5cb0544a70832.pdf adresinden alındı

YTB Stratejik Planı. (2019b, 5 13). 5 13, 2019b tarihinde YTB Stratejik Planı: file:///C:/Users/genel/Downloads/YTB%202019-2023%20Stratejik%20Plan%C4%B1-5cb0544a70832.pdf adresinden alındı

Yunus Emre Enstitüsü 2017 Faaliyet Raporu. (2019, 5 9). 5 9, 2019 tarihinde <https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2017-faaliyet-raporu-27.11.2018-dusuk-boyut.pdf> adresinden alındı

Yunus Emre Enstitüsü 2017 Faaliyet Raporu. (2019, 2 1). 2 1, 2019 tarihinde Yunus Emre Enstitüsü 2017 Faaliyet Raporu: <https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2017-faaliyet-raporu-27.11.2018-dusuk-boyut.pdf> adresinden alındı

Diğer

Çiçek, A. (2015). *Kamu Diplomasisi ve TİKA Örneği*. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri: YÖKTEZ.

Dursun, D. (2005). 'Orta Doğu'nun Ekonomik, Sosyal ve Siyasi Yapı Özellikleri Üzerine Genel Tespitler. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* , 1231 - 1274.

Ekşi, M. (2014). *Türkiye'de Kamu Diplomasisi: Ortaya Çıkışı, Kurumsal İnşaa Süreci Ve Uygulanışı (2002-2013)*. Ankara Üniversitesi Doktora Tezi.

Ekşi, M. (2014). *Türkiye'de Kamu Diplomasisi: Ortaya Çıkışı, Kurumsal İnşaa Süreci Ve Uygulanışı (2002-2013)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Doktora Tezi.

Emeklier, B., & Ergül, N. (2010). Petrolün Uluslararası İlişkilerdeki Yeri: Jeopolitik Teoriler ve Petropolitik. *Bilgi Stratejisi* , 59-85.

Gültekin, H. (2015). *Türk Dış Politikasında Kamu Diplomasisi Ve Yumuşak Güç Kavramı*. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: YÖKTEZ.

Kılıç, D. (2008). Orta Doğu'nun Dinî Jeopolitiği ve Günümüz Yansımaları Üzerine Bir Deneme. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* .

Kılıçoğlu, G., & Yılmaz, A. N. (2016). Ortadoğu'da Türkiye Etkisi; Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Açısından Bölgedeki Siyasî Projeksiyonlar. *Yeni Türkiye* (87), 112.

Kodaman, T., & Akçay, E. Y. (2010). Kuruluştan Yıkılışa Kadar Osmanlı Diplomasi Tarihî ve Türkiye'ye Bıraktığı Miras. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi ve Sosyal Bilimler Dergisi* (22).

Kodaman, T., & Akçay, E. Y. (2010). Kuruluştan Yıkılışa Kadar Osmanlı Tarihî ve Türkiye'ye Bıraktığı Miras. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (22).

(2018). *TİKA Faaliyet Raporu*.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyad : Zeynep Şahin

Doğum Yeri ve Doğum Tarihi : Ankara 23.01.1994

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Yüksek Lisans Öğrenimi :Ufuk Üniversitesi / Uluslararası İlişkiler

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetler :

İş Deneyimi

Stajlar :Gençlik ve Spor Bakanlığı /Dış İlişkiler Daire Başkanlığı

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar :

İletişim

E-posta Adresi :zsahin2301@hotmail.com

Tarih :31.07.2019

